

Τ.Ε.Ι. ΠΑΤΡΑΣ
ΣΧΟΛΗ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΩΝ ΥΓΕΙΑΣ ΚΑΙ ΠΡΟΝΟΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΛΟΓΟΘΕΡΑΠΕΙΑΣ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**ΤΙΤΛΟΣ: “ Εφαρμογή Επαυξητικού - Εναλλακτικού Συστήματος
Επικοινωνίας σε Παιδί με Διάχυτη Αναπτυξιακή Διαταραχή”**

**TITLE: “Application Of An Augmentative- Alternative
Communication System In A Child With A Pervasive
Communication Disorder”**

**ΣΠΟΥΔΑΣΤΡΙΕΣ: Μανίκα Κωνσταντίνα
Πονηρού Μαρία**

**ΕΠΟΠΤΕΥΟΥΣΑ
ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ: Σταυρούλα Γεωργοπούλου, Ph.D.**

ΠΑΤΡΑ, 2013

*Not being able to speak
is not the same as not having anything to say!*

(Το να μην μπορείς να μιλήσεις δεν είναι το ίδιο με το ότι δεν έχεις τίποτα να πεις)

Rosemary Crossley

Θα θέλαμε να ευχαριστήσουμε όλους τους ανθρώπους οι οποίοι μας στήριξαν στην προσπάθεια μας αυτή. Αρχικά τις οικογένειές μας οι οποίες ήταν δίπλα μας καθ' όλη την διάρκεια της εργασίας αυτής αλλά και των σπουδών μας. Μας προσέφεραν τόσο ψυχολογική στήριξη και αγάπη όσο και οικονομική φροντίδα για να επιτύχουμε τους στόχους μας και τις σπουδές μας.

Ένα μεγάλο ευχαριστώ στην κυρία Στ. Γεωργοπούλου, η οποία έδειξε εμπιστοσύνη στις ικανότητές μας, και η βοήθειά της ήταν καθοδηγητική και πολύ σημαντική για την πτυχιακή μας εργασία.

Ευχαριστούμε επίσης το Κέντρο Λογοθεραπείας και Ειδικής Αγωγής Βαδράτσκα Θ. Μαρία για την φιλοξενία που μας προσέφερε.

Τέλος ευχαριστούμε τον μικρό Δ. , ο οποίος παρ' όλες τις δυσκολίες συνεργάστηκε μαζί μας, αλλά και τους γονείς του οι οποίοι συνεργάστηκαν με ενθουσιασμό και συνέπεια.

Περιεχόμενα

Περίληψη.....	vi
Εισαγωγή.....	1
Κεφάλαιο 1.....	2
1.1 Διάχυτες Αναπτυξιακές Διαταραχές (ΔΑΔ) – Αυτισμός.....	2
1.1.1. Περιγραφή της διαταραχής του αυτισμού.....	2
1.1.2. Διαγνωστικά εργαλεία αυτισμού.....	5
1.2 Επικοινωνία.....	9
1.2.1. Το βασικό μοντέλο της ανθρώπινης επικοινωνίας.....	9
1.2.2. Ο σκοπός και τα κίνητρα της επικοινωνίας.....	10
1.2.3. Η επικοινωνία στα άτομα με αναπτυξιακές διαταραχές.....	11
1.2.4. Εναλλακτική Επαυξητική Επικοινωνία.....	12
1.2.5. Τα δικαιώματα των χρηστών ΕΕΕ.....	14
1.3. Συσκευές Εναλλακτικής Επαυξητικής Επικοινωνίας.....	16
1.3.1. Κατηγορίες συσκευών.....	16
1.3.2. Ο ρόλος και η ευθύνη των επαγγελματιών υγείας στην Εναλλακτική Επαυξητική Επικοινωνία.....	22
1.3.3 Πώς γίνεται η επιλογή της συσκευής.....	24
1.3.3.1. Βασικά βήματα για την επιλογή της συσκευής ΕΕΕ.....	24
1.3.3.2. Αξιολόγηση του υποψήφιου χρήστη ΕΕΕ.....	25
1.3.3.3. Αξιολόγηση των ατόμων και των περιβαλλόντων στα οποία αλληλεπιδρά ο υποψήφιος χρήστης ΕΕΕ.....	28

1.3.3.4. Πρωτόκολλο επιλογής λεξιλογίου.....	29
1.3.3.5. Εξέταση των μεταβλητών στη τεχνολογία των συσκευών ΕΕΕ.....	31
Κεφάλαιο 2.....	34
2.1. Παρουσίαση περιστατικού – Αξιολόγηση και συγκέντρωση πληροφοριών.....	34
2.2. Συμπεράσματα αξιολόγησης.....	53
2.3. Θεραπευτικό πλάνο.....	53
2.3.1. Μακροπρόθεσμοι στόχοι.....	53
2.3.2. Βραχυπρόθεσμοι στόχοι.....	53
2.3.3. Αιτιολογία στόχων.....	54
2.4. Διαδικασία επιλογής συσκευής Εναλλακτικής Επαυξητικής Επικοινωνίας.....	55
2.4.1. Η συσκευή και τα χαρακτηριστικά της.....	55
2.4.2. Η εφεδρική συσκευή.....	56
2.5. Λεξικές κατηγορίες και λεξιλόγιο για το εξατομικευμένο Εναλλακτικό Επαυξητικό Σύστημα Επικοινωνίας.....	56
Κεφάλαιο 3.....	62
3.1. Περιγραφή μεθόδου αποκατάστασης.....	62
3.1.1. Πλάνο συνεδριών.....	62
3.1.2. Ανάλυση συνεδριών.....	71
Κεφάλαιο 4.....	118

4.1. Αποτελέσματα θεραπευτικού προγράμματος.....	118
Κεφάλαιο 5.....	120
5.1. Συμπεράσματα.....	120
5.2. Συστάσεις.....	121
5.3. Επίλογος.....	122
Βιβλιογραφία.....	123
Παράρτημα 1.....	126

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η παρούσα πτυχιακή εργασία, αναφέρεται στην ενίσχυση της λεκτικής και μη επικοινωνίας ενός παιδιού 4.5 χρονών με Διάχυτη Αναπτυξιακή Διαταραχή (Δ. Α.Δ.), μέσω ενός ηλεκτρονικού συστήματος Εναλλακτικής Επαυξητικής Επικοινωνίας (Ε.Ε.Ε.). Σκοπός του εγχειρήματος αυτού είναι η λειτουργική επικοινωνία του μικρού Δ. Κ. σε πολλά και διάφορα περιβάλλοντα καθώς και με πολλούς - διαφορετικούς συνομιλητές. Το παρόν εγχείρημα για να πραγματοποιηθεί προσαρμόστηκε στις ανάγκες αλλά και τις δυνατότητες του παιδιού. Σε συνεργασία με το Κέντρο Λογοθεραπείας και Ειδικής Αγωγής όπου παρακολουθείται λογοθεραπευτικά το παιδί συγκεντρώθηκαν πληροφορίες από το ιστορικό του καθώς και από την διαγνωστική αναφορά του νοσοκομείου.

Επίσης οι πληροφορίες για τις ικανότητες – δεξιότητες – ανάγκες του παιδιού, εξετάστηκαν μέσα από συζητήσεις και ερωτηματολογίου που δόθηκαν στους γονείς καθώς και μέσα από την αξιολόγηση επικοινωνίας, λόγου και ομιλίας που έγιναν στην αρχή των συνεδριών. Με βάση την αξιολόγηση λοιπόν, κρίθηκε απαραίτητη η χρήση Εναλλακτικού Επαυξητικού Συστήματος Επικοινωνίας για την αποκατάσταση της λειτουργικότητας της επικοινωνίας. Συγκεκριμένα χρησιμοποιήθηκε ως εφεδρικό σύστημα επικοινωνίας άλμπουμ φωτογραφιών που λειτουργεί ως βιβλίο επικοινωνίας και στη συνέχεια το ηλεκτρονικό βιβλίο επικοινωνίας που ανταποκρίθηκε στις ανάγκες και τις δυνατότητες του παιδιού.

Το πρόγραμμα παρέμβασης, έλαβε χώρα στο κέντρο λογοθεραπείας που παρακολουθούνταν το παιδί και διήρκεσε για το χρονικό διάστημα των έξι μηνών, με συχνότητα εφαρμογής δύο φορές την εβδομάδα, εξηντάλεπτων συνεδριών.

Αρχικά πραγματοποιήθηκε εκμάθηση δείξης εικόνας μέσω των λεξικών κατηγοριών που επιλέχθηκαν για την Ε.Ε.Ε. και εκμάθηση επιλογής ανάμεσα σε 2 – 3 κάρτες. Ακολούθησε εκπαίδευση του παιδιού για τη σωστή χρήση του εφεδρικού συστήματος επικοινωνίας, που αφορά άλμπουμ φωτογραφιών ως βιβλίο επικοινωνίας. Καθόλη τη διάρκεια των συνεδριών γινόταν ενίσχυση της εκφοράς των λέξεων μέσω μίμησης από το παιδί για να ενισχυθεί η λεκτική παραγωγή του λόγου.

Μετά την επιτυχημένη χρήση του εφεδρικού βιβλίου επικοινωνίας, το πρόγραμμα θεραπείας διαμορφώθηκε με βάση το σύστημα Ε.Ε.Ε που επιλέχθηκε και συγκεκριμένα ένα ηλεκτρονικό βιβλίο επικοινωνίας. Το βιβλίο αυτό περιέχει σελίδες κενές ώστε να μπαίνουν φωτογραφίες αλλά και παρέχει τη δυνατότητα ηχογράφησης για κάθε εικόνα ξεχωριστά.

Το παιδί ανταποκρίθηκε επιτυχώς στο θεραπευτικό πρόγραμμα αποκατάστασης και μέσω της χρήσης του ηλεκτρονικού βιβλίου επικοινωνίας, ως σύστημα Επαυξητικής Εναλλακτικής Επικοινωνίας, μπορεί να ζητάει, να εκφράζεται, να συνεργάζεται και να αλληλεπιδρά με τους γύρω του. Παράλληλα, λόγω της ικανότητας επικοινωνίας του παιδιού με τους συνομιλητές του οι εκρήξεις συμπεριφοράς που είχε μειώθηκαν στο ελάχιστο και πλέον είναι ένα ήρεμο παιδί με εξατομικευμένες ανάγκες.

Τέλος, συστήνεται η συνέχιση του Ε.Ε.Σ.Ε. και ο εμπλουτισμός των λεξικών κατηγοριών, καθώς όσο μεγαλώνει το παιδί τόσο θα αλλάζουν οι ανάγκες και τα θέλω του.

ABSTRACT

This research refers to a 4.5 aged child's verbal and non verbal communication enhancement through an applied intervention program of Alternative and Augmentative Communication electronic system. The child was due to his communication difficulties arising from the spectrum of pervasive communication disorders. The purpose of this research was to assist the child to communicate functionally in many different environments as well as with many different communication partners.

The communication intervention was adapted both to the child's needs and abilities. In cooperation with the Speech – Language Therapy and Special Education Center, in which the child's sessions take place, information about the child was gathered from his reports and medical history. Furthermore, information about the child's abilities – skills – needs was examined through discussions with his parents and questionnaires which were given to them. Also, during the first sessions with the child, a communication – speech and language assessment took place.

Based on that assessment, it was decided that an intervention program of Augmentative – Alternative Communication system was essential for the rehabilitation of the child's communication disorder. Specifically, a printed photo album was used as a backup communication system. Initially, this album was used as a communication book and then the electronic communication book was introduced to the child's intervention program. That device responded to the child's needs and abilities. The intervention program took place at the aforementioned speech and language therapy center and lasted 6 months. The child

attended the sessions twice per week and each session had a duration of 60 minutes.

At first, the child learned both to point out through lexical categories, which were chosen for the Augmentative – Alternative Communication system and to choose between 2 and 3 cards. After this, the child trained on the proper use of the backup communication system.

At each session, the clinician tried to reinforce the child's word utterances through imitation, so that the speech production can be enhanced.

The use of the backup communication book was successful and the rest of the sessions aimed to train the child to use the chosen electronic communication book properly. This book, as a photo album includes space, so that somebody can put photos, but also it provides the possibility of recording a message for its separate photo.

The child's intervention program was successful and through the use of the electronic communication book as an Alternative – Augmentative communication system the child can ask for what he wants, he can express himself, he can cooperate and interact with other people. Additionally, because the child has the ability to communicate with others, his tantrums are now reduced and he is now characterized as a calm child with customized needs.

It is recommended that the child continue the use of the AAC system, and the lexical categories be enriched, as the child is growing up and his wants and needs will not stop changing.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η εναλλακτική και επαυξητική επικοινωνία έχει δημιουργήσει ιδιαίτερο ενδιαφέρον στους ειδικούς με αφορμή το ερώτημα του κατά πόσον η χρήση της εμποδίζει ή προάγει την παραγωγή της ομιλίας σε άτομα με διάχυτες αναπτυξιακές διαταραχές.

Το ερώτημα ξεκίνησε να ερευνάται από το 1975 και συνεχίζεται μέχρι σήμερα. Οι Ralf W. Schlosser και Oliver Wendt (2008) έκαναν ανασκόπηση και από τις έρευνες που έχουν διεξαχθεί πάνω σε αυτό το θέμα το αποτέλεσμα δείχνει ότι η παραγωγή της ομιλίας δεν εμποδίζεται στα παιδιά με αυτισμό από τη χρήση εναλλακτικής και επαυξητικής επικοινωνίας ενώ οι περισσότερες δείχνουν ότι επιπλέον προάγεται. Συγκεκριμένα υπάρχουν στοιχεία για επανάληψη λέξεων (μίμηση), προσεγγιστική απόδοση λέξης με εκμαίευση, εκμαίευση λέξης και σπανιότερα εκφορά λέξης χωρίς μίμηση ή εκμαίευση. Παρόλ' αυτά, η αύξηση στην παραγωγή της ομιλίας μέσω της χρήσης εναλλακτικής και επαυξητικής επικοινωνίας σε άτομα με αυτισμό πρέπει να εκτιμάται σαν μια περαιτέρω κατάκτηση αλλά όχι ως σκοπός αυτός καθ'εαυτός. Επιπλέον το μόνο που μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως σημάδι για την ανάπτυξη της ομιλίας στα παιδιά αυτά είναι η ικανότητά τους στη μίμηση της ομιλίας πριν καν ξεκινήσει η παρέμβαση με εναλλακτική και επαυξητική επικοινωνία. Αυτή η ικανότητα ως σημάδι παραγωγής ομιλίας πρέπει να διερευνηθεί σε βάθος οσον αφορά τη χρήση κατάλληλης συσκευής εναλλακτικής και επαυξητικής επικοινωνίας και τα ατομικά χαρακτηριστικά του χρήστη.

Η χρήση των συσκευών εναλλακτικής και επαυξητικής επικοινωνίας έχουν ως σκοπό να προάγουν την λειτουργική επικοινωνία σε άτομα με διαταραχές λόγου και ομιλίας και η πρόσβαση σε αυτήν αναβαθμίζει την ποιότητα ζωής του ατόμου. Ιδιαίτερα σε παιδιά με προβλήματα στην έκφραση η χρήση Ε.Ε.Ε. διατηρεί ή και αυξάνει τη χρήση της ομιλίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

1.1. ΔΙΑΧΥΤΕΣ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΕΣ ΔΙΑΤΑΡΑΧΕΣ (ΔΑΔ) - ΑΥΤΙΣΜΟΣ

Ο αυτισμός είναι ένα παζλ· τα κομμάτια του αποτελούν τα ξεχωριστά ελλείμματα που οδηγούν ένα άτομο με διάχυτη αναπτυξιακή διαταραχή να βλέπει και να ζει τον κόσμο με διαφορετικό τρόπο από τους γύρω του. Το άτομο με αυτισμό έχει έναν ιδιαίτερο τρόπο σκέψης και επικοινωνίας ο οποίος δεν ταυτίζεται με των υπόλοιπων ανθρώπων. Αυτή η διαταραχή παρατηρείται πολλά χρόνια πίσω, καθώς δεν είναι ένα σύγχρονο φαινόμενο. Τα άτομα όμως που είχαν τα χαρακτηριστικά της διαταραχής αυτής ήταν γνωστά μέσα από μύθους για όμορφα και απόμακρα παιδιά που τα έχουν πάρει οι νεράιδες ή για παιδιά που δεν μίλησαν ποτέ ή για ανθρώπους εκκεντρικούς και τρελούς. Μόνο μετά τον 19ο αιώνα με την ανάπτυξη της ιατρικής και ψυχιατρικής επιστήμης άρχισε ο όρος να χρησιμοποιείται και να διαμορφώνεται σταδιακά μέχρι να πάρει τη σύγχρονή του σημασία.

1.1.1. ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΤΗΣ ΔΙΑΤΑΡΑΧΗΣ ΤΟΥ ΑΥΤΙΣΜΟΥ

Ο όρος *διάχυτες αναπτυξιακές διαταραχές* αναφέρεται στις διαταραχές οι οποίες πλήττουν πολλές αναπτυξιακές περιοχές του εγκεφάλου και εμφανίζονται κατά τη διάρκεια της ανάπτυξης του παιδιού. Οι διαταραχές αυτές διακρίνονται από ορισμένα κοινά χαρακτηριστικά τα οποία διατρέχουν όλο το φάσμα του αυτισμού αλλά διαφοροποιούνται τόσο στο βαθμό βαρύτητας όσο και στη μορφή, σε κάθε παιδί ξεχωριστά. (Βογινδρουκας I., Sherratt D. 2008, Dodd S. 2005)

Τα συμπτώματα του αυτισμού είναι συνήθως εμφανή από το πρώτο έτος ζωής του παιδιού, αν και σε ορισμένες περιπτώσεις μπορεί το παιδί να φαίνεται ότι έχει μία ομαλή ανάπτυξη μέχρι και τα 2,5 με 3 έτη. Από εκείνο το χρονικό σημείο και μετά αρχίζει να γίνεται εμφανής η έκπτωση των δεξιοτήτων καθώς και η μη κατάλληλη νοητική-συμπεριφορική και συναισθηματική ανάπτυξη του παιδιού. (Βογινδρουκας I., Sherratt D. 2008, Dodd S. 2005)

Τα πρώτα συμπτώματα που μπορεί να κινητοποιήσουν τους γονείς αφορούν τα αισθητηριακά ελλείμματα λόγω του αυτισμού και συγκεκριμένα για προβλήματα ακοής ή όρασης. Δυσκολίες που επίσης εμφανίζονται στα παιδιά με ΔΑΔ αφορούν την επεξεργασία των απτικών ερεθισμάτων. Πολύ σημαντικό κριτήριο αναζήτησης βοήθειας είναι η ανάπτυξη του λόγου των παιδιών αυτών. Τα παιδιά με αυτισμό μπορεί να μην έχουν αναπτύξει καθόλου λόγο ή να τον έχουν αναπτύξει με κάποιες ιδιορρυθμίες, παραδείγματος χάριν συναντάται πολύ συχνά ηχολαλία. Η ηχολαλία αφορά την περίπτωση στην οποία το παιδί επαναλαμβάνει ακριβώς ό,τι ακούει αμέσως ή καθυστερημένα, ενώ ταυτόχρονα απουσιάζει ή είναι περιορισμένος ο αυθόρμητος λόγος. Αντίστοιχα με τα προβλήματα ανάπτυξης λόγου, εμφανίζονται και τα προβλήματα επικοινωνίας. Στη διαταραχή του αυτισμού το παιδί δεν αναπτύσσει τόσο την κατανόηση όσο και την έκφραση του λόγου είτε αυτό αφορά την λεκτική είτε την μη-λεκτική επικοινωνία. Στην περίπτωση που το παιδί έχει αυτισμό, υψηλής όμως λειτουργικότητας, η ανάπτυξη του λόγου είναι επαρκής ως προς το περιεχόμενο και την μορφή του αλλά όχι ως προς το κομμάτι της πραγματολογίας. Ο λόγος του παιδιού αυτού συχνά παρουσιάζεται εμμονικός. Το παιδί αναπτύσσει θέματα που το ενδιαφέρουν χωρίς όμως να μπορεί να ελίσσεται στην αλλαγή της θεματολογίας. Ένα άλλο πρόβλημα επίσης είναι το ότι δεν μπορεί να διατηρήσει μία συζήτηση καθώς και να παράγει δικές του ιδέες αυθόρμητα. (Βογινδρουκας I., Sherratt D. 2008, Dodd S. 2005)

Το κομμάτι της κοινωνικής αλληλεπίδρασης είναι επίσης διαταραγμένο. Ένα παιδί με αυτισμό δεν μπορεί να συνάψει σχέσεις με ενήλικα ή με συνομήλικα άτομα. Το άτομο αυτό συνήθως παρουσιάζεται ως απόμακρο, παθητικό και ιδιόρρυθμο. Αυτό συμβαίνει γιατί το παιδί έχει μειωμένη βλεμματική επαφή με το πρόσωπο με το οποίο αλληλεπιδρά, δεν χρησιμοποιεί τις εκφράσεις του προσώπου του για την έκφραση των συναισθημάτων καθώς επιπλέον έχει μειωμένα κίνητρα για συμμετοχή σε μια κοινωνική αλληλεπίδραση. (Βογινδρουκας I., Sherratt D. 2008, Dodd S. 2005)

Η συμπεριφορά είναι ένας επιπρόσθετος τομέας που παρουσιάζει ιδιαίτερα προβλήματα στα παιδιά που εντάσσονται στο φάσμα του αυτισμού καθώς μπορεί να παρουσιαστούν πλεονασμοί σε μια συμπεριφορά ή ελλείμματα. Οι πλεονασμοί συνίστανται σε στερεοτυπικές αντιδράσεις και διασπαστικές συμπεριφορές. Οι στερεοτυπίες των αυτιστικών παιδιών είναι οι επαναληπτικές συμπεριφορές που έχουν ως στόχο την αυτοδιέγερση του παιδιού. Πολλοί υποστηρίζουν ότι οι στερεοτυπίες δρουν ηρεμιστικά στο αυτιστικό παιδί όταν το περιβάλλον του προκαλεί υπερδιέγερση και μπορούν να συμπεριλάβουν όλες τις αισθήσεις. Αντίστοιχα, οι διασπαστικές συμπεριφορές περιλαμβάνουν εκρήξεις θυμού του ατόμου, επιθετικότητα προς τον εαυτό του αλλά και προς τους άλλους. Η συμπεριφορά ενός αυτιστικού παιδιού πλήττεται και από τον περιορισμό των ενδιαφερόντων αλλά και την προσκόλληση στη ρουτίνα. Πολλά παιδιά ασχολούνται εμμονικά με συγκεκριμένα αντικείμενα καθώς και μέρη τους. Η προσκόλληση στη ρουτίνα μπορεί να είναι ένα σύμπτωμα το οποίο είναι γενικευμένο και διατρέχει όλη του τη συμπεριφορά ή μπορεί να παρουσιάζεται επιλεκτικά. Ο περιορισμός των ενδιαφερόντων των παιδιών με αυτισμό εκφράζεται και μέσα από το παιχνίδι. Παρουσιάζεται μία δυσκολία να παίξουν δημιουργικά, να χρησιμοποιήσουν τη λειτουργική πλευρά των παιχνιδιών και να εκφραστούν μέσα από αυτό. Τα παιδιά με αυτισμό δεν έχουν κίνητρο για συμμετοχή σε δραστηριότητες, και μπορεί να χρησιμοποιούν

τα παιχνίδια με στερεότυπο τρόπο. Αυτό μπορεί να εξηγεί την ιδιαίτερη δυσκολία που υπάρχει στο φανταστικό και συμβολικό παιχνίδι όπως και στο παιχνίδι ρόλων. Άλλη μία πλευρά της συμπεριφοράς είναι η υπερδραστηριότητα των παιδιών. Ο αυτισμός συνοδεύεται συχνά με διάσπασης προσοχής και υπερκινητικότητα. Αυτό δυσχεραίνει ακόμη περισσότερο την εικόνα του παιδιού. Δευτερεύοντα στοιχεία της συμπεριφοράς είναι οι δυσκολίες στον ύπνο αλλά και οι δυσκολίες διατροφής. (Βογινδρουκας I., Sherratt D. 2008, Dodd S. 2005)

Ο αυτισμός θεωρείται ένα σύνδρομο το οποίο μπορεί να παρουσιάσει ιδιαιτερότητες και στην παθοφυσιολογία του βρέφους οι οποίες μπορούν να παρατηρηθούν από την γέννηση. Ο εντοπισμός αυτών των χαρακτηριστικών είναι πολύ δύσκολος και είναι εξαιρετικά ριψοκίνδυνο να προκληθεί σύγχυση και να οδηγηθεί ο ειδικός σε λανθασμένη διάγνωση. Μερικά στοιχεία που μπορεί να φανούν από την ηλικία (0) είναι η μαλθακότητα του βρέφους, η καθυστερημένη κινητική και γλωσσική ανάπτυξη, η μειωμένη βλεμματική επαφή, η νευρικότητα ή η αδιαφορία του βρέφους και οι δυσκολίες στον ύπνο και στη διατροφή. Επιπλέον μπορεί να διακριθούν κάποιες ιδιαιτερότητες της συναισθηματικής ανάπτυξης του όπως απουσία άγχους αποχωρισμού και συναισθηματική αδιαφορία. (Βογινδρουκας I., Sherratt D. 2008, Dodd S. 2005)

1.1.2. ΔΙΑΓΝΩΣΤΙΚΑ ΕΡΓΑΛΕΙΑ ΑΥΤΙΣΜΟΥ

Τα παιδιά που βρίσκονται στο φάσμα του αυτισμού μπορεί να παρουσιάζουν όλα ή κάποια από τα παραπάνω χαρακτηριστικά. Υπάρχει μεγάλη διακύμανση στην εικόνα των παιδιών και για αυτό το λόγο η διάγνωση θεωρείται δύσκολη και απαιτεί διεπιστημονική συνεργασία καθώς και σφαιρική αξιολόγηση όλων των συμπεριφορών και δεξιοτήτων του παιδιού. Η διάγνωση μπορεί να ξεκινήσει από τη συνέντευξη με τους γονείς και να ολοκληρωθεί με

διάφορες συνεδρίες αξιολόγησης της κλινικής εικόνας του παιδιού μέσω παρατήρησης αλλά και χρήσης σταθμισμένων διαγνωστικών και αξιολογητικών εργαλείων. Η διάγνωση συνήθως γίνεται στο 3ο με 4ο έτος του παιδιού αλλά οι σύγχρονες μελέτες αναδεικνύουν ότι η διάγνωση μπορεί να τεθεί από την ηλικία των 18 μηνών. Σκοπός της έγκαιρης διάγνωσης είναι τόσο να δοθεί εξήγηση στις συμπεριφορές του παιδιού και συνεπώς να μειωθεί το άγχος της οικογένειας, όσο και να καταστεί δυνατό να ενταχθεί το παιδί σε πρόγραμμα πρώιμης παρέμβασης.

Συνοπτικά η διάγνωση του αυτισμού επικεντρώνεται κυρίως στους εξής τομείς:

- ✓ Διαταραχή κοινωνικής αλληλεπίδρασης
- ✓ Διαταραχή της επικοινωνίας
- ✓ Διαταραχή της φαντασίας
- ✓ Στερεοτυπικές κινήσεις

Για τη διάγνωση του αυτισμού, αλλά και τον προσδιορισμό της βαρύτητας της διαταραχής, μπορούν να χρησιμοποιηθούν διάφορα εργαλεία. Η διάγνωση πραγματοποιείται σε νοσοκομειακό πλαίσιο από παιδοψυχιάτρους και παιδοψυχολόγους. Τα εργαλεία που περιλαμβάνουν την κλινική παρατήρηση του παιδιού αλλά και συνέντευξη με τους γονείς είναι τα :

- CARS (Childhood Autism Rating Scale)
  - CHAT (Checklist for Autism in Toddlers)
  - ADI-R (Autism Diagnostic Interview-Revised)
  - ADOS (Autism Diagnostic Observation Schedule)
- (Συριοπούλου Χ., Κάσιμος Δ. , Ζαφειρίου Δ. , 2010)

ενώ το διαγνωστικό εργαλείο που χρησιμοποιείται είναι το DSM-IV.

Συγκεκριμένα:

A. Υπάρχουν 3 κατηγορίες που περιέχουν ένα σύνολο με έντεκα συνθήκες. Για να θεωρηθεί ότι το παιδί βρίσκεται στο φάσμα του αυτισμού πρέπει να πληρούνται τουλάχιστον 6 συνθήκες σύμφωνα με την κλινική του εικόνα και συγκεκριμένα τουλάχιστον 2 από τη πρώτη κατηγορία, 1 από τη δεύτερη και 1 από τη τρίτη. Οι κατηγορίες με τις εκάστοτε συνθήκες είναι οι εξής:

1. Έκπτωση ή απόκλιση στις κοινωνικές συναλλαγές

- i.** έκπτωση σε εξωλεκτικές συμπεριφορές, όπως η βλεμματική επαφή, οι εκφράσεις προσώπου και η στάση του σώματος και οι χειρονομίες.
- ii.** Αποτυχία σύναψης σχέσεων με συνομήλικους.
- iii.** Έλλειψη αυθόρμητης συμμετοχής σε εμπειρίες και ενδιαφέροντα με άλλους. Έλλειψη κοινωνικής και συγκινησιακής αμοιβαιότητας.

2. Έκπτωση στην επικοινωνία.

- i.** καθυστέρηση στην ανάπτυξη λόγου ή έλλειψη λόγου.
- ii.** Σε παιδιά με λόγο, δυσκολία να διατηρήσουν μία συζήτηση με άλλον.
- iii.** Στερεοτυπική χρήση γλώσσας.
- iv.** Έλλειψη αυθόρμητου παιχνιδιού ρόλων, κοινωνικής μίμησης.

3. Επαναληπτική-στερεοτυπικά και περιορισμένα πρότυπα συμπεριφοράς

- i.** Μη φυσιολογική ενασχόληση με στερεότυπα πρότυπα ενδιαφέροντος
- ii.** Ακαμπτη εμμονή σε ειδικές μη λειτουργικές συνήθειες

iii. Κινητικοί μανιερισμοί

iv. Επίμονη ενασχόληση με τμήματα αντικειμένων.

B. Καθυστέρηση ή αποκλίνουσα λειτουργικότητα στις κοινωνικές συναλλαγές, στην επικοινωνία, ή στο συμβολικό παιχνίδι

Γ. Η διαταραχή δεν εξηγείται καλύτερα από τη διαταραχή Rett ή την Παιδική Αποδιοργανωτική Διαταραχή.

Δευτερεύοντα χαρακτηριστικά της αυτιστικής διαταραχής είναι οι γνωστικές ελλείψεις που παρουσιάζονται σε μορφή Νοητικής Στέρωσης ή η άνιση ανάπτυξη γνωστικών δεξιοτήτων, η μη φυσιολογική στάση σώματος και κινήσεων, ο κακός κινητικός συντονισμός, διατροφικές ανωμαλίες, συγκεκριμένα μοντέλα ύπνου και σίτισης, γενικευμένη ένταση και άγχος, αυτοτραυματικές συμπεριφορές, ακατάλληλη συναισθηματική ανταπόκριση και το επίπεδο συναίσθημα. (American Psychiatric Association, 2000)

1.2. ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ

1.2.1. ΤΟ ΒΑΣΙΚΟ ΜΟΝΤΕΛΟ ΑΝΘΡΩΠΙΝΗΣ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ

Η κατάσταση κατά την οποία δύο τουλάχιστον άτομα αλληλεπιδρούν ανταλλάσσοντας μηνύματα και πληροφορίες ονομάζεται επικοινωνία. Τα βασικά στοιχεία που είναι απαραίτητα για να υπάρξει επικοινωνία είναι οι ρόλοι που παίρνουν τα άτομα καθώς και η μεταφορά ενός μηνύματος. Οι ρόλοι αναφέρονται σε αυτούς του πομπού και του δέκτη τους οποίους τα άτομα ανταλλάσσουν μετά την μεταφορά της πληροφορίας ώστε να γίνουν και οι δυο συμμετοχοί μιας εμπειρίας για την οποία απαιτούνται ψυχολογικές, κοινωνικές, γνωστικές και γλωσσικές ικανότητες. Από την άλλη για τη μεταφορά ενός μηνύματος απαιτείται ένα σύστημα συμβόλων με το οποίο γίνεται αναπαράσταση των μηνυμάτων όπως για παράδειγμα συναισθήματα, αιτήματα και πληροφορίες, ένα κανάλι που χρησιμοποιείται για τη μεταφορά του μηνύματος (ακουστικό, οπτικό, δονήσεων κλπ), το ευρύτερο περιβάλλον στο οποίο λαμβάνει χώρα η επικοινωνία μεταξύ των ανθρώπων αυτών καθώς επίσης τα ενδογενή και εξωγενή συστήματα ανατροφοδότησης που αφορούν τους ίδιους τους ανθρώπους και τη μεταξύ τους σχέση.

Καθώς στην επικοινωνία χρησιμοποιούνται τόσο τα γλωσσικά όσο και τα μη γλωσσικά στοιχεία, η επιτυχία της συνίσταται στο κατά πόσο τα άτομα που αλληλεπιδρούν μπορούν να χρησιμοποιήσουν τα ίδια σύμβολα των στοιχείων αυτών για να επικοινωνήσουν τόσο στο κομμάτι της κατανόησης όσο και της παραγωγής. Τα γλωσσικά στοιχεία αναφέρονται στα σύμβολα που χρησιμοποιούνται για την ομιλία και τον γραπτό λόγο ενώ τα μη γλωσσικά είναι σύμβολα όπως οι χειρονομίες και οι εκφράσεις του προσώπου.

1.2.2. Ο ΣΚΟΠΟΣ ΚΑΙ ΤΑ ΚΙΝΗΡΑ ΤΗΣ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ

Σύμφωνα με την Light J (1988), η επικοινωνία πραγματοποιείται για κάποιους σκοπούς και συγκεκριμένα αυτοί αφορούν τους εξής τομείς:

- 1) την εκπλήρωση των αναγκών και των επιθυμιών
- 2) την μεταφορά πληροφοριών
- 3) την διαμόρφωση κοινωνικών σχέσεων
- 4) την κοινωνική εθιμοτυπία.

Για την εκπλήρωση των αναγκών και των επιθυμιών, κατά τη διάρκεια της μεταφοράς του μηνύματος, το άτομο στοχεύει περισσότερο σε στοιχεία όπως η κατάλληλη χρήση τόσο του λεξιλογίου όσο και των μη γλωσσικών στοιχείων ώστε να αποκτήσει αυτό που θέλει ή να κάνει κάτι να συμβεί, ενώ όσον αφορά τη μεταφορά των πληροφοριών δίνεται έμφαση περισσότερο στο περιεχόμενο του μηνύματος. Στην διαμόρφωση των κοινωνικών σχέσεων αντίστοιχα δεν δίνεται τόσο έμφαση στο περιεχόμενο καθώς αυτή αφορά την ανάπτυξη, την διατήρηση και την καθιέρωση των διαπροσωπικών σχέσεων. Τέλος, η επικοινωνία χρησιμοποιείται με συγκεκριμένο τρόπο σε διάφορες καταστάσεις ως κανόνας συμπεριφοράς που διέπει την αλληλεπίδραση μεταξύ των ανθρώπων, όπως για παράδειγμα οι εκφράσεις ευγένειας. Η χρήση αυτή της επικοινωνίας αφορά την κοινωνική εθιμοτυπία.

Σύμφωνα με την Hodgdon, L.A. (1995) η αποτελεσματική επικοινωνία δεν συμβαίνει έτσι απλά. Χρειάζεται ενσυνείδητη προσπάθεια τόσο από τον πομπό όσο και από τον δέκτη της πληροφορίας ώστε να είναι σίγουρο ότι οι προσπάθειες στην επικοινωνία καταφέρνουν το σκοπό τους.

1.2.3. Η ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ ΣΤΑ ΑΤΟΜΑ ΜΕ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΕΣ ΔΙΑΤΑΡΑΧΕΣ

Τα άτομα με αναπτυξιακές διαταραχές όπως ο αυτισμός, η εγκεφαλική παράλυση, το σύνδρομο Down κλπ. αντιμετωπίζουν μια ποικιλία διαταραχών που αφορούν τις επικοινωνιακές τους ανάγκες. (Γεωργοπούλου Χ. Στ. 2013).

Ένα από τα ελλείμματα από τα οποία τα άτομα με αναπτυξιακές διαταραχές παρουσιάζουν αφορά τόσο τη λεκτική όσο και τη μη λεκτική έκφραση. Αυτό συμβαίνει λόγω γλωσσικών ελλειμμάτων και της διαταραχής στην παραγωγή και την έκφραση του λόγου. (Βογινδρούκας Ι. – Sherratt D. 2008). Αυτό συνεπάγεται ότι επικοινωνιακά παρουσιάζουν πρόβλημα στο να βρίσκονται στο ρόλο του πομπού, καθώς δεν έχουν το μέσο για να μεταφέρουν ένα μήνυμα.

Ένα άλλο πρόβλημα που φαίνεται να έχουν τα άτομα με αναπτυξιακές διαταραχές στο ρόλο του πομπού αλλά και του δέκτη μηνυμάτων σε μια επικοινωνιακή αλληλεπίδραση αφορά το σκοπό για τον οποίο θα επικοινωνήσουν με ένα άλλο άτομο. Αυτό αφορά κυρίως τα άτομα με αυτισμό, καθώς παρατηρείται ότι δυσκολεύονται να κατανοήσουν πόσο σημαντικό και κοινωνικά ενδιαφέρον είναι να χρησιμοποιείται η επικοινωνία όχι μόνο για την κάλυψη των αναγκών και των επιθυμιών αλλά και για τη δημιουργία και τη συντήρηση των κοινωνικών σχέσεων με άλλους ανθρώπους. (Βογινδρούκας Ι. – Sherratt D. 2008). Οι δυσκολίες ενός ατόμου στον συντονισμό της προσοχής του και η έλλειψη κατανόησης των κοινωνικών προθέσεων των άλλων ανθρώπων έχουν ένα προφανές αντίκτυπο στις επικοινωνιακές του ικανότητες, καθώς «το απαραίτητο κίνητρο για την επικοινωνία βρίσκεται στην επιθυμία του να μοιράζεσαι σκοπούς, σκέψεις και συναισθήματα με άλλους» (Tager – Flusberg, 1996).

Τα άτομα με αναπτυξιακές διαταραχές παρουσιάζουν επιπλέον προβλήματα όπως έλλειψη κατανόησης των σκέψεων και των συναισθημάτων άλλων ατόμων (Βογινδρούκας Ι. – Sherratt D. 2008), κάτι που επίσης δημιουργεί πρόβλημα στο ρόλο τους ως δέκτη μηνυμάτων και πληροφοριών σε μια επικοινωνιακή αλληλεπίδραση. Τα επικοινωνιακά προβλήματα των ατόμων αυτών πλαισιώνονται από διαταραχές στην πραγματολογία με αποτέλεσμα η αλληλεπίδραση με άλλα άτομα να μην είναι σωστή και κατάλληλη. Οι πραγματολογικές αυτές διαταραχές αφορούν προβλήματα στην εναλλαγή σειράς σε μια συζήτηση, στη κατάλληλη χρήση χειρονομιών και γλώσσας του σώματος, απουσία βλεμματικής επαφής με το πρόσωπο αλληλεπίδρασης καθώς και προβλήματα στη διατήρηση του θέματος συζήτησης. (Dodd S. 2005).

Σύμφωνα με τα παραπάνω δεδομένα φαίνεται ότι το επικοινωνιακό προφίλ των ατόμων με αναπτυξιακές διαταραχές είναι διαφορετικό σε πολλά επίπεδα από αυτό των υπόλοιπων ανθρώπων άρα και οι επικοινωνιακές τους ανάγκες.

1.2.4. ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΗ ΕΠΑΥΞΗΤΙΚΗ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ

Σύμφωνα με τον Αμερικάνικο Σύλλογο Επιστημόνων Λόγου, Γλώσσας και Ακοής (American Speech – Language –Hearing Association, ASHA) η ΕΕΕ ορίζεται ως ένας τομέας κλινικής πρακτικής ο οποίος επιχειρεί να αντισταθμίσει προσωρινά ή μόνιμα τις διαταραχές ή δυσκολίες των ατόμων με σοβαρές εκφραστικές διαταραχές στην επικοινωνία. Με άλλα λόγια σε περιπτώσεις όπου η παραγωγή ομιλίας δεν είναι εφικτή και δεν μπορεί να αποτελέσει το κύριο μέσο επικοινωνίας πρέπει να βρεθεί ένας άλλος τρόπος ώστε να αντισταθμιστεί αυτή η βασική αδυναμία. Η Εναλλακτική Επαυξητική Επικοινωνία αφορά όλους τους δυνατούς τρόπους οι οποίοι βοηθούν τα άτομα

με τις παραπάνω δυσκολίες να επικοινωνήσουν, να εκφράσουν ανάγκες συναισθήματα και ιδέες και να αλληλεπιδράσουν με άλλα άτομα.

Ο όρος εναλλακτική επικοινωνία αναφέρεται σε συστήματα που χρησιμοποιούνται σε περιπτώσεις απουσίας της ομιλίας και η αντικατάσταση της ως μέσο επικοινωνίας είναι ολοκληρωτική. Από την άλλη πλευρά ο όρος επαυξητική επικοινωνία αναφέρεται σε συστήματα που χρησιμοποιούνται όταν η ομιλία είναι μεν διαταραγμένη αλλά όχι ολοκληρωτικά απύουσα. Στις περιπτώσεις αυτές η επαυξητική επικοινωνία υποστηρίζει, υποβοηθά και συμπληρώνει την ήδη υπάρχουσα λεκτική επικοινωνία.

Η χρήση εναλλακτικών μέσων για να επικοινωνήσουν οι άνθρωποι μεταξύ τους ξεκινά από τους αρχαίους μας προγόνους οι οποίοι χρησιμοποιούσαν σκίτσα και ζωγραφιές ως αυθαίρετα σύμβολα για αυτά που ήθελαν να εκφράσουν. Ένα άλλο συχνό μέσο είναι επίσης η χρήση χειρονομιών και νοημάτων, κάτι το οποίο αναπτύχθηκε ιδιαίτερα μέσα από σχέση ατόμων με σοβαρά προβλήματα ακοής καθώς και νοητικής υστέρησης. Μετέπειτα ξεκίνησε η χρήση των πινάκων επικοινωνίας στις αρχές του 1950 κυρίως για τις ανάγκες των ατόμων με αφασία και οι οποίοι εμπλουτίστηκαν με σύμβολα, σκίτσα και φωτογραφίες.

Η Εναλλακτική Επαυξητική Επικοινωνία παρουσίασε ραγδαία εξέλιξη από τη δεκαετία του 1970. Η χρήση της τεχνολογίας η οποία εξελίχθηκε με την ανακάλυψη των υπολογιστών έδωσε πληθώρα τεχνολογικών μεθόδων και συσκευών η οποία συνεχίζει και εμπλουτίζεται μέχρι σήμερα. Καινοτόμο για την εποχή επιπλέον είναι η χρήση φωνής η οποία παράγεται και συνθέτεται μέσα από υπολογιστές σαν μέσο εναλλακτικής και επαυξητικής επικοινωνίας.

1.2.5. ΤΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΩΝ ΧΡΗΣΤΩΝ ΕΕΕ

Η γνώση για τα δικαιώματα των ατόμων με σοβαρές διαταραχές επικοινωνίας και ο σεβασμός απέναντι σε αυτά, είναι ένας πολύ σημαντικός παράγοντας ο οποίος θα πρέπει όχι μόνο να ληφθεί υπ' όψιν, αλλά και να αποτελέσει κατευθυντήρια γραμμή κατά την επιλογή, τον σχεδιασμό και τον τρόπο παρέμβασης σε ανάλογα θεραπευτικά προγράμματα. Παρακάτω παρατίθενται τα δικαιώματα των ατόμων με διαταραχές επικοινωνίας, όπως καταγράφηκαν από την ASHA το 1991 μετά από οδηγίες που δόθηκαν από την Εθνική Κοινή Επιτροπή για τις Επικοινωνιακές Ανάγκες των Ατόμων με με Σοβαρές Αναπηρίες και τα οποία αποτελούν τον “Κατάλογο των Δικαιωμάτων Επικοινωνίας” (“Communication Bill of Rights”): (Lloyd & Fuller, 1997).

1. Δικαίωμα να μπορούν:

- να ζητούν επιθυμητά αντικείμενα, πράξεις και γεγονότα και άτομα,
- να εκφράζουν προσωπικές προτιμήσεις, απόψεις και συναισθήματα.

2. Δικαίωμα στη παροχή εναλλακτικών επιλογών και λύσεων.

3. Δικαίωμα να αρνούνται ή να απορρίπτουν ανεπιθύμητα αντικείμενα, επιλογές, πράξεις ή καταστάσεις που τους έχουν προταθεί.

4. Δικαίωμα για ζήτηση και απόσπαση προσοχής κατά την διάρκεια κοινωνικών αλληλεπιδράσεων.

5. Δικαίωμα για ζήτηση επεξήγησης, ανατροφοδότησης, ή επανάληψης της δοθείσας πληροφορίας.

6. Δικαίωμα να μπορούν να επικοινωνούν όσο το δυνατόν πιο αποτελεσματικά, εκμεταλλευόμενοι το μέγιστο των δυνατοτήτων τους.

7. Δικαίωμα να ζητάνε από τον συνομιλητή τους οτιδήποτε επιθυμούν (ενέργεια, αντικείμενο), ακόμα κι αν αυτό δεν θεωρείται εφικτό.

8. Δικαίωμα να έχουν πρόσβαση καθ' όλη την διάρκεια της ημέρας και όποτε οι ίδιοι το επιθυμούν, στην συσκευή Επαυξητικής Εναλλακτικής Επικοινωνίας.

9. Δικαίωμα να ακολουθούν τις λεκτικές κοινωνικές νόρμες, έτσι ώστε να μπορούν να ανταποκριθούν πλήρως σε μία κοινωνική αλληλεπίδραση και παράλληλα να ενθαρρύνονται για την ενεργή συμμετοχή τους σε αυτή.

10. Δικαίωμα να μπορούν να ενημερώνονται για ανθρώπους, γεγονότα και καταστάσεις του άμεσου περιβάλλοντός τους.

11. Δικαίωμα να επικοινωνούν με τέτοιο τρόπο ώστε να σέβονται τα άτομα στα οποία απευθύνονται.

12. Δικαίωμα να μπορούν να επικοινωνούν με έναν τρόπο κατανοητό, ουσιώδη, κοινωνικά και γλωσσολογικά αποδεκτό (Lloyd & Fuller, 1997).

1.3. ΣΥΣΚΕΥΕΣ ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΗΣ ΕΠΑΥΞΗΤΙΚΗΣ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ

1.3.1 ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΣΥΣΚΕΥΩΝ

Τα συστήματα Επαυξητικής Εναλλακτικής Επικοινωνίας διακρίνονται σε δύο κατηγορίες:

- Μη Υποβοηθούμενης Επικοινωνίας (Unaided Systems) και
- Υποβοηθούμενης Επικοινωνίας (Aided Systems).

Η μη – υποβοηθούμενη επικοινωνία αφορά την κατάσταση κατά την οποία το άτομο μπορεί να επικοινωνήσει δημιουργώντας ένα δικό του τρόπο επικοινωνίας χωρίς κάποιο εξωτερικό βοήθημα. Η χρήση των κινήσεων των χεριών, οι εκφράσεις του προσώπου και οι κινήσεις του σώματος μπορούν να χρησιμοποιηθούν για το σκοπό αυτό. Ένα γνωστό παράδειγμα είναι η επικοινωνία μέσω νοηματικής γλώσσας και για την χρήση της οποίας δεν απαιτείται κάποια συσκευή επικοινωνίας παρά η χρήση συγκεκριμένων νευμάτων. Η υποβοηθούμενη επικοινωνία αφορά την χρήση κάποιου επιπρόσθετου εξοπλισμού ο οποίος παράγει ήχους, δείχνει εικόνες και παρέχει γενικότερα οπτικά σύμβολα. Εν αντιθέσει με την κατηγορία της μη υποβοηθούμενης επικοινωνίας, τα άτομα που χρησιμοποιούν υποβοηθούμενη έχουν ανάγκη τη χρήση κάποιου μέσου ως συσκευή Ε.Ε.Ε. είτε αυτό είναι ένα απλό βιβλίο με εικόνες είτε κάτι που έχει τεχνολογία όπως ένα ηλεκτρονικό βιβλίο επικοινωνίας.

Συγκεκριμένα, η τελευταία αυτή κατηγορία, χωρίζεται σε 3 υποκατηγορίες:

- Χαμηλής τεχνολογίας
- Μεσαίας τεχνολογίας και
- Υψηλής τεχνολογίας.

Στην χαμηλής τεχνολογίας, ανήκουν τα συστήματα που δεν απαιτούν καμία πηγή ενέργειας και αποτελούνται από κάρτες, εικόνες, βιβλία και πίνακες σε χαρτί ή χαρτόνι.

Παραδείγματα τέτοιων τεχνολογιών είναι:

- ✓ Εκτυπωμένοι Επικοινωνιακοί πίνακες και
- ✓ PECS (Picture Exchange Communication System)

ΠΛΕΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ:

Τα συστήματα αυτά είναι κατά κύριο λόγο χαμηλού κόστους (καθώς δε χρειάζονται πηγή ενέργειας), μπορούν να μετακινηθούν και απευθύνονται στο κάθε άτομο ξεχωριστά. Είναι εύκολα στην εκμάθηση χρήσης τους και κατανοητά ακόμη και από άτομα που δεν ανήκουν στους άμεσα επικοινωνιακούς συνομιλητές.

Ακόμη μπορούν να χρησιμοποιηθούν ως εφεδρικά συστήματα Ε.Ε.Ε. και ως εισαγωγικά συστήματα για την προετοιμασία του χρήστη σε συστήματα υψηλότερης τεχνολογίας και που προσφέρουν περισσότερες δυνατότητες.

ΜΕΙΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ:

Καλύπτουν μικρό εννοιολογικό περιεχόμενο και το λεξιλόγιο τους είναι περιορισμένο. Επίσης μπορούν να χρησιμοποιηθούν μόνο με άτομα που είναι στο ίδιο περιβάλλον – χώρο και όχι με άτομα που βρίσκονται μακριά π.χ. σε άλλο δωμάτιο – σπίτι – γειτονιά κλπ.

Στην μεσαίας τεχνολογίας, ανήκουν οι συσκευές που απαιτούν πηγή ενέργειας (κυρίως μπαταρίες) και έχουν ως έξοδο φωνή, κείμενο ή φως.

Παραδείγματα τέτοιων τεχνολογιών είναι:

- ✓ Συσκευές που ανάβουν και σβήνουν π.χ. διακόπτες BIC MAC με δυνατότητα ηχογράφησης μηνύματος/μηνυμάτων.
- ✓ Στατικές συσκευές πολλαπλών μηνυμάτων όπως το Talking photo album που έχει επιλεγθεί για το θεραπευτικό πρόγραμμα του Δ. .

ΠΛΕΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ:

Το κόστος των συσκευών είναι χαμηλό ως μέτριο και κατά κύριο λόγο είναι φορητά. Επίσης η εκμάθηση χρήσης είναι εύκολη (καθώς μοιάζει ως ένα βαθμό με τα συστήματα που ανήκουν στη χαμηλής τεχνολογίας) και είναι κατανοητή. Τέλος μπορεί να χρησιμοποιηθεί για επικοινωνία εξ αποστάσεως.

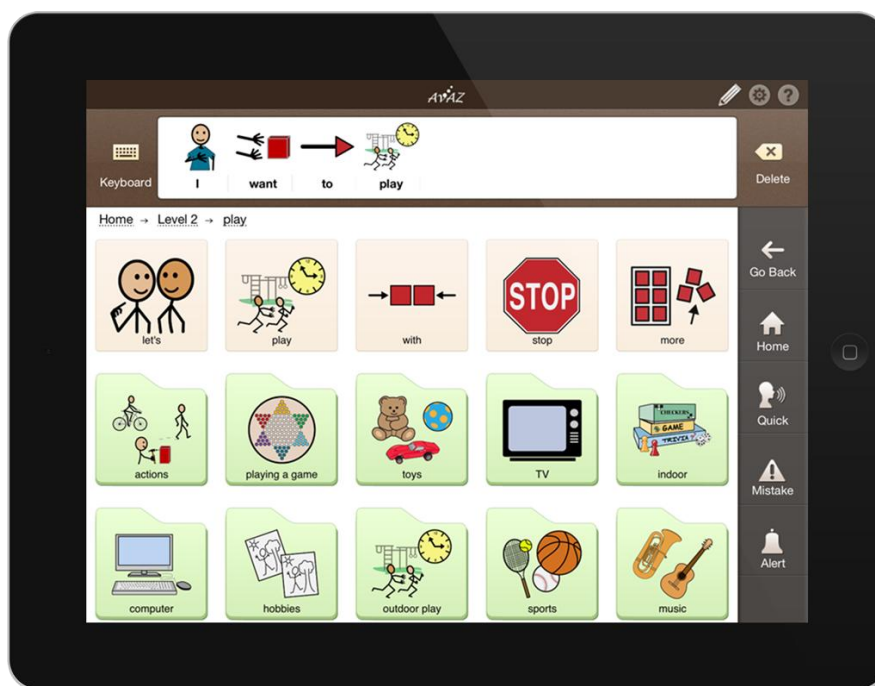
ΜΕΙΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ:

Έχουν περιορισμένο λεξιλόγιο καθώς και περιορισμένο χρόνο ηχογράφησης. Ακόμη απαιτείται πηγή ενέργειας το οποίο σημαίνει πως όταν η πηγή αυτή εξασθενήσει (τελειώνουν οι μπαταρίες) το σύστημα αρχίζει να υπολειτουργεί και αλλοιώνεται η φωνή ηχογράφησης.

Στης υψηλής τεχνολογίας, ανήκουν δυναμικά μικροηλεκτρονικά συστήματα τα οποία παράγουν ομιλία. Οι συσκευές αυτές μπορεί να βασίζονται σε υπολογιστή ή να είναι αποκλειστικά για επικοινωνία π.χ. dedicated communication aids.

Παραδείγματα τέτοιων τεχνολογιών είναι:

- ✓ Notebook
- ✓ Netbook
- ✓ Tablet

ΠΛΕΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ:

Οι συσκευές αυτές καθώς χρησιμοποιούν υψηλή τεχνολογία παρέχουν στο χρήστη και υψηλές δυνατότητες επικοινωνίας διότι μπορούν να προσαρμοστούν

στις ανάγκες και τις απαιτήσεις του. Δίνεται η δυνατότητα στο χρήστη να επικοινωνήσει είτε με ήδη καταγεγραμμένα μηνύματα είτε με μηνύματα που κατασκευάζει εκείνη τη στιγμή. Η τεχνολογία αυτή υποστηρίζει την άμεση επικοινωνία καθώς είναι κατά βάση φορητές συσκευές αλλά και την επικοινωνία εξ αποστάσεως. Επίσης μπορεί να συνδεθεί με άλλες συμβατές συσκευές αλλά να προσφέρει στο χρήστη και πρόσβαση σύνδεσης στο διαδίκτυο, ή σύνδεση με Bluetooth.

ΜΕΙΟΝΕΚΤΗΜΑΤΑ:

Το κύριο μειονέκτημα της κατηγορίας αυτής είναι το κόστος της το οποίο ανάλογα με τις ανάγκες του χρήστη μπορεί να είναι μέτριο έως πολύ υψηλό. Επίσης πρέπει να επαναφορτίζονται οι συσκευές αυτές, κάτι που σημαίνει ότι ο χρήστης πρέπει να έχει μαζί του μια δεύτερη εφεδρική συσκευή για ώρα ανάγκης και σε περίπτωση μη σωστής λειτουργίας της πρώτης συσκευής. Τέλος η εκπαίδευση για τη χρήση μέσου υψηλής τεχνολογίας απαιτεί πολύ περισσότερο χρόνο από τις άλλες συσκευές.

1.3.2. Ο ΡΟΛΟΣ ΚΑΙ Η ΕΥΘΥΝΗ ΤΩΝ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΩΝ ΥΓΕΙΑΣ ΣΤΗΝ ΕΝΑΛΛΑΚΤΙΚΗ ΕΠΑΥΞΗΤΙΚΗ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ

- Αναγνώριση των ατόμων, τα οποία θα μπορούσαν να ωφεληθούν από ένα σύστημα Επαυξητικής Εναλλακτικής Επικοινωνίας.
- Καθορισμό της κατάλληλης συσκευής επικοινωνίας και των χρήσιμων στρατηγικών, που συντελούν σε μεγιστοποίηση της λειτουργικής επικοινωνίας.

- Σχεδιασμό και ανάπτυξη μίας αποτελεσματικής παρέμβασης Επαυξητικής Εναλλακτικής Επικοινωνίας για την επίτευξη λειτουργικής επικοινωνίας του χρήστη με το περιβάλλον του.
- Εφαρμογή της παρέμβασης αποσκοπώντας στην μεγιστοποίηση των επικοινωνιακών ικανοτήτων του χρήστη.
- Εκτίμηση και αξιολόγηση της έκβασης και της αποτελεσματικότητας της θεραπευτικής παρέμβασης.
- Αξιολόγηση και εφαρμογή των κατάλληλων συμβόλων, καθώς και βοηθητικών στρατηγικών και τεχνικών.
- Υπεράσπιση, αλλά και προβολή της θεραπευτικής παρέμβασης, καθώς και των δικαιωμάτων και αναγκών των χρηστών Επαυξητικής Εναλλακτικής Επικοινωνίας, στην τοπική κυβέρνηση και στους φορείς της εκπαίδευσης
- Ενημέρωση άλλων ατόμων, καθώς και επαγγελματιών υγείας για τις επικοινωνιακές ανάγκες των ατόμων με διαταραχές επικοινωνίας, αλλά και για τις δυνατότητές τους για Επαυξητική Εναλλακτική Επικοινωνία.
- Συντονισμό και προγραμματισμό της συσκευής επικοινωνίας.
- Συνεχής αξιολόγηση της αποτελεσματικότητας του συστήματος επικοινωνίας για τον εκάστοτε χρήστη.
- Ανάπτυξη διαδικασιών για την διάδοση της κλινικής και εκπαιδευτικής έρευνας στον τομέα της Επαυξητικής Εναλλακτικής Επικοινωνίας.
- Αναγνώριση και προώθηση της ανάγκης για έρευνα στον τομέα της Επαυξητικής Εναλλακτικής Επικοινωνίας (Glennen & DeCoste, 1997).

1.3.3. ΠΩΣ ΓΙΝΕΤΑΙ Η ΕΠΙΛΟΓΗ ΤΗΣ ΣΥΣΚΕΥΗΣ ΕΕΕ

1.3.3.1. ΒΑΣΙΚΑ ΒΗΜΑΤΑ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΠΙΛΟΓΗ ΤΗΣ ΣΥΣΚΕΥΗΣ ΕΕΕ

- 1) Αξιολόγηση του ατόμου που θα κάνει χρήση της συσκευής ΕΕΕ
- 2) Αξιολόγηση των ατόμων με τα οποία αλληλεπιδρά ο υποψήφιος χρήστης ΕΕΕ
- 3) Αξιολόγηση των παρόντων και των μελλοντικών περιβαλλόντων του υποψήφιου χρήστη.
- 4) Αξιολόγηση των αναγκών του υποψήφιου χρήστη ΕΕΕ ως προς το λεξιλόγιο και τα σύμβολα που θα αναπαραστήσουν το λεξιλόγιο αυτό
- 5) Προσδιορισμός των σχετικών στοιχείων που είναι απαραίτητο να ανταποκρίνονται στις ανάγκες του υποψήφιου χρήστη ΕΕΕ, λαμβάνοντας υπόψιν τα άτομα και τα περιβάλλοντα στα οποία αλληλεπιδρά κοινωνικά.
- 6) Προσδιορισμός των συσκευών ΕΕΕ οι οποίες έχουν τα περισσότερα από τα επιθυμητά χαρακτηριστικά
- 7) Περιορισμός της λίστας σε δύο ή τρεις συσκευές οι οποίες είναι ταιριαστές στα χαρακτηριστικά που έχουν αναζητηθεί.
- 8) Δοκιμή των επιλεχθέντων συσκευών Επαυξητικής Εναλλακτικής Επικοινωνίας και εφαρμογή των ανάλογων τροποποιήσεων σε αυτές ή στο θεραπευτικό πλάνο, εάν αυτό κριθεί απαραίτητο.
- 9) Διαλογή της καταλληλότερης συσκευής
- 10) Βοήθεια για την προμήθεια της συσκευής και σχεδιασμός και εφαρμογή της εκπαίδευσης του χρήστη για τον αποτελεσματικό χειρισμό της συσκευής Επαυξητικής Εναλλακτικής Επικοινωνίας.

Για την σωστή επιλογή της συσκευής χρειάζεται να γίνει περαιτέρω αναφορά:

- Στα κομμάτια στα οποία πρέπει να αξιολογηθεί ο υποψήφιος χρήστης της συσκευής ΕΕΕ
- Στην αξιολόγηση των ατόμων με τα οποία αλληλεπιδρά ο υποψήφιος χρήστης καθώς και τα περιβάλλοντα στα οποία λαμβάνουν χώρα οι επικοινωνιακές αλληλεπιδράσεις του
- Στο πρωτόκολλο επιλογής κατάλληλου λεξιλογίου
- Στα χαρακτηριστικά των συσκευών με βάση τα οποία κρίνεται η καταλληλότητα της κάθε συσκευής για τον υποψήφιο χρήστη.

1.3.3.2. ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΟΥ ΥΠΟΨΗΦΙΟΥ ΧΡΗΣΤΗ ΣΥΣΚΕΥΗΣ ΕΕΕ

Για την αξιολόγηση του υποψήφιου χρήστη συσκευής ΕΕΕ πρέπει να ληφθούν υπ'όψιν τα παρακάτω:

- Η αιτιολογία και η παθολογία της διαταραχής στην επικοινωνία
- Η ψυχολογική και γνωστική λειτουργικότητα του ατόμου
- Η γλωσσική κατανόηση και παραγωγή
- Η στοματοπροσωπική δομική και λειτουργική επάρκεια
- Η λειτουργία της κίνησης
- Η αισθητηριακή οξύτητα και οι εκτελεστικές λειτουργίες
- Ακαδημαϊκές και μαθησιακές ικανότητες
- Η θέληση για επικοινωνία
- Οι επικοινωνιακές ικανότητες και ανάγκες του παρόντος
- Οι επικοινωνιακές ανάγκες του μέλλοντος

Αρχικά πρέπει να διερευνηθεί ο λόγος για τον οποίο δημιουργήθηκαν διαταραχές στο κομμάτι της επικοινωνίας. Η ομάδα της αξιολόγησης πρέπει να

συλλέξει πληροφορίες οι οποίες αφορούν κάθε είδους διαταραχή ή παθολογία που μπορεί να έχει ο χρήστης ΕΕΕ ειδικά εάν αυτή σχετίζεται με το πρόβλημα στην επικοινωνία. Οι πληροφορίες αυτές μπορούν να συλλεχθούν τόσο από το ιατρικό ιστορικό του ασθενή όσο και από το οικογενειακό ή οικείο περιβάλλον του. Πρέπει να ληφθεί υπόψη τόσο το πότε ξεκίνησε η διαταραχή όσο και η πορεία της μέχρι στιγμής καθώς και το πώς προβλέπεται να εξελίσσεται στο μέλλον.

Ύστερα πρέπει να ελεγχθούν συγκεκριμένες αισθητικοκινητικές και γνωστικές λειτουργίες οι οποίες είναι απαραίτητες προϋποθέσεις για την επιλογή της κατάλληλης συσκευής ΕΕΕ. Συγκεκριμένα πρέπει να ελεγχθούν οι εξής έξι νοητικές διαδικασίες: α) η μονιμότητα των αντικειμένων το οποίο αφορά την ικανότητα της αντίληψης ενός αντικειμένου ακόμη και αν αυτό δεν είναι άμεσα ορατό, β) η σχέση μέσου – σκοπού δηλαδή το ότι το μέσο το οποίο χρησιμοποιεί ένα άτομο είναι διαφορετικό από το σκοπό που θέλει να πετύχει, γ) η αιτιότητα, με άλλα λόγια η ικανότητα ενός ατόμου να καταλαβαίνει το αίτιο ενός προβλήματος και να μπορεί να βρει ή να επιλέξει λύσεις, δ) χωρικές σχέσεις δηλαδή την κατανόηση της τρισδιάστατης μορφής και των χωρικών ορίων των αντικειμένων, ε) η μιμητική ικανότητα του ατόμου τόσο στο να αντιγράψει φωνητικές συμπεριφορές όσο και χειρονομίες και στ) η κατανόηση της έννοιας των αντικειμένων και της χρήσης τους.

Επιπλέον πρέπει να αξιολογηθεί η γλωσσική κατανόηση και παραγωγή του υπονήφιου χρήστη ΕΕΕ. Και στα δύο αυτά κομμάτια της γλώσσας πρέπει να ληφθούν υπόψη τα πλαίσια της γλωσσικής μορφής, του γλωσσικού περιεχομένου και της χρήσης της γλώσσας δηλαδή της πραγματολογίας. Στην γλωσσική παραγωγή πρέπει να αξιολογηθεί περαιτέρω η ομιλία, η οποία επηρεάζει τη πρώτη, σε περίπτωση που εμφανίζεται κάποιο είδος δυσαρθρίας ή απραξία.

Η στοματοπροσωπική εξέταση αφορά τόσο τον έλεγχο της δομής του προσώπου και της στοματικής κοιλότητας όσο και την επάρκεια της λειτουργίας τους. Ο σκοπός της εξέτασης αυτής είναι να χρησιμοποιηθεί για την διαφοροδιάγνωση μεταξύ απραξίας και δυσαρθρίας καθώς και για ανίχνευση προβλημάτων δυσφαγίας.

Η λειτουργία της κίνησης επίσης αξιολογείται τόσο στο κομμάτι της αδρής όσο και της λεπτής κινητικότητας. Η κινητικότητα στο λαιμό και το κεφάλι πρέπει να αξιολογηθεί λεπτομερώς σε όλα τα φυσικά χαρακτηριστικά της. Η αξιολόγηση αυτή οδηγεί στην επιλογή της συσκευής ΕΕΕ με βάση στο τι μπορεί να είναι προσβάσιμο στον υποψήφιο χρήστη.

Επιπροσθέτως πρέπει να γίνει έλεγχος αισθητηριακής οξύτητας και ικανοτήτων επεξεργασίας καθώς η επεξεργασία των ερεθισμάτων που λαμβάνει το άτομο έχει κύριο ρόλο και μπορεί να επηρεάσει θετικά στο μέγιστο βαθμό τη χρήση ΕΕΕ. Κρίνεται απαραίτητο να αξιολογηθεί το άτομο ως προς την ακοή, την όραση και τις δεξιότητες αφής.

Σημαντικό είναι επίσης να αξιολογηθούν οι ακαδημαϊκές και μαθησιακές ικανότητες του υποψήφιου χρήστη ΕΕΕ. Η αξιολόγηση αυτή γίνεται με βάση την ηλικία του ατόμου καθώς υπάρχουν διαφορετικά εργαλεία για άτομα προσχολικής, σχολικής και ενήλικης ηλικίας. Με βάση την ηλικία και τις νόρμες που υπάρχουν πρέπει να αξιολογηθούν οι μαθησιακές ικανότητες όπως η φωνολογική ενημερότητα και η ανάγνωση ώστε να εμφανιστεί η οποιαδήποτε δυσκολία που μπορεί να επηρεάσει τη χρήση ΕΕΕ.

Η επιθυμία του ατόμου για επικοινωνία είναι ένα από τα πιο σημαντικά κομμάτια που πρέπει να εξεταστούν και πρέπει να δοθεί ιδιαίτερη βαρύτητα. Συγκεκριμένα είναι σημαντικό να γνωρίζει η ομάδα αξιολόγησης τα κίνητρα του υποψήφιου χρήστη ΕΕΕ για επικοινωνία, το κατά πόσο είναι επιτυχείς οι προσπάθειες του για επιτυχία στο παρελθόν, αν οι ανεπιτυχείς προσπάθειες έχουν μειώσει την επιθυμία του για κοινωνική αλληλεπίδραση καθώς και τι

ευκαιρίες έχει από το περιβάλλον του για μια λειτουργική επικοινωνιακή αλληλεπίδραση.

Για την σωστή επιλογή του μέσου ΕΕΕ είναι απαραίτητο να ληφθούν υπόψη για ανάγκες αλλά και οι ικανότητες που έχει το άτομο στον παρόν αλλά και με βάση το πώς θα εξελιχθεί πρέπει να ληφθούν υπόψη και οι ανάγκες που θα έχει στο μέλλον.

1.3.3.3. ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΩΝ ΑΤΟΜΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΩΝ ΣΤΑ ΟΠΟΙΑ ΑΛΛΗΛΕΠΙΔΡΑ Ο ΧΡΗΣΤΗΣ ΕΕΕ

Είναι σημαντικό να εξετάζεται όχι μόνο ο υποψήφιος χρήστης Ε.Ε.Ε. αλλά και τα άτομα με τα οποία αλληλεπιδρά επικοινωνιακά αλλά και τα περιβάλλοντα στα οποία βρίσκεται ώστε να αξιολογηθεί κατά πόσο οι προσπάθειες για λειτουργική επικοινωνία θα είναι επιτυχημένες.

Όσον αφορά τα άτομα πρέπει αρχικά να ληφθεί υπόψη ότι τα άτομα με τα οποία αλληλεπιδρά περισσότερο κατά πάσα πιθανότητα είναι οι οικογένειά του, οι φίλοι του και τα άτομα που τον φροντίζουν. Τα άτομα αυτά είναι κύριοι συντελεστές είτε στην ανάπτυξη και τη συνέχιση της χρήσης Ε. Ε. Ε. με στόχο την λειτουργική επικοινωνία είτε στην συνέχιση των μέσων που χρησιμοποιούνται και έχουν συνηθίσει ακόμη και εάν η επικοινωνία με τον άτομο με ειδικές ανάγκες δεν είναι λειτουργική.

Συγκεκριμένα πρέπει να εξεταστούν οι εξής τομείς: 1) ο προσδιορισμός των ατόμων που παίζουν κύριο ρόλο σε κάθε περιβάλλον, 2) η μέτρηση των επικοινωνιακών ευκαιριών που δίνονται από αυτά τα άτομα, 3) η σύγκριση των ευκαιριών που δίνονται στο χρήστη από άτομα σε διαφορετικά περιβάλλοντα, 4) η εξακρίβωση του αριθμού των επικοινωνιακών δραστηριοτήτων που απαντήθηκαν κατάλληλα και μη, 5) εξακρίβωση των ατόμων αλληλεπίδρασης

τα οποία είναι πιο κατάλληλα για την καθιέρωση του συστήματος E.E.E. Στο κάθε άτομο αλληλεπίδρασης πρέπει να εξετάζεται η ακουστική και οπτική του οξύτητα καθώς και οι ικανότητες επεξεργασίας οι οποίες επηρεάζουν την λειτουργικότητα της επικοινωνίας με τη χρήση E.E.E.

Επιπλέον πρέπει να αξιολογηθεί πόσος χρόνος προσφέρεται από το κάθε άτομο αλληλεπίδρασης στο υποψήφιο χρήστη τόσο κατά τη διάρκεια επικοινωνίας όσο και το πόσες φορές του δίνεται η δυνατότητα. Αυτό έγκειται στο γεγονός ότι πολλά άτομα με διαταραχές επικοινωνίας χρειάζονται περισσότερο χρόνο για να κατασκευάσουν και να μεταφέρουν ένα μήνυμα από τους υπόλοιπους ανθρώπους αλλά αυτός ο χρόνος δεν δίνεται λόγω των γρήγορων ρυθμών της καθημερινότητας.

Εκτός από τα άτομα πρέπει να εξεταστεί και ο χώρος στον οποίο αλληλεπιδρά ο χρήστης E.E.E. Συγκεκριμένα πρέπει να διερευνηθεί κατά πόσο το περιβάλλον επιτρέπει τη χρήση συσκευών E.E.E. είτε λόγω κανονισμών, είτε λόγω αγνωσίας του αντικειμένου της E.E.E είτε λόγω μειωμένων ικανοτήτων και γνώσεων των ατόμων που βοηθούν τον χρήστη E.E.E. Τα τυχόν εμπόδια όμως σε ένα περιβάλλον αφορούν και χαρακτηριστικά όπως ο σχεδιασμός των εγκαταστάσεων, ο χώρος, η θερμοκρασία, η φωτεινότητα, και ο θόρυβος και μπορούν να εμποδίσουν τον χρήστη στην επικοινωνία του και στη χρήση της συσκευής E.E.E.

1.3.3.4. ΠΡΩΤΟΚΟΛΛΟ ΕΠΙΛΟΓΗΣ ΛΕΞΙΛΟΓΙΟΥ

Σύμφωνα με το πρωτόκολλο επιλογής λεξιλογίου για ένα σύστημα Επαυξητική Εναλλακτικής Επικοινωνίας (“Vocabulary Selection Protocol” of the Purdue University Technical Assistance Team), τα βήματα τα οποία θα πρέπει να ακολουθηθούν είναι τα παρακάτω:

1. Αναγνώριση των πλαισίων του επικοινωνιακού περιβάλλοντος του ενδιαφερόμενου (για παράδειγμα: σπίτι, σχολείο, δουλειά, κοινότητα).
2. Αξιολόγηση του χρόνου εβδομαδιαίας απασχόλησης σε κάθε επικοινωνιακό περιβάλλον.
3. Καθορισμός του επικοινωνιακού πλαισίου το οποίο είναι πρωταρχικής σημασίας για το ίδιο το άτομο (σε συνδυασμό με τα προαναφερόμενα βήματα και σύμφωνα με πληροφορίες του ίδιου του ενδιαφερόμενου και των επικοινωνιακών του συντρόφων).
4. Καταγραφή του απαραίτητου λεξιλογίου για την μέγιστη κάλυψη των αναγκών του μελλοντικού χρήστη, προσαρμοσμένο στα επικοινωνιακά πλαίσια στα οποία λειτουργεί και με βάση τα άτομα με τα οποία έρχεται σε επαφή.
5. Ιεράρχηση των επικοινωνιακών αναγκών του ατόμου, σύμφωνα με την λειτουργικότητά τους και την συχνότητα ζήτησής τους.
6. Καθορισμός του αρχικού βασικού λεξιλογίου, καθώς και δευτερευουσών επιπρόσθετων εννοιών και λέξεων για μελλοντική ενσωμάτωσή τους στο πρόγραμμα εκπαίδευσης.
7. Επιλογή του καταλληλότερου τρόπου μετάδοσης των επικοινωνιακών μηνυμάτων, για κάθε εννοιολογική κατηγορία (για παράδειγμα: χρήση πίνακα επικοινωνίας ή/ και χρήση συσκευής επικοινωνίας).
8. Ενσωμάτωση επιλογής για ζήτηση επανάληψης μίας δοθείσας πληροφορίας, σε περιπτώσεις αποτυχημένης αποστολής ή λήψης ενός επικοινωνιακού μηνύματος (communication breakdown) (Lloyd & Fuller, 1997).

1.3.3.5. ΕΞΕΤΑΣΗ ΜΕΤΑΒΛΗΤΩΝ ΣΤΗΝ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑ ΤΩΝ ΣΥΣΚΕΥΩΝ ΕΕΕ

Σύμφωνα με τους Lloyd & Fuller (1997) έχουν οριστεί κάποιες μεταβλητές οι οποίες αφορούν στοιχεία των υποψήφιων συσκευών ΕΕΕ και πρέπει να ληφθούν απαραίτητα υπόψιν ώστε να οριστεί ποια από αυτές έχει την καταλληλότερη τεχνολογία για την επικοινωνιακή στήριξη του υποψήφιου χρήστη ΕΕΕ. Οι μεταβλητές αυτές είναι οι εξής: 1) το επίπεδο εκμάθησης της συσκευής, 2) συμβατότητα, 3) άμεση χρησιμότητα, 4) προώθηση αυθορμητισμού, 5) μείωση των κινητικών απαιτήσεων, 6) μείωση των γνωστικών ικανοτήτων και ικανοτήτων μνήμης που απαιτούνται, 7) μείωση της μετατόπισης της προσοχής, 8) υποστήριξη αναβαθμίσεων. Οι αξίες αυτές αναλύονται παρακάτω.

Όσον αφορά το κατά πόσο είναι εύκολο ο υποψήφιος χρήστης ΕΕΕ να μάθει να χρησιμοποιεί την συσκευή επικοινωνίας, αυτό έγκειται στις ίδιες τις ικανότητές του. Η συσκευή πρέπει να είναι τόσο περίπλοκη όσο και η ικανότητα του χρήστη να τη μάθει, διαφορετικά το επόμενο πιθανό βήμα είναι να την απορρίψει.

Επιπλέον είναι απαραίτητο οι δεξιότητες που απόκτησε ο χρήστης από την εκμάθηση της συσκευής να μπορούν να γενικευτούν και σε επόμενες πτυχές της λειτουργίας της συσκευής καθώς επίσης η συσκευή πρέπει να είναι συμβατή με άλλα μέσα ή τεχνολογίες που ήδη χρησιμοποιεί ή πρόκειται να χρησιμοποιήσει ο χρήστης ΕΕΕ.

Είναι πολύ σημαντικό η συσκευή να δίνει άμεσα τα θετικά αποτελέσματα στην επικοινωνία του χρήστη. Όταν η εξάσκηση με τη συσκευή προϋποθέτει μεγάλο χρονικό διάστημα τότε μπορεί η ανάπτυξη της επικοινωνίας να διακοπεί προσωρινά.

Επιπρόσθετα, είναι αναγκαίο η χρήση της συσκευής να προάγει τον αυθορμητισμό και την συχνότητα των επικοινωνιακών αλληλεπιδράσεων. Λόγω

αυτού, η τεχνολογία που θα χρησιμοποιηθεί πρέπει να δίνει στον υποψήφιο χρήστη ένα ευρύ φάσμα λεξιλογίου καθώς και ακρίβεια στις έννοιες που θέλει ο χρήστης να χρησιμοποιήσει.

Η χρήση των συσκευών ΕΕΕ είναι άμεσα συνυφασμένη και απαιτεί ανάλογη κινητική επιδεξιότητα από το χρήστη ΕΕΕ. Όσο περισσότερη κινητική επιδεξιότητα χρειάζεται να έχει ο χρήστης τόσο ανάλογη και γνωστική ικανότητα πρέπει να έχει για τον σωστό χειρισμό της κίνησης. Επίσης η εκτεταμένες κινητικές απαιτήσεις μπορεί να κουράσουν τον υποψήφιο χρήστη και να μειώσουν τη χρήση της συσκευής. Συμπερασματικά το καλύτερο στην επιλογή συσκευής είναι αυτή να επιβαρύνει όσο το δυνατόν λιγότερο το κινητικό σύστημα.

Τα χαρακτηριστικά των συσκευών πολλές φορές αναβαθμίζονται τόσο που απαιτούν μεγάλο βαθμό γνωστικών ικανοτήτων και συγκεκριμένα προσοχής και μνήμης καθώς ο χρήστης πρέπει να ανακαλεί όλο και περισσότερες πληροφορίες που αφορούν τη χρήση της συσκευής και οι οποίες δεν είναι άμεσα ορατές. Γενικότερα, όσο περισσότερη νοητική ενέργεια δίνεται στο μέσο για την επίτευξη του σκοπού, δηλαδή την κατασκευή του μηνύματος, τόση λιγότερη ενέργεια απομένει για να επιτευχθεί ο σκοπός αυτός καθ' εαυτός.

Καθώς ανάλογη ενέργεια καταναλώνεται και στη μετατόπιση της προσοχής του χρήστη στην συσκευή ΕΕΕ για να κατασκευάσει το μήνυμα, οι συσκευές που επιλέγονται πρέπει να απαιτούν τη λιγότερη δυνατή παρακολούθηση των οπτικών κι ακουστικών χαρακτηριστικών της συσκευής καθώς και την αλλαγή από τη χρήση του ενός αισθητηριακού τρόπου στον άλλο.

Ταυτόχρονα με τις παραπάνω μεταβλητές, είναι επίσης σημαντικό να εξεταστεί το κατά πόσο η συσκευή μπορεί να αναβαθμιστεί για τις ανάγκες του χρήστη ΕΕΕ. Ο εμπλουτισμός του λεξιλογίου, η αλλαγή του τύπου των συμβόλων όπως και η αναδιάταξη μιας ήδη υπάρχουσας προβολής είναι

στοιχεία που πρέπει να προστεθούν αλλά στη σωστή χρονική στιγμή ώστε να μην παραμερισθεί η ήδη κατεκτημένη επικοινωνιακή συμπεριφορά μέσω της χρήσης της συσκευής.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

2.1. ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΟΥ ΠΕΡΙΣΤΑΤΙΚΟΥ – ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΚΑΙ ΣΥΓΚΕΝΤΡΩΣΗ ΠΛΗΡΟΦΟΡΙΩΝ

Δ. Κ.

Ετών: 3,5

Διάγνωση από νοσοκομείο: Μικτή Ειδική Διαταραχή

Λογοθεραπευτικό Ιστορικό:

Ο Δ. ξεκίνησε λογοθεραπεία τον Ιούνιο του έτους 2012 λόγω «Μικτής Ειδικής Διαταραχής» το οποίο διεγνώσθη από το νοσοκομείο Παίδων «Αγία Σοφία».

Λόγω οικονομικής αδυναμίας των γονέων το παιδί σταμάτησε τις συνεδρίες οι οποίες στο σύνολο ήταν 4 αλλά ξεκίνησε πάλι τον Οκτώβρη του 2012. Το καλοκαίρι, πριν διακοπούν οι συνεδρίες, το παιδί παρουσίαζε έντονες συμπεριφοριστικές εκρήξεις (tantrums) και συνεχόμενο έντονο κλάμα. Επιστρέφοντας το φθινόπωρο στο κέντρο λογοθεραπείας και ειδικής αγωγής οι εκρήξεις του μειώθηκαν ελαφρώς και ήταν σε θέση να ανακαλεί τις γνώσεις που του είχαν δοθεί στο διάστημα των τεσσάρων συνεδριών του Ιουνίου. Σημαντικό ρόλο φαίνεται να έχουν παίξει και οι γονείς σε αυτό.

Συμπεριφοριστικό Προφίλ:

Το παιδί παρουσίαζε μειωμένη βλεμματική επαφή ως προς το πρόσωπο αλληλεπίδρασης αλλά και ως προς αντικείμενα που του δίνονταν, εκτός αν αυτά περιείχαν ήχο. Η βλεμματική του επαφή ήταν αυξημένη προς τους γονείς σε σχέση με άλλα άτομα που δεν αλληλεπιδρούσε καθημερινά. Οι εκρήξεις του Δ. ήταν έντονες και προς τους γονείς και αφορούσαν συγκεκριμένα κλάμα,

χτυπήμα προς τους άλλους, δαγκώματα, πέσιμο στο πάτωμα καθώς και τον να βάζει τα χέρια στο στόμα κάτι που αποτελεί γενικότερη στερεοτυπία του παιδιού. Όσον αφορά τις στερεοτυπίες του παιδιού, εκτός του να βάζει τα χέρια στο στόμα, το πιπίλισμα δαχτύλου και το να κουνά πάνω κάτω τα χέρια του.

Τόσο το λογοθεραπευτικό του ιστορικό όσο και το συμπεριφοριστικό του προφίλ οδηγούν στο συμπέρασμα ότι το παιδί έχει διάχυτη αναπτυξιακή διαταραχή και βρίσκεται στο φάσμα του αυτισμού. Η επιβεβαίωση αυτού γίνεται μέσω πλήρωσης κριτηρίων για την κατηγορία των διάχυτων αναπτυξιακών διαταραχών του διαγνωστικού εργαλείου DSM-IV.

Όσον αφορά την πρώτη κατηγορία το παιδί πληροί την πρώτη και την τρίτη συνθήκη ενώ δεν υπάρχουν στοιχεία για την δεύτερη. Συγκεκριμένα το παιδί παρουσιάζει μικρή βλεμματική επαφή με το πρόσωπο αλληλεπίδρασης η οποία αποσπάται εύκολα. Οι εκφράσεις του προσώπου του δεν δείχνουν κάποια διάθεση για κοινωνικές συνδιαλλαγές και οι χειρονομίες καθώς και η στάση του σώματος δεν χρησιμοποιούνται για αυτό το σκοπό. Επιπλέον δεν προτείνει ή δεν δείχνει αυθόρμητο ενδιαφέρον για συμμετοχή σε δραστηριότητες και εμπειρίες με άλλα άτομα και υπάρχει έλλειψη κοινωνικής και συγκινησιακής αμοιβαιότητας.

Εξετάζοντας τη δεύτερη κατηγορία το παιδί παρουσιάζει σημαντική έκπτωση στις επικοινωνιακές του ικανότητες καθώς πληρούνται όλες οι συνθήκες της. Το παιδί παρουσιάζει καθυστέρηση στο λόγο σύμφωνα με τις νόρμες της ηλικίας του. Η ανάπτυξη του λόγου είναι καθυστερημένη όπως φαίνεται και παρακάτω στη λογοθεραπευτική αξιολόγηση. Όποτε χρησιμοποιεί το παιδί τον προφορικό λόγο οι εκφράσεις είναι συγκεκριμένες και στερεοτυπικές στη χρήση τους χωρίς να διέπονται από γλωσσικούς κανόνες. Το παιδί δεν μπορεί να αναπτύξει συζήτηση με άλλο άτομο καθώς από τις δραστηριότητές του εκλείπουν η κοινωνική μίμηση και τα παιχνίδια ρόλων.

Τέλος η τρίτη κατηγορία πληρείται στο σύνολό της καθώς το παιδί στερεοτυπεί τόσο με τις κινήσεις του σώματός του όσο και με το υλικό που του δίνεται.

Στην πρώτη συνάντηση, έγινε ενημέρωση των γονιών του παιδιού σχετικά με τον στόχο και τον σκοπό των συνεδριών, αλλά και τις ανάγκες – δυνατότητες του παιδιού. Λόγω της μικρής ηλικίας του παιδιού, οι γονείς έπαιξαν καθοριστικό ρόλο για την επιλογή των λεξικών κατηγοριών καθώς τα περιβάλλοντα και οι συνομιλητές που περιστρεφόταν το παιδί ήταν περιορισμένοι. Ωστόσο οι αποφάσεις που πάρθηκαν στόχευαν αποκλειστικά στην αποκατάσταση της επικοινωνίας του παιδιού η οποία ήταν φτωχή και φυσικά στη γενίκευση των συμπεριφορών αυτών.

Επιπλέον, έγινε αναφορά για το εξατομικευμένο σύστημα Επαυξητικής Εναλλακτικής Επικοινωνίας που θα χρησιμοποιούνταν από το παιδί. Τι είναι η συσκευή αυτή, πως λειτουργεί, ποια είναι τα πλεονεκτήματά της αλλά και τα μειονεκτήματά της. (βλ. 11111 η συσκευή.)

Τέλος πραγματοποιήθηκε γενική παρατήρηση της επικοινωνίας & της συμπεριφοράς του παιδιού καθώς και αξιολόγηση λόγου. Η πρώτη συνεδρία είχε διάρκεια μια ώρα όπου τα 35 λεπτά ήταν με τους γονείς, και τα υπόλοιπα 25 λεπτά με το παιδί.

Χορήγηση M-CHAT

Καθώς οι γονείς είχαν παρατηρήσει από νωρίς τα συμπτώματα του παιδιού και συγκεκριμένα από 2 χρονών τους δόθηκε το ανιχνευτικό εργαλείο για Διαταραχές Αυτιστικού Φάσματος M-CHAT σε μορφή ερωτηματολογίου. Το ερωτηματολόγιο αυτό έχει μεταφραστεί στα ελληνικά και αφορά ερωτήσεις

κλειστού τύπου προς τους γονείς για το πως συμπεριφέρεται το παιδί τους μέχρι την ηλικία των 30 μηνών. Παρακάτω υπάρχει το ερωτηματολόγιο καθώς και οι ακριβείς οδηγίες χρήσης του.

Άδεια και Οδηγίες χρήσης του M-CHAT

Το Τροποποιημένο Ερωτηματολόγιο για τον Αυτισμό σε Νήπια (The Modified Checklist for Autism in Toddlers – M-CHAT; Robins, Fein, & Barton, 1999) διατίθεται χωρίς χρέωση για κλινική, ερευνητική και εκπαιδευτική χρήση. Υπάρχουν δυο επίσημες ιστοσελίδες: το M-CHAT και το σχετικό υλικό διατίθενται στα www.firstsigns.org και <http://www2.gsu.edu/~wwwpsy/faculty/robins.htm>. Οι χρήστες θα πρέπει να γνωρίζουν ότι το M-CHAT συνεχίζει να μελετάται και μπορεί να ανανεωθεί στο μέλλον. Επιπρόσθετα, οι συγγραφείς έχουν κατοχυρώσει τα πνευματικά δικαιώματα του εργαλείου και οι χρήστες πρέπει να ακολουθούν τις ακόλουθες οδηγίες:

A) Αντίγραφα του M-CHAT πρέπει να περιλαμβάνουν την ένδειξη © 1999, Robins, Fein, & Barton στο τέλος του κειμένου. Δε μπορούν να γίνουν τροποποιήσεις στις ερωτήσεις ή τις οδηγίες χωρίς την άδεια των συγγραφέων.

B) Το M-CHAT πρέπει να χορηγείται εξ' ολοκλήρου. Δεν υπάρχουν στοιχεία ότι η χρήση μέρους του εργαλείου είναι έγκυρη.

Γ) Άδεια για την αναπαραγωγή του M-CHAT σε βιβλία, περιοδικά ή ηλεκτρονική μορφή πρέπει να ζητηθεί από τη Diana Robins (drobins@gsu.edu).

Για την παρούσα Ελληνική μετάφραση έχει χορηγηθεί άδεια για κλινική, ερευνητική και εκπαιδευτική χρήση από τους συγγραφείς στους Γεώργιο Π. Χρούσο και Νένη Περβανίδου, Μονάδα Αναπτυξιακής & Συμπεριφορικής Παιδιατρικής, Πρώτη Παιδιατρική Κλινική Πανεπιστημίου Αθηνών, Νοσοκομείο Παίδων η «Αγία Σοφία», Αθήνα.

Οδηγίες χρήσης

Το M-CHAT αποτελεί ένα επικυρωμένο ανιχνευτικό εργαλείο που αξιολογεί τον κίνδυνο ενός παιδιού να παρουσιάζει Διαταραχή του Αυτιστικού Φάσματος (ΔΑΦ) και αφορά παιδιά ηλικίας 16 με 30 μηνών. Το M-CHAT μπορεί να χορηγηθεί και να βαθμολογηθεί είτε στα πλαίσια μιας τακτικής παιδιατρικής εξέτασης, είτε από εξειδικευμένους επαγγελματίες για τον υπολογισμό του κινδύνου για ΔΑΦ. Ο βασικός στόχος του M-CHAT ήταν να μεγιστοποιήσει την ευαισθησία, δηλαδή να ανιχνεύσει όσο το δυνατό περισσότερες περιπτώσεις ΔΑΦ. Αυτό σημαίνει ότι υπάρχει ένα σημαντικό ποσοστό ψευδώς θετικών περιπτώσεων, δηλαδή παιδιών που βαθμολογούνται θετικά στο M-CHAT αλλά τελικά δεν διαγιγνώσκονται με ΔΑΦ.

Για να λυθεί αυτό, οι συγγραφείς ανέπτυξαν μια δομημένη κλινική συνέντευξη που ακολουθεί τη χορήγηση του M-CHAT και είναι σε συνάρτηση με αυτό. Αυτή διατίθεται στις ιστοσελίδες που προαναφέρονται. Οι χρήστες του εργαλείου πρέπει

να γνωρίζουν ότι ακόμη και με την κλινική συνέντευξη που ακολουθεί, ένα σημαντικό ποσοστό παιδιών που αποτυγχάνουν στο εργαλείο, βαθμολογούνται δηλαδή θετικά για ΔΑΦ, δεν παρουσιάζει τελικά τη διάγνωση. Ωστόσο, επειδή τα παιδιά αυτά είναι σε κίνδυνο για άλλες Αναπτυξιακές Διαταραχές ή Καθυστερήσεις, η περεταίρω κλινική αξιολόγηση είναι απαραίτητη για κάθε παιδί που αποτυγχάνει στο M-CHAT.

ΒΑΘΜΟΛΟΓΗΣΗ ΤΟΥ M-CHAT

Το M-CHAT μπορεί να βαθμολογηθεί σε λιγότερο από δυο λεπτά. Οι οδηγίες διατίθενται στις προαναφερθείσες ιστοσελίδες και αναγράφονται στο παρόν έντυπο. Τα παιδιά που αποτυγχάνουν (δηλαδή έχουν ίδιες απαντήσεις με αυτές

του πίνακα) σε τουλάχιστον τρία συνολικά ή δυο από τα «κρίσιμα» ερωτήματα (ειδικά όταν αυτά παραμένουν και μετά την κλινική συνέντευξη) πρέπει να παραπέμπονται για διαγνωστική αξιολόγηση από έναν ειδικό στις ΔΑΦ σε μικρές ηλικίες. Επιπρόσθετα, κάθε παιδί για το οποίο υπάρχουν ανησυχίες για ΔΑΦ από τον γονέα, τον παιδίατρο ή άλλον σχετικό επαγγελματία θα πρέπει να παραπέμπεται για διαγνωστική αξιολόγηση από ειδικούς, δεδομένου ότι είναι απίθανο για οποιονδήποτε ανιχνευτικό εργαλείο να έχει 100% ευαισθησία.

© 1999 Diana Robins, Deborah Fein, & Marianne Barton

ΟΙ ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ ΤΩΝ ΓΟΝΕΩΝ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ.

Σύνολο οι αποτυχημένες απαντήσεις είναι 11, εκ των οποίων δύο από αυτές αφορούν κρίσιμα ερωτήματα ενώ οι υπόλοιπες εννιά αφορούν τα απλά.

Συνοψίζοντας τις απαντήσεις οι γονείς παρατηρούν στο παιδί τις εξής συμπεριφορές:

Το παιδί δεν χρησιμοποιεί το δείκτη του χεριού για να δείξει κάτι που θέλει να ζητήσει, ούτε κάτι που του προκαλεί το ενδιαφέρον. Επίσης δεν μπορεί να παίξει σωστά τα μικρά παιχνίδια καθώς τα βάζει στο στόμα του, τα κουνά και τα δαγκώνει. Επιπλέον η βλεμματική του επαφή δεν ξεπερνά τα 2 δευτερόλεπτα, δεν ανταποκρίνεται στο χαμόγελο με τον ίδιο τρόπο και δεν μιμείται. Δείχνει υπέρμετρη ευαισθησία σε θορύβους και κάνει ασυνήθιστες κινήσεις με τα δάχτυλα. Τέλος παρατηρείται ότι το παιδί είναι συχνά αφηρημένο, περιφέρεται άσκοπα στο χώρο του και όταν αντιμετωπίζει κάτι ασυνήθιστο δεν ελέγχει την αντίδραση του γονιού.

ΕΝΤΥΠΟ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ ΠΡΑΓΜΑΤΟΛΟΓΙΚΩΝ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΔΕΞΙΟΤΗΤΩΝ

Παρακάτω έχει συμπληρωθεί μια φόρμα αξιολόγησης των ικανοτήτων του παιδιού ως προς την πραγματολογία και την κοινωνική του συμπεριφορά, καθώς και η γλωσσική αξιολόγηση και η αξιολόγηση λόγου και ομιλίας.

ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ 1 – ΧΑΙΡΕΤΙΣΜΟΙ

- Αναγνωρίζει τους χαιρετισμούς
- Ανταποκρίνεται σε χαμόγελο
- Ανταποκρίνεται σε χειραψία
- Ανταποκρίνεται σε βλεμματική επαφή
- Ανταποκρίνεται με βλεμματική επαφή
- Ανταποκρίνεται με προσανατολισμό στο πρόσωπο αλληλεπίδρασης

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ:

Ο Δ. αναγνωρίζει χαιρετισμούς και απαντά με τη φράση « Γεια, τι κάνεις;» όμως δεν ανταποκρίνεται σε χειραψίες. Έχει μειωμένη βλεμματική επαφή , δεν ανταποκρίνεται πάντα σε αυτή και δεν προσανατολίζεται στο πρόσωπο αλληλεπίδρασης κάθε φορά. Με τους οικείους ενήλικες είναι πιο άνετος στον χαιρετισμό του.

ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ 2 – ΑΝΤΑΠΟΚΡΙΣΗ ΣΕ ΟΔΗΓΙΕΣ/ ΕΝΤΟΛΕΣ

- Ανταποκρίνεται σε γνωστές εντολές

- Ανταποκρίνεται σε άγνωστες/ καινούριες εντολές
- Κατανόηση εντολών με 1, 2, 3 ή 4 στοιχεία
- Ανταποκρίνεται όταν του ζητηθεί βοήθεια
- Κατανοεί το ρόλο του μέσα σε δραστηριότητες
- Ανταποκρίνεται σε οδηγίες για να αξιοποιήσει τον ελεύθερο χρόνο του
- Μιμείται ώστε να ασχοληθεί με μια ομαδική δραστηριότητα και προσαρμόζει τη συμπεριφορά του για να συντονιστεί με τις ενέργειες του προσώπου αλληλεπίδρασης
- Συμμετέχει σε ομαδικές δραστηριότητες μετά από απλές εντολές

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ:

Ο Δ. ανταποκρίνεται σε γνωστές εντολές ή σε εντολές στις οποίες έχει πρώτα πλήρη καθοδήγηση ως προς την απάντηση. Σε άγνωστες εντολές γίνεται πιο επιθετικός και δεν ανταποκρίνεται. Οι εντολές που κατανοεί μπορούν να περιέχουν μέχρι 2 στοιχεία

ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ 3 – ΚΑΝΟΝΕΣ ΚΑΛΗΣ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑΣ

- Ανταποκρίνεται όταν πάρει κάτι με τη λέξη *ευχαριστώ*
- Ανταποκρίνεται στη λέξη *ευχαριστώ* με τη λέξη *παρακαλώ*
- Χρησιμοποιεί παρακλήσεις για να ζητήσει κάτι

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ:

Δεν χρησιμοποιεί κανόνες καλής συμπεριφοράς.

ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ 4 – ΟΡΙΟΘΕΤΗΣΗ

- Αναγνωρίζει τα όρια των χώρων για τις διαφορετικές δραστηριότητες
- Δέχεται όρια και κανόνες
- Μιλά με τη σειρά του
- Σέβεται τα προσωπικά αντικείμενα και το προσωπικό χώρο των άλλων ανθρώπων
- Συμμορφώνεται από πρόσωπο εξουσίας
- Παρακολουθεί τις αντιδράσεις των άλλων προσώπων και χρησιμοποιεί τις πληροφορίες αυτές για να μεταβάλλει τη συμπεριφορά του
- Μπορεί να χρησιμοποιεί μια οριοθετημένη περιοχή για μια δραστηριότητα
- Δέχεται τη λήξη μιας δραστηριότητας που είναι ευχάριστη και ακολουθεί τη πρόσκληση για την έναρξη μιας νέας.

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ:

Ο Δ. στο περιβάλλον του δωμάτιο εξέτασης αναγνώριζε τα χωρικά όρια, ότι δεν έπρεπε να βγει από την αίθουσα ή να σηκωθεί από τη καρέκλα εκτός από λίγες περιπτώσεις όπου είχε ξεσπάσματα. Συμμορφώνεται από το πρόσωπο αλληλεπίδρασης άλλες φορές πιο εύκολα άλλες πιο δύσκολα ανάλογα με την οικειότητα που έχει με αυτό και τον τρόπο χειρισμού. Θέλει να παίρνει ότι αντικείμενο βλέπει πάνω στο τραπέζι και αποσυντονίζεται εύκολα.

ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ 5 – ΑΜΟΙΒΑΙΟΤΗΤΑ/ ΜΟΙΡΑΣΜΑ

- Μπορεί να δώσει αντικείμενα σε κάποιο άλλο πρόσωπο
- Μπορεί να μοιραστεί τα υλικά μιας δραστηριότητας
- Συνεργάζεται με άλλα άτομα με σκοπό ένα κοινό αποτέλεσμα

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ:

Ο Δ. μπορεί να δώσει αντικείμενα σε κάποιο άλλο πρόσωπο μετά από εντολή.

ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ 6α – ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΟ ΣΤΑΔΙΟ ΠΑΙΧΝΙΔΙΟΥ

- Αμέτοχο παιχνίδι
- Μοναχικό παιχνίδι
- Παράλληλο παιχνίδι
- Συντροφικό παιχνίδι
- Συνεργατικό παιχνίδι

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ:

Η κατηγορία αυτή αξιολογήθηκε με παιχνίδι - μπάλα μαζί με τους κλινικούς. Το παιδί βρισκόταν στο στάδιο του παράλληλου παιχνιδιού.

ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ 6β – ΕΙΔΟΣ/ ΒΑΘΜΙΔΑ ΠΑΙΧΝΙΔΙΟΥ

- Ανορθόδοξο παιχνίδι
- Λειτουργικό παιχνίδι
- Κατασκευαστικό παιχνίδι
- Συμβολικό παιχνίδι
- Παιχνίδι με κανόνες

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ:

Με βάση το παιχνίδι με τη μπάλα το παιδί γνώριζε το πως παίζεται το παιχνίδι καθώς κάθε φορά έπρεπε να κλωτσήσει τη μπάλα και να μπει γκολ. Το είδος αυτό αφορά το λειτουργικό παιχνίδι. Δεν έχει αξιολογηθεί σε άλλου είδους παιχνίδια.

ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ 7 – ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗ ΣΕ ΑΛΛΑΓΕΣ

- Ως προς το πρόγραμμα
- Ως προς τα υλικά
- Ως προς το πρόσωπο αλληλεπίδρασης
- Ως προς τον αριθμό του προσώπου αλληλεπίδρασης
- Ως προς τις δραστηριότητες
- Ως προς το χώρο
- Ως προς τους κανόνες
- Ως προς το χρόνο και τη διάρκεια των δραστηριοτήτων

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ:

Το παιδί δείχνει να έχει προσαρμογή σε αλλαγές γενικότερα. Έχει περισσότερη ανεκτικότητα σε αλλαγές όπως τα υλικά, τον αριθμό των προσώπων αλληλεπίδρασης και τον χώρο ενώ λιγότερη ως προς την αλλαγή του προσώπου αλληλεπίδρασης και τις δραστηριότητες που του αρέσουν να κάνει. Παρατηρήθηκε όμως ότι δεν έχει την υπομονή να περιμένει να γίνει κάτι όταν αυτό είναι στην καθημερινή του ρουτίνα όπως για παράδειγμα όταν βάζει το μπουφάν για να πάει στον πατέρα του πάει αμέσως στην πόρτα για να φύγει και αν δει ότι ο πατέρας του ασχολείται με κάτι άλλο κάνει φασαρία.

ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ 8 - ΠΑΡΑΛΛΗΛΗ ΔΡΑΣΤΗΡΙΟΤΗΤΑ

(πόσο είναι ικανό το παιδί να απασχολείται με δραστηριότητες κοντά σε άλλους χωρίς να του ενοχλεί ή να αλληλεπιδρά μαζί τους)

- Ασχολείται μόνος με μια δραστηριότητα χωρίς να ενοχλεί τους γύρω του
- Απασχολείται στον ελεύθερο χρόνο μόνος και ανεξάρτητα, ενώ παράλληλα παίζουν δίπλα του άλλα άτομα
- Παραμένει στην ομάδα κατά τη διάρκεια ομαδικών δραστηριοτήτων χωρίς να συμμετέχει σε αυτές
- Μετακινείται με την ομάδα σε διαφορετικούς χώρους

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ:

Στο τέλος της συνεδρίας ο Δ. πήγε στο δωμάτιο παιχνιδιού με τους 2 κλινικούς. Επέλεξε τη ζωγραφική σε πίνακα και έδειξε ότι μπορεί να ασχολείται μόνος του με μια δραστηριότητα χωρίς να ενοχλεί τους γύρω του.

ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ 9 – ΒΛΕΜΜΑΤΙΚΗ ΕΠΑΦΗ

- Παρατηρεί τα πρόσωπα των άλλων ανθρώπων και δείχνει ενδιαφέρον
- Έχει ουσιαστική βλεμματική επαφή με το πρόσωπο αλληλεπίδρασης και όχι κενό βλέμμα
- Παρατηρεί τους άλλους όταν αυτοί ασχολούνται με κάτι άλλο
- Αντιλαμβάνεται οπτικά ότι κάποιο πρόσωπο φεύγει ή έρχεται
- Αναγνωρίζει τα βλεμματικά νεύματα στην εξωλεκτική επικοινωνία
- Χρησιμοποιεί βλεμματική επαφή για α) διεκδίκηση, β) να δείξει κάτι, γ) να δείξει που είναι τι, δ) νεύματα για ναι και όχι.

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ:

Ο Δ. δε παρατηρεί τα πρόσωπα των άλλων ανθρώπων και η βλεμματική του επαφή είναι τις περισσότερες φορές κενή. Δεν αναγνωρίζει πάντα τα νεύματα

της εξωλεκτικής επικοινωνίας. Βλεμματική επαφή χρησιμοποιεί όταν είναι χαρούμενος πάνω στο παιχνίδι π.χ. όταν βάζει γκολ και παρατηρήθηκε μία φορά βλεμματική επαφή προς το πρόσωπο αλληλεπίδρασης για την διεκδίκηση της μπάλας. Όταν θέλει να δείξει κάτι, ή που είναι αυτό ή να διεκδικήσει κάτι κοιτάζει το αντικείμενο και όχι το πρόσωπο αλληλεπίδρασης. Τέλος όταν μπαίνει ένα άτομο στο χώρο μπορεί να το παρατηρήσει για λίγο.

ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ 10 – ΠΡΟΣΟΧΗ ΚΑΙ ΔΙΑΣΠΑΣΗ

- Στερεοτυπεί με τις κινήσεις, το υλικό και τις δραστηριότητες
- Διασπάται από τη δραστηριότητα λόγω αυξημένης προσοχής στο πρόσωπο αλληλεπίδρασης
- Διασπάται η προσοχή για το πρόσωπο αλληλεπίδρασης λόγω αυξημένης προσοχής στο υλικό

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ:

Ο Δ. φαίνεται να έχει αυξημένη προσοχή στο υλικό και διασπάται η προσοχή του για το πρόσωπο αλληλεπίδρασης. Το παιδί κάνει στερεοτυπικές κινήσεις με τα χέρια του έχοντάς τα κοντά στο πρόσωπο και δαγκώνει τα δάχτυλα του όταν είναι σε ένταση κάτ που διασπά πλήρως την προσοχή του. Ως αναφορά το υλικό εμμένει στο να ασχολείται μη λειτουργικά με αυτό. Π.χ. πειράζει τις γωνίες στις κάρτες, χτυπά το τραπέζι για ακούει τον ήχο κλπ.

ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ 11 – ΕΓΓΥΤΗΤΑ

- Ανέχεται τη φυσική επαφή, τις κινήσεις και τους θορύβους κατά τη διάρκεια μια δραστηριότητας ή της ξεκούρασης

- Έχει τη κατάλληλη απόσταση σώματος από άλλα πρόσωπα σε διαφορετικό περιβάλλον
- Κινείται ανάμεσα στο πλήθος αποφεύγοντας να αγγίζει αυτούς που βρίσκονται πολύ κοντά του
- Αναζητά τη παρηγοριά μετά από στεναχώρια ή χτύπημα

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ:

Ο Δ. δεν ανέχεται εύκολα την σωματική επαφή ειδικά στα χέρια του είτε είναι κατά τη διάρκεια μια δραστηριότητας ή της ξεκούρασης. Κάποιες φορές αυτή είναι απαραίτητη είτε για σωματική καθοδήγηση σε μια δραστηριότητα όπως αυτή της Δείξης είτε για να σταματήσει ο κλινικός τις εκρήξεις θυμού του παιδιού (tantrums). Ο Δ. ηρεμεί όταν ο κλινικός του μιλάει όμορφα και τον βάζει στη θέση του.

ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ 12 – ΕΝΑΛΛΑΓΗ ΣΕΙΡΑΣ

- Περιμένει τη σειρά του με όσα άτομα και αν συμμετέχουν σε μια δραστηριότητα
- Περιμένει χωρίς να αγγίζει τους άλλους
- Περιμένει χωρίς να φεύγει από τη γραμμή
- Περιμένει κάνοντας επιλογές και όχι παθητικά
- Περιμένει εκτελώντας οδηγίες
- Συμμετέχει σε επιτραπέζιες δραστηριότητες
- Συμμετέχει σε αθλητικές/ κινητικές δραστηριότητες

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ:

Σε επιτραπέζιες δραστηριότητες το παιδί δεν είναι υπομονετικό στο να περιμένει να κάνει κάτι μετά από εντολή και προσπαθεί να κάνει ότι θέλει. Τις στιγμές που περιμένει αυτό γίνεται παθητικά και κάνει στερεοτυπικές κινήσεις ή είναι τελείως απαθής σε ερεθίσματα. Σε κινητικές δραστηριότητες όπως αυτή με τη μπάλα περιμένει τη σειρά του αλλά για λίγο. Αν καταλάβει ότι το πρόσωπο αλληλεπίδρασης δεν του δίνει πίσω τη μπάλα ή δε τη ρίχνει προς το μέρος του για να βάλει γκολ τότε προσπαθεί να πάρει τη μπάλα με τη βία.

ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ 13 – ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΑ

- Παίρνει τη πρωτοβουλία για να συμμετέχει σε μια δραστηριότητα
- Αρχίζει μια δραστηριότητα/ παιχνίδι που το ευχαριστεί
- Παίρνει πρωτοβουλία να βοηθήσει κάποιον
- Επιλύει τι δυσκολίες σε στιγμές αβεβαιότητας
- Έκφραση της επιθυμίας όταν η αλληλεπίδραση αλλοιώνεται

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ:

Το παιδί δεν παίρνει πρωτοβουλίες για να ασχοληθεί με κάποιο άλλο άτομο του περιβάλλοντος ή να συμμετέχει σε κάποια δραστηριότητα αλλά μπορεί να αρχίσει μια δραστηριότητα που φαίνεται να το ευχαριστεί όπως αυτή με τη μπάλα ή οι εργασίες από τη λογοθεραπεύτρια που δίνονται στο σπίτι όπως αναφέρθηκε από το γονιό.

ΚΑΤΗΓΟΡΙΑ 14 – ΕΚΦΡΑΣΕΙΣ ΚΑΙ ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΑ

- Αναγνωρίζει τα συναισθήματα και τις εκφράσεις των άλλων προσώπων και δείχνει ενδιαφέρον

- Δείχνει προσμονή για κάποιο παιχνίδι
- Αναγνωρίζει την επιτυχία του στο τέλος μιας δραστηριότητας
- Εκφράζει όλα του τα συναισθήματα και τα μοιράζεται
- Ικανοποιείται από τη δυναμική παρουσία του προσώπου αλληλεπίδρασης
- Επαναλαμβάνει δραστηριότητες που του προκαλούν ευχάριστα συναισθήματα και αναζητά τη συνέχειά τους.

ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ:

Το παιδί δεν δείχνει να έχει ενδιαφέρον για τις εκφράσεις των άλλων προσώπων και για τα συναισθήματα που εκφράζουν εκτός εάν συμβαδίζουν απόλυτα με τα δικά του. Αυτά τα οποία μοιράζεται αφορούν τη χαρά του για ένα παιχνίδι και για την επιτυχία στο τέλος όπως π.χ. τα γκολ. Επαναλαμβάνει τις δραστηριότητες που του αρέσουν και ικανοποιείται όταν το πρόσωπο αλληλεπίδρασης έχει δυναμική παρουσία και ασχολείται μαζί του.

Στην δεύτερη συνάντηση, πραγματοποιήθηκε συνέχιση της αξιολόγησης λόγου και ομιλίας του παιδιού. Η αξιολόγηση λόγου έγινε μέσω εικόνων που δόθηκαν στο παιδί το οποίο καλούνταν να τις κατονομάσει ή να δήξει με όποιον τρόπο μπορούσε τη χρήση της εκάστοτε έννοιας. Οι έννοιες που ελέγχθηκαν είναι οι εξής:

ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΛΟΓΟΥ – ΕΝΝΟΙΩΝ

Κατηγορία: Ζώα

Έννοια	Φωνητική Μεταγραφή	Ναι	Όχι	Άλλο	Απάντηση με βοήθεια
Παπί	pa'pi	√			
Ποντίκι	po'dici		√		
Φίδι	'fidi				√
Γάτα	'gata				√
Άλογο	'alogo		√		
Κότα	'kota		√		
Σκύλος	'scilos	ci'li			
Ψάρι	'psari		√		
Αγελάδα	aʒe'laða		√		
Λιοντάρι	ho'dari		√		

Κατηγορία: Φαγητά

Έννοια	Φωνητική Μεταγραφή	Ναι	Όχι	Άλλο	Απάντηση με βοήθεια
Ψωμί	pso'mi	o'mi			
Παγωτό	paço'to	paʒi'to			
Μήλο	'milo	√			
Καρότο	ka'roto	√			
Μακαρόνια	maka'rona		√		
Πατάτες	pa'tates	√			
Φασολάκια	faso'laca		√		
Ντομάτα	do'mata		√		
Σούπα	'supa				√
Φακές	fa'ces		√		

Κατηγορία: Αντικείμενα

Έννοια	Φωνητική Μεταγραφή	Ναι	Όχι	Άλλο	Απάντηση με βοήθεια
Καναπές	kana'pes	kaa'es			
Ποτήρι	po'tiri			νερό	

Πετσέτα	pe'tseta	'peta			
Τηλεόραση	tile'orasi			λουλούδι	
Βάζο	'vazo		√		
Κουτάλι	ku'tali	u'tali			
Τραπέζι	tra'rezi	pa'pedi			
Καρέκλα	ka'rekla	a'eka			
Κρεβάτι	kre'vati	e'vati			
Πιρούνι	pi'runi	i'uni			

Κατηγορία: Ρήματα

Έννοια	Φωνητική Μεταγραφή	Ναι	Όχι	Άλλο	Απάντηση με βοήθεια
Κοιμάται	ci'mate				e'tate
Παίζει Μπάλα	'rezi 'bala	'reθi 'bala			
Γράφει	'grafi		√		
Πίνει	'pini			'fimi fi'mo	
Διαβάζει	ðja'vazi		√		
Αγκαλιάζει	aga'hazi			aaka	
Γελάει	je'lai	√			
Κολλάει	ko'lai	√			

Κατηγορία: Μέρη του σώματος

Έννοια	Φωνητική Μεταγραφή	Ναι	Όχι	Άλλο	Απάντηση με βοήθεια
Αυτί	a'fti	a'ti			
Μύτη	'miti	√			
Πόδι	'poði				√
Χέρι	'çeri				√
Χείλη	'çili				√
Δάχτυλο	'ðaxtilo	√			
Μάτι	'mati	√			

Κατηγορία: Παιχνίδια

Έννοια	Φωνητική Μεταγραφή	Ναι	Όχι	Άλλο	Απάντηση με βοήθεια
Μπάλα	ˈbala	√			
Τουβλάκια	tuˈvlaca		√		
Αυτοκινητάκι	aftociniˈtaci	√			
Παζλ	paʒl		√		
Στρατιωτάκια	stratʒoˈtaca		√		
Πλαστικό τηλέφωνο	plastiˈko tiˈlefono			γιαγιά	
Αεροπλανάκι	aeroplaˈnaci		√		
Μαρκαδόροι	markaˈðori				

Κατηγορία: Συναισθήματα

Έννοια	Φωνητική Μεταγραφή	Ναι	Όχι	Άλλο	Απάντηση με βοήθεια
Χαρούμενος	xaˈrumenos		√		
Λυπημένος	lipiˈmenos		√		
Θυμωμένος	θimoˈmenos		√		
Κρυώνω	kriˈono		√		
Πονάω (κεφάλι)	poˈnao		√		

Η αξιολόγηση ομιλίας, βασίστηκε σε ρωτήσεις που έγιναν στο παιδί όπως: Καλά είσαι; Πώς σε λένε; Θέλεις να παίξουμε; Αλλά και μέσα από τον αυθόρμητο λόγο του παιδιού ο οποίος όμως ήταν ανύπαρκτος καθώς το μόνο που έκανε είναι εκρήξεις κλάματος και επιθετικότητας μιας και δε μπορούσε να ζητήσει αυτό που ήθελε, να επικοινωνήσει. Η διάρκεια της συνεδρίας ήταν μόλις 40 λεπτά.

2.2. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ

Κατά την αξιολόγηση και την συλλογή πληροφοριών για το παιδί παρατηρήθηκε διαταραχή επικοινωνίας λόγω διάχυτης αναπτυξιακής διαταραχής και συγκεκριμένα διαταραχής αυτισμού. Παρατηρήθηκαν προβλήματα λόγου στο κομμάτι της πραγματολογίας, μειωμένο λεξιλόγιο εννοιών, γλωσσικά ελλείμματα και το κομμάτι της ομιλίας παρατηρείται μόνο ηχολαλία. Επίσης το παιδί έχει δευτερεύοντα προβλήματα λόγω της διαταραχής όπως οι στερεοτυπίες και οι εκρήξεις θυμού, τα οποία εμποδίζουν το παιδί από το να επικοινωνήσει λειτουργικά με άλλα άτομα. Δείχνει ότι θέλει να εκφράσει κάποιες επιθυμίες του αλλά δεν βρίσκει τον τρόπο.

2.3. ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΟ ΠΛΑΝΟ

2.3.1 ΜΑΚΡΟΠΡΟΘΕΣΜΟΣ ΣΤΟΧΟΣ

1. Επίτευξη λειτουργικής επικοινωνίας σε όλα τα περιβάλλοντα, με διαφορετικούς συνομιλητές, με την χρήση του ηλεκτρονικού βιβλίου επικοινωνίας.

2.3.2 ΒΡΑΧΥΠΡΟΘΕΣΜΟΙ ΣΤΟΧΟΙ

Άμεσοι στόχοι:

1. Εννοιολογική ανάπτυξη του παιδιού.
2. Εκμάθηση δείξεως.
3. Εκμάθηση χρήσης ηλεκτρονικό βιβλίου επικοινωνίας.

4. Εκφορά λέξης μέσω μίμησης, ταυτόχρονα με τη χρήση της συσκευής Ε.Ε.Ε..
5. Γενίκευση των διδαχθέντων συμπεριφορών.

Έμμεσοι στόχοι:

1. Μείωση – εξάλειψη των στερεότυπων συμπεριφορών & των εκρήξεων.
2. Ανάπτυξη – διατήρηση βλεμματικής επαφής.
3. Αύξηση χρονικής διάρκειας συγκέντρωσης.

2.3.3. ΑΙΤΙΟΛΟΓΙΑ ΣΤΟΧΩΝ

Οι στόχοι της θεραπευτικής παρέμβασης πρέπει να στοχεύσουν στο πως θα γίνει η επικοινωνία του Δ. λειτουργική ώστε να μπορεί να εκφράζει επιθυμίες και ανάγκες. Με βάση τις ικανότητες και τις αδυναμίες του επιλέχθηκε ένα εναλλακτικό επαυξητικό σύστημα επικοινωνίας το οποίο θα βοηθήσει το παιδί να αλληλεπιδράσει με τα άτομα γύρω του, ώστε να διευκολυνθούν και οι δύο πλευρές. Η τυπική ανάπτυξη του λεξιλογίου ενός παιδιού της ηλικίας του είναι υψηλότερη από αυτή που έχει το παιδί και πρέπει να αποκατασταθεί. Η εκφορά μέσω μίμησης τίθεται ως στόχος καθώς πρέπει να δοθούν ευκαιρίες στο παιδί για να παράγει ομιλία και να μάθει να εκφέρει λεκτικά τις έννοιες. Η γενίκευση των διδαχθέντων συμπεριφορών αφορά τη χρήση Ε.Ε.Ε. σε όλα τα δυνατά περιβάλλοντα και άτομα καθώς και με διαφορετικό υλικό όταν αυτό αλλάζει λόγω της αύξησης των απαιτήσεων του Δ. με τη πάροδο του χρόνου. Οι έμμεσοι στόχοι τέθηκαν ώστε να εξαλειφθούν ανεπιθύμητες συμπεριφορές οι οποίες αποτρέπουν το παιδί από το να αλληλεπιδράσει κοινωνικά με άλλα άτομα.

2.4. ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ ΕΠΙΛΟΓΗΣ ΣΥΣΚΕΥΗΣ ΕΕΕ

Μετά από ανάλυση των δυνατοτήτων – των ικανοτήτων και των αναγκών του παιδιού, για το θεραπευτικό πρόγραμμα αποκατάστασης επικοινωνίας του Δ. , η συσκευή που επιλέχθηκε ως Εναλλακτικό Επαυξητικό Σύστημα Επικοινωνίας είναι το ηλεκτρονικό «Ομιλούν Άλμπουμ Φωτογραφιών» της εταιρίας MK Prosopsis. Ωστόσο, προτού εισαχθεί η εν λόγω ηλεκτρονική συσκευή, χρησιμοποιήθηκε ένα εφεδρικό σύστημα επικοινωνίας, που αφορά άλμπουμ φωτογραφιών προκειμένου το παιδί να εξοικειωθεί με το γύρισμα των σελίδων και τον τρόπο λειτουργίας του.

2.4.1. Η ΣΥΣΚΕΥΗ ΚΑΙ ΤΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΗΣ

Αφού λοιπόν το παιδί εκπαιδεύτηκε στη σωστή χρήση του εφεδρικού συστήματος επικοινωνίας, εισήχθη το ηλεκτρονικό βιβλίο «Ομιλούν Άλμπουμ Φωτογραφιών».

Το ομιλούν Άλμπουμ Φωτογραφιών αποτελείται από 24 σελίδες στις οποίες τοποθετούνται φωτογραφίες και υπάρχει δυνατότητα ηχογράφησης μέχρι δέκα δευτερόλεπτα σε κάθε σελίδα. Ο συνολικός χρόνος ηχογράφησης της συσκευής είναι 2 λεπτά.

Χαρακτηριστικά: Το μέγεθός του είναι 200 x 140 x 30 mm και το βάρος του 325 γραμμάρια. Έχει 24 σελίδες, και δέχεται φωτογραφίες 6 x 4'' (150 x 100 mm). Ο χρόνος ηχογράφησης είναι 10 δευτερόλεπτα ανά σελίδα και ο συνολικός χρόνος ηχογράφησης της συσκευής είναι 2 λεπτά. Κάθε σελίδα έχει το δικό της κουμπί για να ακούσουμε το ηχογραφημένο μήνυμα. Δέχεται 2 μπαταρίες AAA και η ηχογράφηση διατηρείται για πάντα, ακόμη και αν τελειώσουν οι μπαταρίες.

2.4.2. Η ΕΦΕΔΡΙΚΗ ΣΥΣΚΕΥΗ

Όπως αναφέρθηκε και παραπάνω (βλ. 2.5), το αρχικό σύστημα επικοινωνίας που επιλέχθηκε, ήταν ένα άλμπουμ φωτογραφιών. Το άλμπουμ αυτό, αποτελούνταν από 30 σελίδες, και δεχόταν φωτογραφίες 6 x 4'' (150 x 100 mm). Εξωτερικά είχε τοποθετηθεί μια φωτογραφία του παιδιού προκειμένου να καταλάβει ότι είναι δικό του και να το δεχτεί πιο εύκολα.

2.5. ΛΕΞΙΚΕΣ ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ

Οι κατηγορίες που τέθηκαν ως αρχικό επίπεδο παρέμβασης για την εννοιολογική ανάπτυξη λεξιλογίου του παιδιού στο εξατομικευμένο σύστημα επικοινωνίας του Δ. , είναι οι εξής:

- 1) Παιχνίδια
- 2) Ζώα

3) Συναισθήματα

4) Φαγητά

5) Ρούχα

Οι λεξικές κατηγορίες ιεραρχήθηκαν, σύμφωνα με:

A. την κάλυψη των αναγκών του Δ. σύμφωνα με τους γονείς και

B. τον βαθμό στον οποίο προβλέπεται να συντελέσουν στην μεγιστοποίηση της λειτουργικότητάς του.

Ο συνολικός αριθμός των κατηγοριών που επιλέχθηκαν για το πρόγραμμα παρέμβασης του παιδιού, είναι πέντε και οι επιμέρους επιλογές είναι τριάντα τρεις. Η ανάγκη για την ένταξη των εν λόγω κατηγοριών – σύμφωνα με τους γονείς του Δ. - είναι μεγάλη και αποτελεί στόχο για την εξατομικευμένη παρέμβαση, καθώς λόγω της ηλικίας του η καθημερινότητά του και ο τρόπος ζωής του κυμαίνονται γύρο από αυτά. Ωστόσο, σημειώνεται ότι κατά την διάρκεια της θεραπευτικής παρέμβασης αναμένεται να υπάρξει τροποποίηση του αρχικά διαμορφωμένου λεξιλογίου, όσον αφορά στην ποσότητα του λεξιλογίου -αύξηση ή μείωση των συμπεριλαμβανομένων επιλογών-, και στο είδος των εικόνων, ανάλογα με την απόδοση και τις ικανότητες του Δ. . Παρακάτω παρατίθενται αναλυτικά οι λεξικές κατηγορίες που επιλέχθηκαν και οι επιμέρους επιλογές που τις αποτελούν.

1). Παιχνίδια

Η κατηγορία αυτή, επιλέχθηκε πρώτη στην κατάταξη των κατηγοριών, καθώς λόγω του νεαρού της ηλικίας του Δ. , και τις ενασχόλησής του με αυτά τον περισσότερο χρόνο της ημέρας ορίζεται ως κίνητρο για έναρξη επικοινωνίας.. Η ονομασία της σημασιολογικής κατηγορίας, επιλέχθηκε με βάση τα αντικείμενα

που ασχολείται το παιδί. Οι λέξεις που αποτελούν την κατηγορία, αναπαριστώνται από έγχρωμες εικόνες πραγματικών αντικειμένων.

Στην κατηγορία «παιχνίδια», περιλαμβάνονται τα αγαπημένα παιχνίδια του μικρού, που παίζει πιο συχνά αλλά δεν γνωρίζει την ονομασία τους απλώς τα δείχνει, και αν κάποιος δεν είναι στο οπτικό του πεδίο τότε κλαίει μέχρι να καταλάβουν οι γονείς του πιο θέλει και να του το πάνε.

Η κατηγορία αποτελείται από τα εξής:

- i. Μπάλα
- ii. Τουβλάκια
- iii. Παζλ
- iv. Αυτοκινητάκι
- v. Αεροπλανάκι
- vi. Πλαστικό Τηλέφωνο
- vii. Μαρκαδόρους

2). Ζώα

Συνέχεια των λεξικών κατηγοριών αποτελούν τα «ζώα» για 2 λόγους. Αφενός το παιδί έχει απίστευτη αγάπη σε αυτά και κάθε φορά που τα βλέπει ενθουσιάζεται πολύ και προσπαθεί να επικοινωνήσει αλλά δε μπορεί, και αφετέρου λόγω αυτού έχει πολλά λούτρινα ζωάκια και παίζει. Άρα και αυτή η κατηγορία λειτουργεί ως κίνητρο για το παιδί και είναι πιο εύκολη για εκείνον να ξεκινήσει να δείχνει, να κατονομάζει, να ζητάει αυτό που θέλει.

Στην κατηγορία «ζώα» περιλαμβάνονται μερικά από τα αγαπημένα ζωάκια του παιδιού που όπως και με τα παιχνίδια δε γνωρίζει να τα κατονομάσει.

Συγκεκριμένα περιλαμβάνονται τα εξής:

- i. Σκύλος

- ii. Γάτα
- iii. Παπί
- iv. Ψάρι
- v. Ποντίκι
- vi. Κότα
- vii. Άλογο
- viii. Αγελάδα.

Τα ζώακια αυτά, ανήκουν (τα μισά) στην υποκατηγορία των κατοικίδιων και τα άλλα μισά στην υποκατηγορία της φάρμας. Η επιλογή αυτή, έγινε συνειδητά από τον θεραπευτή, καθώς μέσα από τον αρχικό στόχο που είναι η εννοιολογική ανάπτυξη αλλά και η Δείξη, η επιλογή ανάμεσα σε 2-3 εικόνες κλπ. θέλαμε ο Δ. να καταλάβει ότι άλλα ζώακια έχουμε στο σπίτι μας και άλλα ζουν σε φάρμε

3). Φαγητά

Μια κατηγορία πάρα πολύ σημαντική και υποχρεωτική καθώς εκφράζει τις ανάγκες του παιδιού, ανάγκη βασική για την επιβίωση των ανθρώπων. Και αυτή η κατηγορία προσαρμόστηκε με βάση τα αγαπημένα φαγητά του παιδιού αλλά και με αυτά που υπάρχουν – μαγειρεύονται μέσα στο σπίτι από την οικογένεια. Ωστόσο, αξίζει να σημειωθεί ότι λόγω υπερβολικής προστασίας των γονιών, πάντα παρείχαν φαγητό, φρούτα στο παιδί τις ώρες που είχαν υπολογίσει ότι έτρωγε με αποτέλεσμα να μην αφήνουν στο παιδί τη δυνατότητα να εκφράσει την ανάγκη του μόνο του. Μόνο νερό σημειώθηκε ότι ζήτηγε το παιδί κατά τη διάρκεια τη ημέρας.

Η κατηγορία περιλαμβάνει τα εξής:

- i. Νερό
- ii. Χυμός
- iii. Πατάτες

- iv. Μακαρόνια
- v. Φασολάκια
- vi. Φακές
- vii. Φέτα
- viii. Καρότα

4). Συναισθήματα

Μια κατηγορία πάρα πολύ σημαντική και υποχρεωτική καθώς εκφράζει τις ανάγκες του παιδιού. Ανάγκες που σχετίζονται με τα αισθήματά του αλλά και τις καταστάσεις τις οποίες βρίσκεται το παιδί και μέχρι τότε η μόνη εκδήλωση τους ήταν το κλάμα. Σε σπάνιες περιπτώσεις το παιδί αν ρωτούνταν αν πονάει έπιανε το κεφάλι του. Κάτι όμως που οι γονείς του δεν ήξεραν αν πάντα ισχύει αφού σύμφωνα με τους γιατρούς μια φορά το παιδί είχε κοιλιακό άλγος.

Η εν λόγω κατηγορία λοιπόν, περιλαμβάνει τα ακόλουθα:

- i. Είμαι χαρούμενος
- ii. Είμαι λυπημένος
- iii. Είμαι θυμωμένος
- iv. Πονάω (κεφάλι)
- v. Πονάω (κοιλιά)
- vi. Κρυώνω

5). Ρούχα

Στην κατηγορία αυτή, εντάχθηκαν τα απαραίτητα προϊόντα της ένδυσης, δηλαδή ρούχα που φοράμε όλοι στην καθημερινότητά μας. Ακόμη προστέθηκαν

2 «αξεσουάρ» ένδυσης για τις κρύες μέρες του χειμώνα, μιας και έγινε εκμάθηση στο παιδί να εκφράζει την κατάσταση που βρίσκεται, αν κρυώνει δηλαδή.

Συγκεκριμένα συμπεριλήφθηκαν τα εξής:

- i. Μπλούζα
- ii. Παντελόνι
- iii. Κάλτσες
- iv. Παπούτσια
- v. Μπουφάν
- vi. Γάντια
- vii. Σκουφί

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3 – ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΜΕΘΟΔΟΥ ΑΠΟΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ

3.1. ΠΛΑΝΟ ΣΥΝΕΔΡΙΩΝ

ΗΜΕΡΟΜΗΝΙΑ

ΣΤΟΧΟΣ

Συνεδρίες αξιολόγησης

1 ^η Συνεδρία: 18/12/2012	Συζήτηση με τους γονείς και λήψη πληροφοριών. Γενική παρατήρηση της επικοινωνίας & της συμπεριφοράς του παιδιού. Αξιολόγηση λόγου.
2 ^η Συνεδρία: 09/01/2013	Συνέχεια αξιολόγησης λόγου. Αξιολόγηση της επικοινωνίας & της ομιλίας του παιδιού.

Συνεδρίες Θεραπείας

1 ^η Συνεδρία: 16/01/2013	Εκμάθηση δείξης μιας εικόνας. Εκμάθηση επιλογής ανάμεσα σε 2 κάρτες, μέσω της κατηγορίας «παιχνίδια» (μπάλα, τουβλάκια). Ενίσχυση της εκφοράς των λέξεων μέσω μίμησης από το παιδί.
--	--

- 2^η Συνεδρία:
18/01/2013
- Συνέχεια εκμάθησης επιλογής ανάμεσα σε 2 κάρτες, μέσω της κατηγορίας «παιχνίδια» (παζλ, αυτοκινητάκι).
Εκμάθηση ταύτισης εικόνας με πραγματικό αντικείμενο.
Ενίσχυση της εκφοράς των λέξεων μέσω μίμησης από το παιδί.
- 3^η Συνεδρία:
23/01/2013
- Εκμάθηση επιλογής ανάμεσα σε 3 κάρτες, μέσω της κατηγορίας «παιχνίδια» (μαρκαδόροι, αεροπλανάκι, πλαστικό τηλέφωνο).
Συνέχεια εκμάθησης ταύτισης εικόνας με πραγματικό αντικείμενο.
Εισαγωγή του άλμπουμ φωτογραφιών.
Ενίσχυση της εκφοράς των λέξεων μέσω μίμησης από το παιδί.
- 4^η Συνεδρία:
25/01/2013
- Επανάληψη των προηγούμενων στόχων για εμπέδωση και δημιουργία συστήματος επιλογής μέσω του άλμπουμ φωτογραφιών.
Εκμάθηση χρήσης του.
Ενίσχυση της εκφοράς των λέξεων μέσω μίμησης από το παιδί.

- 5^η Συνεδρία:
30/01/2013
- Εισαγωγή εννοιών της κατηγορίας «ζώα» στο σύστημα επιλογής ανάμεσα σε 2 κάρτες (σκύλος, γάτα).
Συνέχιση χρήσης του άλμπουμ φωτογραφιών με τις παραπάνω έννοιες.
Ενίσχυση της εκφοράς των λέξεων μέσω μίμησης από το παιδί.
- 6^η Συνεδρία:
06/02/2013
- Προσθήκη 2 εννοιών στην κατηγορία «ζώα» (ποντίκι, ψάρι).
Συνέχιση χρήσης του άλμπουμ φωτογραφιών με τις παραπάνω έννοιες.
Ενίσχυση της εκφοράς των λέξεων μέσω μίμησης από το παιδί.
- 7^η Συνεδρία:
08/02/2013
- Προσθήκη 3 εννοιών στην κατηγορία «ζώα» (κότα, άλογο, αγελάδα). Επιλογή ανάμεσα σε 2 – 3 κάρτες.
Συνέχιση χρήσης του άλμπουμ φωτογραφιών με τις παραπάνω έννοιες.
Ενίσχυση της εκφοράς των λέξεων μέσω μίμησης από το παιδί.

- 8^η Συνεδρία:
13/02/2013
- Επανάληψη όλων των εννοιών που έχουν διδαχθεί στις κατηγορίες «παιχνίδια» & «ζώα». Ενίσχυση της εκφοράς των λέξεων μέσω μίμησης από το παιδί.
- 9^η Συνεδρία:
15/02/2013
- Εισαγωγή στην κατηγορία «φαγητά». Προσθήκη 2 εννοιών (νερό, χυμός). Ενίσχυση της εκφοράς των λέξεων μέσω μίμησης από το παιδί.
- 10^η Συνεδρία:
25/02/2013
- Εμπλουτισμός της κατηγορίας «φαγητά» με 3 νέες έννοιες (πατάτες, φέτα, καρότο). Ενίσχυση της εκφοράς των λέξεων μέσω μίμησης από το παιδί.
- 11^η Συνεδρία:
27/02/2013
- Εμπλουτισμός της κατηγορίας «φαγητά» με 3 νέες έννοιες (μακαρόνια, φασολάκια, φακές). Ενίσχυση της εκφοράς των λέξεων μέσω μίμησης από το παιδί.

- 12^η Συνεδρία:
01/03/2013
- Επανάληψη όλων των εννοιών που έχουν διδαχθεί στις κατηγορίες «παιχνίδια», «ζώα» & «φαγητά». Ενίσχυση της εκφοράς των λέξεων μέσω μίμησης από το παιδί.
- 13^η Συνεδρία:
06/03/2013
- Εισαγωγή ηλεκτρονικού βιβλίου, με εικόνες από τις κατηγορίες που ήδη έχει διδαχτεί το παιδί (παιχνίδια – ζώα - φαγητά). Ενίσχυση της εκφοράς των λέξεων μέσω μίμησης από το παιδί.
- 14^η Συνεδρία:
09/03/2013
- Εξάσκηση εκμάθησης χρήσης του ηλεκτρονικού βιβλίου μέσω των εικόνων που είναι ήδη γνώριμες στο παιδί. Ενίσχυση της εκφοράς των λέξεων μέσω μίμησης από το παιδί.

15^η Συνεδρία:
13/03/2013

Εξάσκηση εκμάθησης χρήσης του ηλεκτρονικού βιβλίου μέσω των εικόνων που είναι ήδη γνώριμες στο παιδί.

Ενίσχυση της εκφοράς των λέξεων μέσω μίμησης από το παιδί.

16^η Συνεδρία:
15/03/2013

Εξάσκηση εκμάθησης χρήσης του ηλεκτρονικού βιβλίου μέσω των εικόνων που είναι ήδη γνώριμες στο παιδί.

Ενίσχυση της εκφοράς των λέξεων μέσω μίμησης από το παιδί.

17^η Συνεδρία:
20/03/2013

Εξάσκηση εκμάθησης χρήσης του ηλεκτρονικού βιβλίου μέσω των εικόνων που είναι ήδη γνώριμες στο παιδί.

Ενίσχυση της εκφοράς των λέξεων μέσω μίμησης από το παιδί.

18^η Συνεδρία:
22/03/2013

Εξάσκηση εκμάθησης χρήσης του ηλεκτρονικού βιβλίου μέσω των εικόνων που είναι ήδη γνώριμες στο

παιδί.

Ενίσχυση της εκφοράς των λέξεων
μέσω μίμησης από το παιδί.

- 19^η Συνεδρία:
27/03/2013
- Προσθήκη νέας κατηγορίας «συναισθήματα – καταστάσεις» στο ηλεκτρονικό βιβλίο επικοινωνίας. Εισαγωγή 1^ο εικονοποιημένου συναισθήματος (είμαι χαρούμενος). Ενίσχυση της εκφοράς των λέξεων μέσω μίμησης από το παιδί
- 20^η Συνεδρία:
29/03/2013
- Εμπλουτισμός κατηγορίας «συναισθήματα – καταστάσεις», με 2 εικονοποιημένα συναισθήματα (είμαι λυπημένος, είμαι θυμωμένος) και επανάληψη της έννοιας «είμαι χαρούμενος».
Ενίσχυση της εκφοράς των λέξεων μέσω μίμησης από το παιδί.
- 21^η Συνεδρία:
03/04/2013
- Προσθήκη εικόνας κατάστασης στην ίδια κατηγορία (πονάω).
Ενίσχυση της εκφοράς των λέξεων μέσω μίμησης από το παιδί.

- 22^η Συνεδρία:
05/04/2013
- Προσθήκη εικόνας κατάστασης στην ίδια κατηγορία (κρυώνω).
Ενίσχυση της εκφοράς των λέξεων μέσω μίμησης από το παιδί.
- 23^η Συνεδρία:
10/04/2013
- Επανάληψη όλων των συναισθημάτων – καταστάσεων.
Ενίσχυση της εκφοράς των λέξεων μέσω μίμησης από το παιδί.
- 24^η Συνεδρία:
12/04/2013
- Επανάληψη όλων των κατηγοριών που έχουν διδαχτεί «παιχνίδια», «ζώα», «φαγητά», «συναισθήματα».
Ενίσχυση της εκφοράς των λέξεων μέσω μίμησης από το παιδί.
- 25^η Συνεδρία:
15/04/2013
- Εισαγωγή νέας κατηγορίας «ρούχα» στο ηλεκτρονικό βιβλίο επικοινωνίας.
Προσθήκη 3 εικόνων (μπλούζα, παντελόνι, κάλτσες).
Ενίσχυση της εκφοράς των λέξεων μέσω μίμησης από το παιδί.

- 26^η Συνεδρία:
17/04/2013
Εμπλουτισμός κατηγορίας «ρούχα» με 4 νέες εικόνες (μπουφάν, σκουφί, γάντια, παπούτσια). Ενίσχυση της εκφοράς των λέξεων μέσω μίμησης από το παιδί.
- 27^η Συνεδρία:
19/04/2013
Επανάληψη κατηγορίας «ρούχα». Ενίσχυση της εκφοράς των λέξεων μέσω μίμησης από το παιδί.
- 28^η Συνεδρία:
24/04/2013
Επανάληψη όλων των κατηγοριών που έχουν διδαχτεί «παιχνίδια», «ζώα», «φαγητά», «συναισθήματα», «ρούχα». Ενίσχυση της εκφοράς των λέξεων μέσω μίμησης από το παιδί.
- 29^η Συνεδρία:
26/04/2013
Επανάληψη όλων των κατηγοριών που έχουν διδαχτεί «παιχνίδια», «ζώα», «φαγητά», «συναισθήματα», «ρούχα». Ενίσχυση της εκφοράς των λέξεων μέσω μίμησης από το παιδί.

3.1. ΑΝΑΛΥΣΗ ΣΥΝΕΔΡΙΩΝ

Στην 1^η συνεδρία, εισήχθη η πρώτη λεξική κατηγορία προς εκμάθηση «παιχνίδια», με 2 εικόνες (μπάλα , τουβλάκια).

- Στόχοι συνεδρίας

- Μακροπρόθεσμος: Επίτευξη λειτουργικής επικοινωνίας σε διαφορετικά περιβάλλοντα και με διαφορετικούς συνομιλητές, με την χρήση άλμπουμ φωτογραφιών.

- Βραχυπρόθεσμοι:

- Άμεσος

Δείξη των εικόνων που απεικονίζουν τα επιθυμητά λεκτικά μηνύματα.

Κατηγορία:

«παιχνίδια».

- Έμμεσοι

1. Μείωση – Εξάλειψη των στερεότυπων συμπεριφορών.

2. Ανάπτυξη - Διατήρηση βλεμματικής επαφής.

3. Αύξηση του χρόνου διάρκειας συγκέντρωσης.

- Μεθοδολογία: Ο Δ. καλείται να δείξει την εικόνα που κατονομάζεται από τον κλινικό, αρχικά μέσω απτικής βοήθειας και μίμησης και αργότερα με σταδιακή μείωση της βοήθειας αυτής. Μετά την επιτυχή μεμονωμένη δείξη της κάθε έννοιας το παιδί καλείται να επιλέξει ανάμεσα σε δύο έννοιες που κατονομάζονται από τον κλινικό με σκοπό τη δείξη της σωστής εικόνας. Οι εντολή για τις παραπάνω μεθόδους είναι «δείξε μου το..» ενώ αρχικά η παρουσίαση της έννοιας γίνεται με την έκφραση «αυτό είναι». Με βάση το ότι το ακουστικό ερέθισμα μέσω της κατονομασίας από τον κλινικό είναι κυρίαρχο στη συνεδρία το παιδί καλείται να μιμηθεί την λεκτική εκφορά της έννοιας μέσα από την εντολή «τι είναι αυτό;». Μόλις το παιδί κατονόμαζε την εικόνα, ο θεραπευτής

του έδινε το πραγματικό αντικείμενο προκειμένου να καταλάβει για ποιο λόγο χρησιμοποιεί το βιβλίο επικοινωνίας. Οι εικόνες που παρουσιάζονται στο παιδί είναι έγχρωμες με λευκό φόντο και απεικονίζουν πραγματικά αντικείμενα.

- Ενίσχυση: Συνεχής κοινωνική ενίσχυση κατά την διάρκεια της συνεδρίας, όπως: έπαινος -«Μπράβο!», «Πολύ καλά!», απαλό άγγιγμα στο χέρι («Κόλλα το!») και ευχάριστη έκφραση του προσώπου -χαμόγελο-.
- Κριτήριο εμπέδωσης: Αρχικά τίθεται κριτήριο εμπέδωσης 60% - 80%
- Ποσοστό επιτυχίας: Η επιτυχημένη απόδοση του Δ. ήταν 65%
- Παρατηρήσεις: Το παιδί αρχικά ήταν πάρα πολύ ανήσυχο και επιθετικό στην αρχή της συνεδρίας καθώς είχε έντονες στερεοτυπικές συμπεριφορές και εκρήξεις θυμού μιας και οι επικοινωνιακές του ικανότητες δεν ήταν καλές και δεν μπορούσε να καταλάβει τι του ζητούσαμε. Με τη χρήση των τεχνικών «time out» (δηλαδή την απομάκρυνση του παιδιού από το χώρο που βρίσκονται τα ερεθίσματα προς ένα σημείο όπου θα πρέπει να ηρεμήσει και να παραμείνει ήσυχο) καθώς και την τεχνική «overcorrecting» (δηλαδή τεχνική που εμπεριέχει το time out αλλά προωθεί και την εξάσκηση στη σωστή συμπεριφορά και την διόρθωση της ζημιάς που έκανε «θετική εξάσκηση»). Οι συμπεριφορές αυτές μειώθηκαν σημαντικά με αποτέλεσμα το παιδί να συγκεντρωθεί στις δραστηριότητες της συνεδρίας.
- Η χρονική διάρκεια της συνεδρίας ήταν 60 λεπτά.

Στην 2^η συνεδρία, έγινε εμπλουτισμός της κατηγορίας «παιχνίδια», με άλλες 2 εικόνες (αυτοκινητάκι, παζλ).

- Στόχοι συνεδρίας

- Μακροπρόθεσμος: Επίτευξη λειτουργικής επικοινωνίας σε διαφορετικά περιβάλλοντα και με διαφορετικούς συνομιλητές, με την χρήση άλμπουμ φωτογραφιών.

- Βραχυπρόθεσμοι:

□ Άμεσος

Δείξη των εικόνων που απεικονίζουν τα επιθυμητά λεκτικά μηνύματα.

Κατηγορία:

«παιχνίδια».

□ Έμμεσοι

1. Μείωση – Εξάλειψη των στερεότυπων συμπεριφορών.

2. Ανάπτυξη - Διατήρηση βλεμματικής επαφής.

3. Αύξηση του χρόνου διάρκειας συγκέντρωσης.

- Μεθοδολογία: Ο Δ. καλείται να δείξει την εικόνα που κατονομάζεται από τον κλινικό, αρχικά μέσω απτικής βοήθειας και μίμησης και αργότερα με σταδιακή μείωση της βοήθειας αυτής. Μετά την επιτυχή μεμονωμένη Δείξη της κάθε έννοιας το παιδί καλείται να επιλέξει ανάμεσα σε δύο έννοιες που κατονομάζονται από τον κλινικό με σκοπό τη Δείξη της σωστής εικόνας. Η εντολή για τις παραπάνω μεθόδους είναι «δείξε μου το...» ενώ αρχικά η παρουσίαση της έννοιας γίνεται με την έκφραση «αυτό είναι». Με βάση το ότι το ακουστικό ερέθισμα μέσω της κατονομασίας από τον κλινικό είναι κυρίαρχο στη συνεδρία το παιδί καλείται να μιμηθεί την λεκτική εκφορά της έννοιας μέσα από την εντολή «τι είναι αυτό;». Μόλις το παιδί κατονόμαζε την εικόνα, ο θεραπευτή του έδινε το πραγματικό αντικείμενο προκειμένου να καταλάβει για ποιο λόγο χρησιμοποιεί το βιβλίο επικοινωνίας.
- Ενίσχυση: Συνεχής κοινωνική ενίσχυση κατά την διάρκεια της συνεδρίας, όπως: έπαινος -«Μπράβο!», «Πολύ καλά!», απαλό άγγιγμα στο χέρι («Κόλλα το!») και ευχάριστη έκφραση του προσώπου -χαμόγελο-.

- Κριτήριο εμπέδωσης: Αρχικά τίθεται κριτήριο εμπέδωσης 60% - 80%
- Ποσοστό επιτυχίας: Η επιτυχημένη απόδοση του Δ. ήταν 70%
- Παρατηρήσεις: Το παιδί ήταν πάλι ανήσυχο λόγω των περιορισμένων επικοινωνιακών ικανοτήτων του, γρήγορα όμως προσαρμόστηκε μιας και του δόθηκαν η δεδουλευμένες εικόνες και ένιωσε πιο οικεία.
- Η χρονική διάρκεια της συνεδρίας ήταν 60 λεπτά.

Στην 3^η συνεδρία, συνεχίστηκε ο εμπλουτισμός της κατηγορίας «παιχνίδια», αλλά με 3 εικόνες (αεροπλανάκι, πλαστικό τηλέφωνο, μαρκαδόρους).

- Στόχοι συνεδρίας

- Μακροπρόθεσμος: Επίτευξη λειτουργικής επικοινωνίας σε διαφορετικά περιβάλλοντα και με διαφορετικούς συνομιλητές, με την χρήση άλμπουμ φωτογραφιών.

- Βραχυπρόθεσμοι:

- Άμεσος

Δείξη των εικόνων που απεικονίζουν τα επιθυμητά λεκτικά μηνύματα.

Κατηγορία:

«παιχνίδια».

- Έμμεσοι

1. Μείωση – Εξάλειψη των στερεότυπων συμπεριφορών.

2. Ανάπτυξη - Διατήρηση βλεμματικής επαφής.

3. Αύξηση του χρόνου διάρκειας συγκέντρωσης.

- Μεθοδολογία: Ο Δ. καλείται να δείξει την εικόνα που κατονομάζεται από τον κλινικό, αρχικά μέσω απτικής βοήθειας και μίμησης και αργότερα με σταδιακή μείωση της βοήθειας αυτής. Μετά την επιτυχή μεμονωμένη δείξη της κάθε έννοιας το παιδί καλείται να επιλέξει πλέον

ανάμεσα σε τρεις έννοιες που κατονομάζονται από τον κλινικό με σκοπό τη δείξη της σωστής εικόνας. Η εντολή για τις παραπάνω μεθόδους είναι «δείξε μου το..» ενώ αρχικά η παρουσίαση της έννοιας γίνεται με την έκφραση «αυτό είναι». Με βάση το ότι το ακουστικό ερέθισμα μέσω της κατονομασίας από τον κλινικό είναι κυρίαρχο στη συνεδρία το παιδί καλείται να μιμηθεί την λεκτική εκφορά της έννοιας μέσα από την εντολή «τι είναι αυτό;». Μόλις το παιδί κατονόμαζε την εικόνα, ο θεραπευτή του έδινε το πραγματικό αντικείμενο προκειμένου να καταλάβει για ποιο λόγο χρησιμοποιεί το βιβλίο επικοινωνίας.

- Ενίσχυση: Συνεχής κοινωνική ενίσχυση κατά την διάρκεια της συνεδρίας, όπως: έπαινος -«Μπράβο!», «Πολύ καλά!», απαλό άγγιγμα στο χέρι («Κόλλα το!») και ευχάριστη έκφραση του προσώπου -χαμόγελο-.
- Κριτήριο εμπέδωσης: Αρχικά τίθεται κριτήριο εμπέδωσης 60% - 80%
- Ποσοστό επιτυχίας: Η επιτυχημένη απόδοση του Δ. ήταν 65%
- Παρατηρήσεις: Το παιδί λόγω εξοικείωσης με τα πρόσωπα και τις εννοιολογικές εικόνες που του παρέχονταν ήταν πρόσχαρο και εύκολα συνεργάσιμο. Ωστόσο, μόλις οι έννοιες αυξήθηκαν, και μεγάλωσε το ποσοστό των εικόνων που έπρεπε να επιλέξει αλλά και να κατονομάσει, έγινε ανήσυχο και εκδήλωσε έκρηξη συμπεριφοράς. Ο θεραπευτής μέσω των τεχνικών «time out» και «overcorrecting» το καθυσήχασε και μετά την εκμαίευση της σωστής συμπεριφοράς με χαμόγελο του τόνιζε πως τα πάει πολύ καλά και ότι είναι πολύ καλός.
- Η χρονική διάρκεια της συνεδρίας ήταν 60 λεπτά.

Στην 4^η συνεδρία, πραγματοποιήθηκε επανάληψη της κατηγορίας «παιχνίδια», με όλες τις εννοιες - εικόνες που είχαν διδαχτεί στο παιδί. Η Δείξη μιας εικόνας έγινε μέσα από επιλογή τριών εικόνων.

- Στόχοι συνεδρίας

- Μακροπρόθεσμος: Επίτευξη λειτουργικής επικοινωνίας σε διαφορετικά περιβάλλοντα και με διαφορετικούς συνομιλητές, με την χρήση άλμπουμ φωτογραφιών.

- Βραχυπρόθεσμοι:

- Άμεσος

Δείξη των εικόνων που απεικονίζουν τα επιθυμητά λεκτικά μηνύματα.

Κατηγορία:

«παιχνίδια».

- Έμμεσοι

1. Μείωση – Εξάλειψη των στερεότυπων συμπεριφορών.

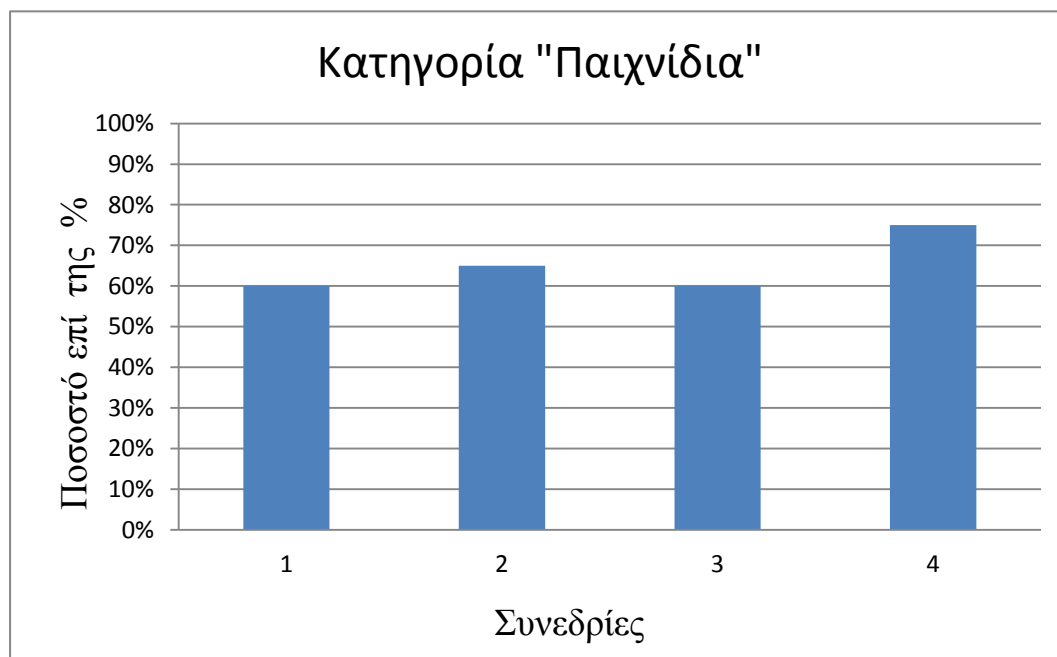
2. Ανάπτυξη - Διατήρηση βλεμματικής επαφής.

3. Αύξηση του χρόνου διάρκειας συγκέντρωσης.

- Μεθοδολογία: Ο Δ. καλείται να δείξει την εικόνα που κατονομάζεται από τον κλινικό, αρχικά μέσω απτικής βοήθειας και μίμησης και αργότερα με σταδιακή μείωση της βοήθειας αυτής. Μετά την επιτυχή μεμονωμένη δείξη της κάθε έννοιας το παιδί καλείται να επιλέξει πλέον ανάμεσα σε τρεις έννοιες που κατονομάζονται από τον κλινικό με σκοπό τη δείξη της σωστής εικόνας. Η εντολή για τις παραπάνω μεθόδους είναι «δείξε μου το..» ενώ αρχικά η παρουσίαση της έννοιας γίνεται με την έκφραση «αυτό είναι». Με βάση το ότι το ακουστικό ερέθισμα μέσω της κατονομασίας από τον κλινικό είναι κυρίαρχο στη συνεδρία το παιδί καλείται να μιμηθεί την λεκτική εκφορά της έννοιας μέσα από την εντολή «τι είναι αυτό;». Μόλις το παιδί κατονόμαζε την εικόνα, ο θεραπευτή του

έδινε το πραγματικό αντικείμενο προκειμένου να καταλάβει για ποιο λόγο χρησιμοποιεί το βιβλίο επικοινωνίας.

- Ενίσχυση: Συνεχής κοινωνική ενίσχυση κατά την διάρκεια της συνεδρίας, όπως: έπαινος -«Μπράβο!», «Πολύ καλά!», απαλό άγγιγμα στο χέρι («Κόλλα το!») και ευχάριστη έκφραση του προσώπου -χαμόγελο-.
- Κριτήριο εμπέδωσης: Αρχικά τίθεται κριτήριο εμπέδωσης 60% - 80%
- Ποσοστό επιτυχίας: Η επιτυχημένη απόδοση του Δ. ήταν 80%
- Παρατηρήσεις: Το παιδί ανταποκρίθηκε επαρκώς στις προσδοκίες του θεραπευτή, ήταν εύστοχος και πάρα πολύ συνεργάσιμος. Οι βοήθειες απομακρύνθηκαν σταδιακά αλλά με γρήγορο ρυθμό.
- Η χρονική διάρκεια της συνεδρίας ήταν 60 λεπτά.

Στην 5^η συνεδρία, πραγματοποιήθηκε εισαγωγή νέας κατηγορίας «ζώα», με 2 εννοιολογικές εικόνες (σκύλος, γάτα).

- Στόχοι συνεδρίας

- Μακροπρόθεσμος: Επίτευξη λειτουργικής επικοινωνίας σε διαφορετικά περιβάλλοντα και με διαφορετικούς συνομιλητές, με την χρήση άλμπουμ φωτογραφιών.

- Βραχυπρόθεσμοι:

- Άμεσος

Δείξη των εικόνων που απεικονίζουν τα επιθυμητά λεκτικά μηνύματα.

Κατηγορία:

«παιχνίδια».

- Έμμεσοι

1. Μείωση – Εξάλειψη των στερεότυπων συμπεριφορών.

2. Ανάπτυξη - Διατήρηση βλεμματικής επαφής.

3. Αύξηση του χρόνου διάρκειας συγκέντρωσης.

- Μεθοδολογία: Ο Δ. καλείται να δείξει την εικόνα που κατονομάζεται από τον κλινικό, αρχικά μέσω απτικής βοήθειας και μίμησης και αργότερα με σταδιακή μείωση της βοήθειας αυτής. Μετά την επιτυχή μεμονωμένη δείξη της κάθε έννοιας το παιδί καλείται να επιλέξει πλέον ανάμεσα σε δύο έννοιες που κατονομάζονται από τον κλινικό με σκοπό τη δείξη της σωστής εικόνας. Η εντολή για τις παραπάνω μεθόδους είναι «δείξε μου το..» ενώ αρχικά η παρουσίαση της έννοιας γίνεται με την έκφραση «αυτό είναι». Με βάση το ότι το ακουστικό ερέθισμα μέσω της κατονομασίας από τον κλινικό είναι κυρίαρχο στη συνεδρία το παιδί καλείται να μιμηθεί την λεκτική εκφορά της έννοιας μέσα από την εντολή «τι είναι αυτό;». Μόλις το παιδί κατονόμαζε την εικόνα, ο θεραπευτή του έδινε το πραγματικό αντικείμενο προκειμένου να καταλάβει για ποιο λόγο χρησιμοποιεί το βιβλίο επικοινωνίας.

- Ενίσχυση: Συνεχής κοινωνική ενίσχυση κατά την διάρκεια της συνεδρίας, όπως: έπαινος -«Μπράβο!», «Πολύ καλά!», απαλό άγγιγμα στο χέρι («Κόλλα το!») και ευχάριστη έκφραση του προσώπου -χαμόγελο-.
- Κριτήριο εμπέδωσης: Αρχικά τίθεται κριτήριο εμπέδωσης 60% - 80%
- Ποσοστό επιτυχίας: Η επιτυχημένη απόδοση του Δ. ήταν 75%
- Παρατηρήσεις: Το παιδί ήταν πολύ συνεργάσιμο, πρόσχαρο και ανταποκρίθηκε στις «απαιτήσεις» του θεραπευτή. Βέβαια λόγω εισαγωγής νέων εννοιών ο Δ. χρειάστηκε αρκετό χρόνο να προσαρμοστεί στις νέες ανάγκες τις συνεδρίας.
- Η χρονική διάρκεια της συνεδρίας ήταν 60 λεπτά.

Στην 6^η συνεδρία, συνεχίστηκε ο εμπλουτισμός της κατηγορίας «ζώα», με άλλες 2 εικόνες (ποντίκι, ψάρι).

- Στόχοι συνεδρίας

- Μακροπρόθεσμος: Επίτευξη λειτουργικής επικοινωνίας σε διαφορετικά περιβάλλοντα και με διαφορετικούς συνομιλητές, με την χρήση άλμπουμ φωτογραφιών.

- Βραχυπρόθεσμοι:

- Άμεσος

Δείξη των εικόνων που απεικονίζουν τα επιθυμητά λεκτικά μηνύματα.

Κατηγορία:

«παιχνίδια».

- Έμμεσοι

1. Μείωση – Εξάλειψη των στερεότυπων συμπεριφορών.

2. Ανάπτυξη - Διατήρηση βλεμματικής επαφής.

3. Αύξηση του χρόνου διάρκειας συγκέντρωσης.

- Μεθοδολογία: Ο Δ. καλείται να δείξει την εικόνα που κατονομάζεται από τον κλινικό, αρχικά μέσω απτικής βοήθειας και μίμησης και αργότερα με σταδιακή μείωση της βοήθειας αυτής. Μετά την επιτυχή μεμονωμένη δείξη της κάθε έννοιας το παιδί καλείται να επιλέξει πλέον ανάμεσα σε δυο έννοιες που κατονομάζονται από τον κλινικό με σκοπό τη δείξη της σωστής εικόνας. Η εντολή για τις παραπάνω μεθόδους είναι «δείξε μου το..» ενώ αρχικά η παρουσίαση της έννοιας γίνεται με την έκφραση «αυτό είναι». Με βάση το ότι το ακουστικό ερέθισμα μέσω της κατονομασίας από τον κλινικό είναι κυρίαρχο στη συνεδρία το παιδί καλείται να μιμηθεί την λεκτική εκφορά της έννοιας μέσα από την εντολή «τι είναι αυτό;». Μόλις το παιδί κατονόμαζε την εικόνα, ο θεραπευτή του έδινε το πραγματικό αντικείμενο προκειμένου να καταλάβει για ποιο λόγο χρησιμοποιεί το βιβλίο επικοινωνίας.
- Ενίσχυση: Συνεχής κοινωνική ενίσχυση κατά την διάρκεια της συνεδρίας, όπως: έπαινος -«Μπράβο!», «Πολύ καλά!», απαλό άγγιγμα στο χέρι («Κόλλα το!») και ευχάριστη έκφραση του προσώπου -χαμόγελο-.
- Κριτήριο εμπέδωσης: Αρχικά τίθεται κριτήριο εμπέδωσης 60% - 80%
- Ποσοστό επιτυχίας: Η επιτυχημένη απόδοση του Δ. ήταν 80%
- Παρατηρήσεις: Το παιδί στην αρχή της συνεδρίας ήταν πολύ ανήσυχο με έντονες εκρήξεις. Σύμφωνα με τους γονείς, ήθελε να παίξει στις κούνιες που βρίσκονταν κάτω από το κέντρο λογοθεραπείας που γίνονταν οι συνεδρίες και λόγω άρνησης των γονιών το παιδί αντέδρασε. Ωστόσο, ο θεραπευτής μετά από αρκετή ώρα ηρέμησε το παιδί και η συνεδρία συνεχίστηκε στους κανονικούς της ρυθμούς και ο Δ. ανταποκρίθηκε στις απαιτήσεις του θεραπευτή.
- Η χρονική διάρκεια της συνεδρίας ήταν 60 λεπτά.

Στην 7^η συνεδρία, συνεχίστηκε ο εμπλουτισμός της κατηγορίας «ζώα», αλλά με 3 εικόνες (κότα, άλογο, αγελάδα).

- Στόχοι συνεδρίας

- Μακροπρόθεσμος: Επίτευξη λειτουργικής επικοινωνίας σε διαφορετικά περιβάλλοντα και με διαφορετικούς συνομιλητές, με την χρήση άλμπουμ φωτογραφιών.

- Βραχυπρόθεσμοι:

- Άμεσος

Δείξη των εικόνων που απεικονίζουν τα επιθυμητά λεκτικά μηνύματα.

Κατηγορία:

«παιχνίδια».

- Έμμεσοι

1. Μείωση – Εξάλειψη των στερεότυπων συμπεριφορών.

2. Ανάπτυξη - Διατήρηση βλεμματικής επαφής.

3. Αύξηση του χρόνου διάρκειας συγκέντρωσης.

- Μεθοδολογία: Ο Δ. καλείται να δείξει την εικόνα που κατονομάζεται από τον κλινικό. Μετά την επιτυχή μεμονωμένη δείξη της κάθε έννοιας το παιδί καλείται να επιλέξει πλέον ανάμεσα σε τρεις έννοιες που κατονομάζονται από τον κλινικό με σκοπό τη δείξη της σωστής εικόνας. Η εντολή για τις παραπάνω μεθόδους είναι «δείξε μου το..» ενώ αρχικά η παρουσίαση της έννοιας γίνεται με την έκφραση «αυτό είναι». Με βάση το ότι το ακουστικό ερέθισμα μέσω της κατονομασίας από τον κλινικό είναι κυρίαρχο στη συνεδρία το παιδί καλείται να μιμηθεί την λεκτική εκφορά της έννοιας μέσα από την εντολή «τι είναι αυτό;». Μόλις το παιδί κατονομάζε την εικόνα, ο θεραπευτή του έδινε το πραγματικό αντικείμενο προκειμένου να καταλάβει για ποιο λόγο χρησιμοποιεί το βιβλίο επικοινωνίας.

- Ενίσχυση: Συνεχής κοινωνική ενίσχυση κατά την διάρκεια της συνεδρίας, όπως: έπαινος -«Μπράβο!», «Πολύ καλά!», απαλό άγγιγμα στο χέρι («Κόλλα το!») και ευχάριστη έκφραση του προσώπου -χαμόγελο-.
- Κριτήριο εμπέδωσης: Αρχικά τίθεται κριτήριο εμπέδωσης 60% - 80%
- Ποσοστό επιτυχίας: Η επιτυχημένη απόδοση του Δ. ήταν 85%
- Παρατηρήσεις: Ο Δ. ήταν πολύ συνεργάσιμος και έδειχνε χαρούμενος. Η συνεδρία ολοκληρώθηκε ομαλά.
- Η χρονική διάρκεια της συνεδρίας ήταν 60 λεπτά.

Στην 8^η συνεδρία, πραγματοποιήθηκε επανάληψη των κατηγοριών «ζώα» - «παιχνίδια», με όλες τις εννοιολογικές εικόνες που είχαν διδαχτεί στο παιδί. Η Δείξη μιας εικόνας έγινε μέσα από επιλογή τριών εικόνων.

- Στόχοι συνεδρίας

- Μακροπρόθεσμος: Επίτευξη λειτουργικής επικοινωνίας σε διαφορετικά περιβάλλοντα και με διαφορετικούς συνομιλητές, με την χρήση άλμπουμ φωτογραφιών.

- Βραχυπρόθεσμοι:

- Άμεσος

Δείξη των εικόνων που απεικονίζουν τα επιθυμητά λεκτικά μηνύματα.

Κατηγορία:

«παιχνίδια».

- Έμμεσοι

1. Μείωση – Εξάλειψη των στερεότυπων συμπεριφορών.

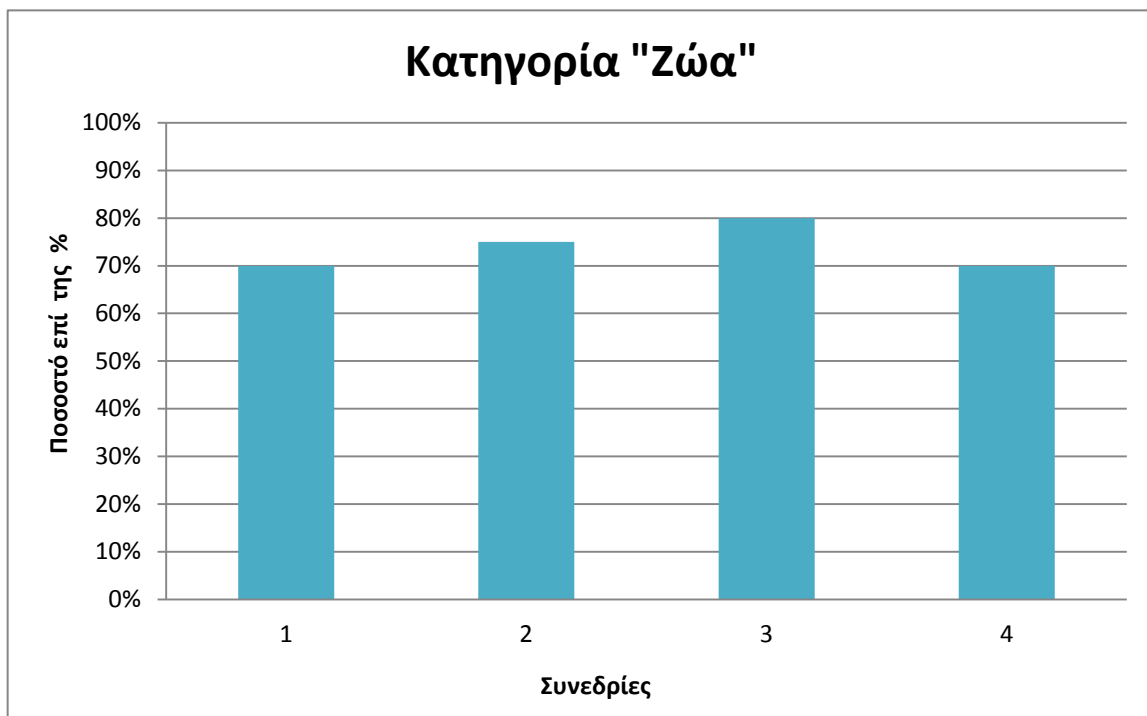
2. Ανάπτυξη - Διατήρηση βλεμματικής επαφής.

3. Αύξηση του χρόνου διάρκειας συγκέντρωσης.

- Μεθοδολογία: Ο Δ. καλείται να δείξει την εικόνα που κατονομάζεται από τον κλινικό. Μετά την επιτυχή μεμονωμένη δείξη της κάθε έννοιας

το παιδί καλείται να επιλέξει πλέον ανάμεσα σε τρεις έννοιες που κατονομάζονται από τον κλινικό με σκοπό τη δείξη της σωστής εικόνας. Η εντολή για τις παραπάνω μεθόδους είναι «δείξε μου το..» ενώ αρχικά η παρουσίαση της έννοιας γίνεται με την έκφραση «αυτό είναι». Με βάση το ότι το ακουστικό ερέθισμα μέσω της κατονομασίας από τον κλινικό είναι κυρίαρχο στη συνεδρία το παιδί καλείται να μιμηθεί την λεκτική εκφορά της έννοιας μέσα από την εντολή «τι είναι αυτό;». Μόλις το παιδί κατονόμαζε την εικόνα, ο θεραπευτής του έδινε το πραγματικό αντικείμενο προκειμένου να καταλάβει για ποιο λόγο χρησιμοποιεί το βιβλίο επικοινωνίας.

- Ενίσχυση: Συνεχής κοινωνική ενίσχυση κατά την διάρκεια της συνεδρίας, όπως: έπαινος -«Μπράβο!», «Πολύ καλά!», απαλό άγγιγμα στο χέρι («Κόλλα το!») και ευχάριστη έκφραση του προσώπου -χαμόγελο-.
- Κριτήριο εμπέδωσης: Αρχικά τίθεται κριτήριο εμπέδωσης 60% - 80%
- Ποσοστό επιτυχίας: Η επιτυχημένη απόδοση του Δ. ήταν 75%
- Παρατηρήσεις: Παρά τις αρκετές έννοιες - εικόνες που δόθηκαν στο παιδί και κλήθηκε να δήξει και κατ' επέκταση να κατονομάσει ήταν πολύ καλός και έδειχνε σε αυτή τη συνεδρία να θυμάται αρκετά τις εικόνες.
- Η χρονική διάρκεια της συνεδρίας ήταν 60 λεπτά.

Στην 9^η συνεδρία, προστέθηκε η νέα λεξική κατηγορία «φαγητά», με 2 εννοιολογικές εικόνες (νερό, χυμός).

- Στόχοι συνεδρίας

- Μακροπρόθεσμος: Επίτευξη λειτουργικής επικοινωνίας σε διαφορετικά περιβάλλοντα και με διαφορετικούς συνομιλητές, με την χρήση άλμπουμ φωτογραφιών.

- Βραχυπρόθεσμοι:

- Άμεσος

Δείξη των εικόνων που απεικονίζουν τα επιθυμητά λεκτικά μηνύματα.

Κατηγορία:

«παιχνίδια».

- Έμμεσοι

1. Μείωση – Εξάλειψη των στερεότυπων συμπεριφορών.

2. Ανάπτυξη - Διατήρηση βλεμματικής επαφής.

3. Αύξηση του χρόνου διάρκειας συγκέντρωσης.

- Μεθοδολογία: Ο Δ. καλείται να ανοίξει το βιβλίο επικοινωνίας στο οποίο έχουν τοποθετηθεί δυο εικόνες και το παιδί καλείτε να τις αναγνωρίσει δείχνοντάς τες μετά από κατονομασία του θεραπευτή. Το παιδί πρέπει να επιλέξει ανάμεσα στις δυο έννοιες τη δείξη της σωστής εικόνας μέσα από το γύρισμα των σελίδων. Η εντολή για τις παραπάνω μεθόδους είναι «δείξε μου το..». Τέλος με βάση το ότι το ακουστικό ερέθισμα μέσω του θεραπευτή είναι κυρίαρχο στη συνεδρία, το παιδί καλείται να μιμηθεί την λεκτική εκφορά της έννοιας μέσα από την εντολή «τι είναι αυτό;».
- Ενίσχυση: Συνεχής κοινωνική ενίσχυση κατά την διάρκεια της συνεδρίας, όπως: έπαινος -«Μπράβο!», «Πολύ καλά!», απαλό άγγιγμα στο χέρι («Κόλλα το!») και ευχάριστη έκφραση του προσώπου -χαμόγελο-.
- Κριτήριο εμπέδωσης: Αρχικά τίθεται κριτήριο εμπέδωσης 60% - 100%
- Ποσοστό επιτυχίας: Η επιτυχημένη απόδοση του Δ. ήταν 75%
- Παρατηρήσεις: Το παιδί λόγω οικείων εννοιολογικών εικόνων και σωστής χρήσης του ήταν πολύ καλός χωρίς καμία έκρηξη θυμού.
- Η χρονική διάρκεια της συνεδρίας ήταν 60 λεπτά.

Στην 10^η συνεδρία, συνεχίστηκε ο εμπλουτισμός της κατηγορίας «φαγητά», με άλλες 3 νέες εικόνες (πατάτες, φέτα, καρότο).

- Στόχοι συνεδρίας

- Μακροπρόθεσμος: Επίτευξη λειτουργικής επικοινωνίας σε διαφορετικά περιβάλλοντα και με διαφορετικούς συνομιλητές, με την χρήση άλμπουμ φωτογραφιών.

- Βραχυπρόθεσμοι:

- Άμεσος

Δείξη των εικόνων που απεικονίζουν τα επιθυμητά λεκτικά μηνύματα.

Κατηγορία:

«παιχνίδια».

□ Έμμεσοι

1. Μείωση – Εξάλειψη των στερεότυπων συμπεριφορών.

2. Ανάπτυξη - Διατήρηση βλεμματικής επαφής.

3. Αύξηση του χρόνου διάρκειας συγκέντρωσης.

- Μεθοδολογία: Ο Δ. καλείται να δείξει την κάθε εικόνα ξεχωριστά που κατονομάζεται από τον κλινικό. Μετά την επιτυχή μεμονωμένη δείξη της κάθε έννοιας το παιδί καλείται να επιλέξει πλέον ανάμεσα σε τρεις έννοιες που κατονομάζονται από τον κλινικό με σκοπό τη δείξη της σωστής εικόνας. Η εντολή για τις παραπάνω μεθόδους είναι «δείξε μου το...» ενώ αρχικά η παρουσίαση της έννοιας γίνεται με την έκφραση «αυτό είναι». Με βάση το ότι το ακουστικό ερέθισμα μέσω της κατονομασίας από τον κλινικό είναι κυρίαρχο στη συνεδρία το παιδί καλείται να μιμηθεί την λεκτική εκφορά της έννοιας μέσα από την εντολή «τι είναι αυτό;».
- Ενίσχυση: Συνεχής κοινωνική ενίσχυση κατά την διάρκεια της συνεδρίας, όπως: έπαινος -«Μπράβο!», «Πολύ καλά!», απαλό άγγιγμα στο χέρι («Κόλλα το!») και ευχάριστη έκφραση του προσώπου -χαμόγελο-.
- Κριτήριο εμπέδωσης: Αρχικά τίθεται κριτήριο εμπέδωσης 60% - 100%
- Ποσοστό επιτυχίας: Η επιτυχημένη απόδοση του Δ. ήταν 80%
- Παρατηρήσεις: Στο Δ. , τα φαγητά που διδάχτηκαν αρέσουν πάρα πολύ με αποτέλεσμα και στην εν λόγω συνεδρία να είναι πάρα πολύ καλός.
- Η χρονική διάρκεια της συνεδρίας ήταν 60 λεπτά.

Στην 11^η συνεδρία, συνεχίστηκε ο εμπλουτισμός της κατηγορίας «φαγητά», με άλλες 3 νέες εικόνες (μακαρόνια, φασολάκια, φακές).

Στόχοι συνεδρίας

- Μακροπρόθεσμος: Επίτευξη λειτουργικής επικοινωνίας σε διαφορετικά περιβάλλοντα και με διαφορετικούς συνομιλητές, με την χρήση άλμπουμ φωτογραφιών.

- Βραχυπρόθεσμοι:

Άμεσος

Δείξη των εικόνων που απεικονίζουν τα επιθυμητά λεκτικά μηνύματα.

Κατηγορία:

«παιχνίδια».

Έμμεσοι

1. Μείωση – Εξάλειψη των στερεότυπων συμπεριφορών.

2. Ανάπτυξη - Διατήρηση βλεμματικής επαφής.

3. Αύξηση του χρόνου διάρκειας συγκέντρωσης.

- Μεθοδολογία: Ο Δ. καλείται να δείξει την κάθε εικόνα ξεχωριστά που κατονομάζεται από τον κλινικό. Μετά την επιτυχή μεμονωμένη δείξη της κάθε έννοιας το παιδί καλείται να επιλέξει πλέον ανάμεσα σε τρεις έννοιες που κατονομάζονται από τον κλινικό με σκοπό τη δείξη της σωστής εικόνας. Η εντολή για τις παραπάνω μεθόδους είναι «δείξε μου το..» ενώ αρχικά η παρουσίαση της έννοιας γίνεται με την έκφραση «αυτό είναι». Με βάση το ότι το ακουστικό ερέθισμα μέσω της κατονομασίας από τον κλινικό είναι κυρίαρχο στη συνεδρία το παιδί καλείται να μιμηθεί την λεκτική εκφορά της έννοιας μέσα από την εντολή «τι είναι αυτό;».

- Ενίσχυση: Συνεχής κοινωνική ενίσχυση κατά την διάρκεια της συνεδρίας, όπως: έπαινος -«Μπράβο!», «Πολύ καλά!», απαλό άγγιγμα στο χέρι («Κόλλα το!») και ευχάριστη έκφραση του προσώπου -χαμόγελο-.

- Κριτήριο εμπέδωσης: Αρχικά τίθεται κριτήριο εμπέδωσης 60% - 100%
- Ποσοστό επιτυχίας: Η επιτυχημένη απόδοση του Δ. ήταν 85%
- Παρατηρήσεις: Τα φαγητά που διδάχτηκαν αρέσουν και αυτά πολύ στο παιδί με αποτέλεσμα και σ' αυτή τη συνεδρία να είναι πάρα πολύ καλός.
- Η χρονική διάρκεια της συνεδρίας ήταν 60 λεπτά.

Στην 12^η συνεδρία, πραγματοποιήθηκε επανάληψη των κατηγοριών «ζώα» - «παιχνίδια», «φαγητά», με όλες τις εικόνες εννοιών που είχαν διδαχτεί στο παιδί. Η δείξη μιας εικόνας έγινε μέσα από επιλογή τριών εικόνων.

Στόχοι συνεδρίας

- Μακροπρόθεσμος: Επίτευξη λειτουργικής επικοινωνίας σε διαφορετικά περιβάλλοντα και με διαφορετικούς συνομιλητές, με την χρήση άλμπουμ φωτογραφιών.

- Βραχυπρόθεσμοι:

- Άμεσος

Δείξη των εικόνων που απεικονίζουν τα επιθυμητά λεκτικά μηνύματα.

Κατηγορία:

«παιχνίδια».

- Έμμεσοι

1. Μείωση – Εξάλειψη των στερεότυπων συμπεριφορών.

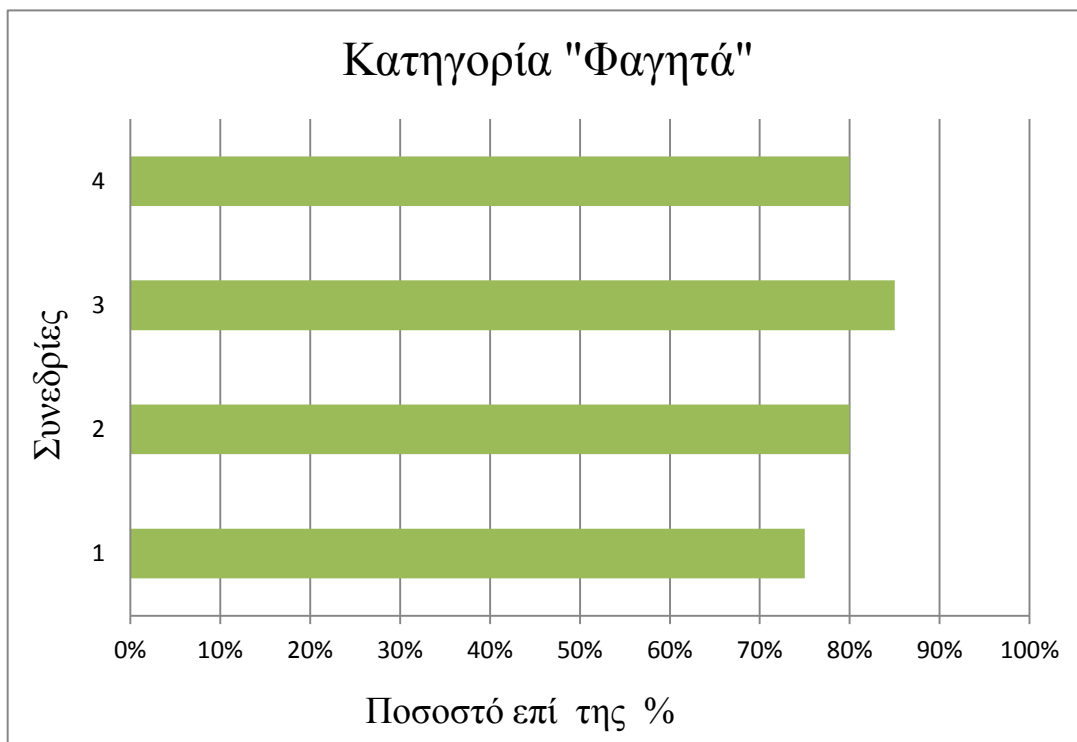
2. Ανάπτυξη - Διατήρηση βλεμματικής επαφής.

3. Αύξηση του χρόνου διάρκειας συγκέντρωσης.

- Μεθοδολογία: Ο Δ. καλείται να δείξει την εικόνα που κατονομάζεται από τον κλινικό στο ηλεκτρονικό βιβλίο μεμονωμένα. Μετά την επιτυχή μεμονωμένη δείξη της κάθε έννοιας το παιδί καλείται να επιλέξει πλέον ανάμεσα σε όλες τις έννοιες των τριών κατηγοριών που έχουν τοποθετηθεί με σκοπό τη δείξη της σωστής εικόνας. Η εντολή για τις

παραπάνω μεθόδους είναι «δείξε μου το..». Με βάση το ότι το ακουστικό ερέθισμα μέσω της κατονομασίας από τον κλινικό είναι κυρίαρχο στη συνεδρία το παιδί καλείται να μιμηθεί την λεκτική εκφορά της έννοιας μέσα από την εντολή «τι είναι αυτό;». Μόλις το παιδί κατονόμαζε την εικόνα, ο θεραπευτής του έδινε το πραγματικό αντικείμενο προκειμένου να καταλάβει για ποιο λόγο χρησιμοποιεί το βιβλίο επικοινωνίας (μόνο στα παιχνίδια και τα ζώακια).

- Ενίσχυση: Συνεχής κοινωνική ενίσχυση κατά την διάρκεια της συνεδρίας, όπως: έπαινος -«Μπράβο!», «Πολύ καλά!», απαλό άγγιγμα στο χέρι («Κόλλα το!») και ευχάριστη έκφραση του προσώπου -χαμόγελο-.
- Κριτήριο εμπέδωσης: Αρχικά τίθεται κριτήριο εμπέδωσης 60% - 100%
- Ποσοστό επιτυχίας: Η επιτυχημένη απόδοση του Δ. ήταν 80%
- Παρατηρήσεις: Παρά τον αυξημένο αριθμό των εννοιών - εικόνων, το παιδί ήταν πολύ καλό και συνεργάσιμο. Ωστόσο στα τελευταία λεπτά της συνεδρίας έγινε λίγο ανήσυχος καθώς είχε κουραστεί.
- Η χρονική διάρκεια της συνεδρίας ήταν 60 λεπτά.

Στην 13^η συνεδρία, έγινε εισαγωγή του Εναλλακτικού Επαυξητικού Συστήματος Επικοινωνίας (ηλεκτρονικό βιβλίο), με εικόνες από τις κατηγορίες που ήδη έχει διδαχτεί το παιδί «παιχνίδια» - «ζώα» - «φαγητά».

Στόχοι συνεδρίας

- Μακροπρόθεσμος: Επίτευξη λειτουργικής επικοινωνίας σε διαφορετικά περιβάλλοντα και με διαφορετικούς συνομιλητές, με την χρήση άλμπουμ φωτογραφιών.

- Βραχυπρόθεσμοι:

- Άμεσος

Δείξη των εικόνων που απεικονίζουν τα επιθυμητά λεκτικά μηνύματα.

Κατηγορία:

«παιχνίδια».

- Έμμεσοι

1. Μείωση – Εξάλειψη των στερεότυπων συμπεριφορών.

2. Ανάπτυξη - Διατήρηση βλεμματικής επαφής.

3. Αύξηση του χρόνου διάρκειας συγκέντρωσης.

- Μεθοδολογία: Ο Δ. καλείται να ανοίξει το βιβλίο επικοινωνίας και αρχικά να γυρίσει τις σελίδες ώστε να δημιουργηθεί μια πρώτη επαφή με τη συσκευή αυτή. Έπειτα τοποθετούνται τρεις εικόνες στις σελίδες του βιβλίου και το παιδί καλείται να τις αναγνωρίσει δείχνοντάς τις. Αρχικά ζητείται από το Δ. να δείξει την εικόνα που κατονομάζεται από τον κλινικό χωρίς να υπάρχει επιλογή ανάμεσα σε πολλές, ώστε να γίνει για αρχή σωστά η κίνηση. Μετά την επιτυχή μεμονωμένη δείξη, το παιδί πρέπει να επιλέξει πλέον ανάμεσα σε τρεις έννοιες που κατονομάζονται από τον κλινικό με σκοπό τη δείξη της σωστής εικόνας μέσα από το γύρισμα των σελίδων. Η εντολή για τις παραπάνω μεθόδους είναι «δείξε μου το...». Ύστερα γίνεται εξάσκηση σε κάθε εικόνα ξεχωριστά στο πάτημα του κουμπιού για την αναπαραγωγή του λεκτικού μηνύματος. Τέλος με βάση το ότι το ακουστικό ερέθισμα μέσω του ηλεκτρονικού βιβλίου είναι κυρίαρχο στη συνεδρία, το παιδί καλείται να μιμηθεί την λεκτική εκφορά της έννοιας μέσα από την εντολή «τι είναι αυτό;». Μόλις το παιδί κατονόμαζε την εικόνα, ο θεραπευτής του έδινε το πραγματικό αντικείμενο προκειμένου να καταλάβει για ποιο λόγο χρησιμοποιεί το βιβλίο επικοινωνίας (μόνο στα παιχνίδια και τα λούτρινα ζώακια).
- Ενίσχυση: Συνεχής κοινωνική ενίσχυση κατά την διάρκεια της συνεδρίας, όπως: έπαινος -«Μπράβο!», «Πολύ καλά!», απαλό άγγιγμα στο χέρι («Κόλλα το!») και ευχάριστη έκφραση του προσώπου -χαμόγελο-.
- Κριτήριο εμπέδωσης: Αρχικά τίθεται κριτήριο εμπέδωσης 60% - 80%
- Ποσοστό επιτυχίας: Η απόδοση του Δ. ήταν 5%
- Παρατηρήσεις: Ο Δ. στη συνεδρία αυτή δυσκολεύτηκε πάρα πολύ, δεν καταλάβαινε τί ζητούσε ο θεραπευτής με αποτέλεσμα να κάνει μεγάλες

εκρήξεις θυμού και οι στερεότυπες συμπεριφορές του έγιναν πιο έντονες. Χρησιμοποιήθηκαν οι τεχνικές «time out» και «overcorrecting».

- Η χρονική διάρκεια της συνεδρίας ήταν 60 λεπτά.

Στην 14^η συνεδρία, συνεχίστηκε η εξάσκηση εκμάθησης χρήσης του ηλεκτρονικού βιβλίου μέσω των εικόνων που είναι ήδη γνώριμες στο παιδί, από τις κατηγορίες «παιχνίδια» - «ζώα» - «φαγητά».

Στόχοι συνεδρίας

- Μακροπρόθεσμος: Επίτευξη λειτουργικής επικοινωνίας σε διαφορετικά περιβάλλοντα και με διαφορετικούς συνομιλητές, με την χρήση άλμπουμ φωτογραφιών.

- Βραχυπρόθεσμοι:

- Άμεσος

Δείξη των εικόνων που απεικονίζουν τα επιθυμητά λεκτικά μηνύματα.

Κατηγορία:

«παιχνίδια».

- Έμμεσοι

1. Μείωση – Εξάλειψη των στερεότυπων συμπεριφορών.

2. Ανάπτυξη - Διατήρηση βλεμματικής επαφής.

3. Αύξηση του χρόνου διάρκειας συγκέντρωσης.

- Μεθοδολογία: Ο Δ. καλείται να ανοίξει το βιβλίο επικοινωνίας και αρχικά να γυρίσει τις σελίδες ώστε να δημιουργηθεί μια πρώτη επαφή με τη συσκευή αυτή. Έπειτα τοποθετούνται τρεις εικόνες στις σελίδες του βιβλίου και το παιδί καλείται να τις αναγνωρίσει δείχνοντάς τις. Αρχικά ζητείται από το Δ. να δείξει την εικόνα που κατονομάζεται από τον κλινικό χωρίς να υπάρχει επιλογή ανάμεσα σε πολλές ώστε να γίνει για αρχή σωστά η κίνηση. Μετά την επιτυχή μεμονωμένη δείξη, το παιδί πρέπει να επιλέξει πλέον ανάμεσα σε τρεις έννοιες που κατονομάζονται

από τον κλινικό με σκοπό τη δείξη της σωστής εικόνας μέσα από το γύρισμα των σελίδων. Η εντολή για τις παραπάνω μεθόδους είναι «δείξε μου το...». Ύστερα γίνεται εξάσκηση σε κάθε εικόνα ξεχωριστά στο πάτημα του κουμπιού για την αναπαραγωγή του λεκτικού μηνύματος. Τέλος με βάση το ότι το ακουστικό ερέθισμα μέσω του ηλεκτρονικού βιβλίου είναι κυρίαρχο στη συνεδρία, το παιδί καλείται να μιμηθεί την λεκτική εκφορά της έννοιας μέσα από την εντολή «τι είναι αυτό;». Μόλις το παιδί κατονόμαζε την εικόνα, ο θεραπευτής του έδινε το πραγματικό αντικείμενο προκειμένου να καταλάβει για ποιο λόγο χρησιμοποιεί το βιβλίο επικοινωνίας (μόνο στα παιχνίδια και τα λούτρινα ζώακια).

- Ενίσχυση: Συνεχής κοινωνική ενίσχυση κατά την διάρκεια της συνεδρίας, όπως: έπαινος -«Μπράβο!», «Πολύ καλά!», απαλό άγγιγμα στο χέρι («Κόλλα το!») και ευχάριστη έκφραση του προσώπου -χαμόγελο-.
- Κριτήριο εμπέδωσης: Αρχικά τίθεται κριτήριο εμπέδωσης 60% - 80%
- Ποσοστό επιτυχίας: Η απόδοση του Δ. ήταν 10%
- Παρατηρήσεις: Ο Δ. όταν μπήκε στη συνεδρία πολύ πρόσχαρος, όμως όταν ξεκίνησε η διαδικασία εκπαίδευσης για τη σωστή χρήση του ηλεκτρονικού βιβλίου έκανε έκρηξη θυμού. Ωστόσο ο θεραπευτής τον καθυσύχασε με τις τεχνικές «time out» και «overcorrecting» και ύστερα, όταν το παιδί ηρέμησε του τόνιζε ότι είναι πολύ καλός και τα πάει καλά. Με αυτόν τον τρόπο το παιδί ανταποκρίθηκε στον αρχικό στόχο όμως με πολύ μικρή επιτυχία.
- Η χρονική διάρκεια της συνεδρίας ήταν 60 λεπτά.

Στην 15^η συνεδρία, συνεχίστηκε η εξάσκηση εκμάθησης χρήσης του ηλεκτρονικού βιβλίου μέσω των εικόνων που είναι ήδη γνώριμες στο παιδί, από τις κατηγορίες «παιχνίδια» - «ζώα» - «φαγητά».

Στόχοι συνεδρίας

- Μακροπρόθεσμος: Επίτευξη λειτουργικής επικοινωνίας σε διαφορετικά περιβάλλοντα και με διαφορετικούς συνομιλητές, με την χρήση άλμπουμ φωτογραφιών.

- Βραχυπρόθεσμοι:

□ Άμεσος

Δείξη των εικόνων που απεικονίζουν τα επιθυμητά λεκτικά μηνύματα.

Κατηγορία:

«παιχνίδια».

□ Έμμεσοι

1. Μείωση – Εξάλειψη των στερεότυπων συμπεριφορών.

2. Ανάπτυξη - Διατήρηση βλεμματικής επαφής.

3. Αύξηση του χρόνου διάρκειας συγκέντρωσης.

- Μεθοδολογία: Ο Δ. καλείται να ανοίξει το βιβλίο επικοινωνίας και αρχικά να γυρίσει τις σελίδες ώστε να δημιουργηθεί μια πρώτη επαφή με τη συσκευή αυτή. Έπειτα τοποθετούνται τρεις εικόνες στις σελίδες του βιβλίου και το παιδί καλείται να τις αναγνωρίσει δείχνοντάς τες. Αρχικά ζητείται από το Δ. να δείξει την εικόνα που κατονομάζεται από τον κλινικό χωρίς να υπάρχει επιλογή ανάμεσα σε πολλές ώστε να γίνει για αρχή σωστά η κίνηση. Μετά την επιτυχή μεμονωμένη δείξη, το παιδί πρέπει να επιλέξει πλέον ανάμεσα σε τρεις έννοιες που κατονομάζονται από τον κλινικό με σκοπό τη δείξη της σωστής εικόνας μέσα από το γύρισμα των σελίδων. Η εντολή για τις παραπάνω μεθόδους είναι «δείξε μου το...». Ύστερα γίνεται εξάσκηση σε κάθε εικόνα ξεχωριστά στο πάτημα του κουμπιού για την αναπαραγωγή του λεκτικού μηνύματος. Τέλος με βάση το ότι το ακουστικό ερέθισμα μέσω του ηλεκτρονικού βιβλίου είναι κυρίαρχο στη συνεδρία, το παιδί καλείται να μιμηθεί την λεκτική εκφορά της έννοιας μέσα από την εντολή «τι είναι αυτό;». Μόλις το παιδί κατονόμαζε την εικόνα, ο θεραπευτής του έδινε το πραγματικό

αντικείμενο προκειμένου να καταλάβει για ποιο λόγο χρησιμοποιεί το βιβλίο επικοινωνίας (μόνο στα παιχνίδια και τα ζώακια).

- Ενίσχυση: Συνεχής κοινωνική ενίσχυση κατά την διάρκεια της συνεδρίας, όπως: έπαινος -«Μπράβο!», «Πολύ καλά!», απαλό άγγιγμα στο χέρι («Κόλλα το!») και ευχάριστη έκφραση του προσώπου -χαμόγελο-.
- Κριτήριο εμπέδωσης: Αρχικά τίθεται κριτήριο εμπέδωσης 60% - 80%
- Ποσοστό επιτυχίας: Η απόδοση του Δ. ήταν 30%
- Παρατηρήσεις: Το παιδί, στη συνεδρία αυτή ήταν πολύ πιο συνεργάσιμο και ανταποκρίθηκε σε μεγάλο βαθμό στις απαιτήσεις του θεραπευτή.
- Η χρονική διάρκεια της συνεδρίας ήταν 60 λεπτά.

Στην 16^η συνεδρία, συνεχίστηκε η εξάσκηση εκμάθησης χρήσης του ηλεκτρονικού βιβλίου μέσω των εικόνων που είναι ήδη γνώριμες στο παιδί, από τις κατηγορίες «παιχνίδια» - «ζώα» - «φαγητά».

- Στόχοι συνεδρίας

- Μακροπρόθεσμος: Επίτευξη λειτουργικής επικοινωνίας σε διαφορετικά περιβάλλοντα και με διαφορετικούς συνομιλητές, με την χρήση άλμπουμ φωτογραφιών.

- Βραχυπρόθεσμοι:

- Άμεσος

Δείξη των εικόνων που απεικονίζουν τα επιθυμητά λεκτικά μηνύματα.

Κατηγορία:

«παιχνίδια».

- Έμμεσοι

1. Μείωση – Εξάλειψη των στερεότυπων συμπεριφορών.
2. Ανάπτυξη - Διατήρηση βλεμματικής επαφής.
3. Αύξηση του χρόνου διάρκειας συγκέντρωσης.

- Μεθοδολογία: Ο Δ. καλείται να ανοίξει το βιβλίο επικοινωνίας και αρχικά να γυρίσει τις σελίδες ώστε να δημιουργηθεί μια πρώτη επαφή με τη συσκευή αυτή. Έπειτα τοποθετούνται τρεις εικόνες στις σελίδες του βιβλίου και το παιδί καλείται να τις αναγνωρίσει δείχνοντάς τις. Αρχικά ζητείται από το Δ. να δείξει την εικόνα που κατονομάζεται από τον κλινικό χωρίς να υπάρχει επιλογή ανάμεσα σε πολλές ώστε να γίνει για αρχή σωστά η κίνηση. Μετά την επιτυχή μεμονωμένη δείξη, το παιδί πρέπει να επιλέξει πλέον ανάμεσα σε τρεις έννοιες που κατονομάζονται από τον κλινικό με σκοπό τη δείξη της σωστής εικόνας μέσα από το γύρισμα των σελίδων. Η εντολή για τις παραπάνω μεθόδους είναι «δείξε μου το...». Ύστερα γίνεται εξάσκηση σε κάθε εικόνα ξεχωριστά στο πάτημα του κουμπιού για την αναπαραγωγή του λεκτικού μηνύματος. Τέλος με βάση το ότι το ακουστικό ερέθισμα μέσω του ηλεκτρονικού βιβλίου είναι κυρίαρχο στη συνεδρία, το παιδί καλείται να μιμηθεί την λεκτική εκφορά της έννοιας μέσα από την εντολή «τι είναι αυτό;». Μόλις το παιδί κατονόμαζε την εικόνα, ο θεραπευτή του έδινε το πραγματικό αντικείμενο προκειμένου να καταλάβει για ποιο λόγο χρησιμοποιεί το βιβλίο επικοινωνίας (μόνο στα παιχνίδια και τα ζωάκια).
- Ενίσχυση: Συνεχής κοινωνική ενίσχυση κατά την διάρκεια της συνεδρίας, όπως: έπαινος -«Μπράβο!», «Πολύ καλά!», απαλό άγγιγμα στο χέρι («Κόλλα το!») και ευχάριστη έκφραση του προσώπου -χαμόγελο-.
- Κριτήριο εμπέδωσης: Αρχικά τίθεται κριτήριο εμπέδωσης 60% - 80%
- Ποσοστό επιτυχίας: Η απόδοση του Δ. ήταν 45%
- Παρατηρήσεις: Ο Δ. λόγω μερικής εξοικείωσης με το νέο σύστημα Επαυξητικής Εναλλακτικής Επικοινωνίας ήταν πολύ καλός και ήρεμος αν και το ποσοστό επιτυχημένων απαντήσεων δεν είναι μεγάλο.
- Η χρονική διάρκεια της συνεδρίας ήταν 60 λεπτά.

Στην 17^η συνεδρία, συνεχίστηκε η εξάσκηση εκμάθησης χρήσης του ηλεκτρονικού βιβλίου μέσω των εικόνων που είναι ήδη γνώριμες στο παιδί, από τις κατηγορίες «παιχνίδια» - «ζώα» - «φαγητά».

Στόχοι συνεδρίας

- Μακροπρόθεσμος: Επίτευξη λειτουργικής επικοινωνίας σε διαφορετικά περιβάλλοντα και με διαφορετικούς συνομιλητές, με την χρήση άλμπουμ φωτογραφιών.

- Βραχυπρόθεσμοι:

Άμεσος

Δείξη των εικόνων που απεικονίζουν τα επιθυμητά λεκτικά μηνύματα.

Κατηγορία:

«παιχνίδια».

Έμμεσοι

1. Μείωση – Εξάλειψη των στερεότυπων συμπεριφορών.

2. Ανάπτυξη - Διατήρηση βλεμματικής επαφής.

3. Αύξηση του χρόνου διάρκειας συγκέντρωσης.

- Μεθοδολογία: Ο Δ. καλείται να ανοίξει το βιβλίο επικοινωνίας και αρχικά να γυρίσει τις σελίδες ώστε να δημιουργηθεί μια πρώτη επαφή με τη συσκευή αυτή. Έπειτα τοποθετούνται τρεις εικόνες στις σελίδες του βιβλίου και το παιδί καλείται να τις αναγνωρίσει δείχνοντάς τις. Αρχικά ζητείται από το Δ. να δείξει την εικόνα που κατονομάζεται από τον κλινικό χωρίς να υπάρχει επιλογή ανάμεσα σε πολλές ώστε να γίνει για αρχή σωστά η κίνηση. Μετά την επιτυχή μεμονωμένη δείξη, το παιδί πρέπει να επιλέξει πλέον ανάμεσα σε τρεις έννοιες που κατονομάζονται από τον κλινικό με σκοπό τη δείξη της σωστής εικόνας μέσα από το γύρισμα των σελίδων. Η εντολή για τις παραπάνω μεθόδους είναι «δείξε μου το...». Ύστερα γίνεται εξάσκηση σε κάθε εικόνα ξεχωριστά στο πάτημα του κουμπιού για την αναπαραγωγή του λεκτικού μηνύματος.

Τέλος με βάση το ότι το ακουστικό ερέθισμα μέσω του ηλεκτρονικού βιβλίου είναι κυρίαρχο στη συνεδρία, το παιδί καλείται να μιμηθεί την λεκτική εκφορά της έννοιας μέσα από την εντολή «τι είναι αυτό;». Μόλις το παιδί κατονόμαζε την εικόνα, ο θεραπευτής του έδινε το πραγματικό αντικείμενο προκειμένου να καταλάβει για ποιο λόγο χρησιμοποιεί το βιβλίο επικοινωνίας (μόνο στα παιχνίδια και τα ζώακια).

- Ενίσχυση: Συνεχής κοινωνική ενίσχυση κατά την διάρκεια της συνεδρίας, όπως: έπαινος -«Μπράβο!», «Πολύ καλά!», απαλό άγγιγμα στο χέρι («Κόλλα το!») και ευχάριστη έκφραση του προσώπου -χαμόγελο-.
- Κριτήριο εμπέδωσης: Αρχικά τίθεται κριτήριο εμπέδωσης 60% - 80%
- Ποσοστό επιτυχίας: Η επιτυχημένη απόδοση του Δ. ήταν 60%
- Παρατηρήσεις: Το παιδί ήταν πάρα πολύ καλό με μικρή έκρηξη θυμού στο τέλος της συνεδρίας λόγω έλλειψης χρόνου για παιχνίδι. Σημαντικό ρόλο στην πρόοδο του παιδιού, έπαιξαν οι γονείς οι οποίοι έκαναν εξάσκηση στη χρήση του βιβλίου στο σπίτι.
- Η χρονική διάρκεια της συνεδρίας ήταν 60 λεπτά.

Στην 18^η συνεδρία, συνεχίστηκε η εξάσκηση εκμάθησης χρήσης του ηλεκτρονικού βιβλίου μέσω των εικόνων που είναι ήδη γνώριμες στο παιδί, από τις κατηγορίες «παιχνίδια» - «ζώα» - «φαγητά».

Στόχοι συνεδρίας

- Μακροπρόθεσμος: Επίτευξη λειτουργικής επικοινωνίας σε διαφορετικά περιβάλλοντα και με διαφορετικούς συνομιλητές, με την χρήση άλμπουμ φωτογραφιών.

- Βραχυπρόθεσμοι:

- Άμεσος

Δείξη των εικόνων που απεικονίζουν τα επιθυμητά λεκτικά μηνύματα.

Κατηγορία:

«παιχνίδια».

□ Έμμεσοι

1. Μείωση – Εξάλειψη των στερεότυπων συμπεριφορών.

2. Ανάπτυξη - Διατήρηση βλεμματικής επαφής.

3. Αύξηση του χρόνου διάρκειας συγκέντρωσης.

- Μεθοδολογία: Ο Δ. καλείται να ανοίξει το βιβλίο επικοινωνίας και αρχικά να γυρίσει τις σελίδες ώστε να δημιουργηθεί μια πρώτη επαφή με τη συσκευή αυτή. Έπειτα τοποθετούνται τρεις εικόνες στις σελίδες του βιβλίου και το παιδί καλείται να τις αναγνωρίσει δείχνοντάς τες. Το παιδί πρέπει να επιλέξει ανάμεσα σε τρεις έννοιες που κατονομάζονται από τον κλινικό με σκοπό τη δείξη της σωστής εικόνας μέσα από το γύρισμα των σελίδων. Η εντολή για τις παραπάνω μεθόδους είναι «δείξε μου το...». Ύστερα γίνεται εξάσκηση σε κάθε εικόνα ξεχωριστά στο πάτημα του κουμπιού για την αναπαραγωγή του λεκτικού μηνύματος. Τέλος με βάση το ότι το ακουστικό ερέθισμα μέσω του ηλεκτρονικού βιβλίου είναι κυρίαρχο στη συνεδρία, το παιδί καλείται να μιμηθεί την λεκτική εκφορά της έννοιας μέσα από την εντολή «τι είναι αυτό;». Μόλις το παιδί κατονομάζε την εικόνα, ο θεραπευτής του έδινε το πραγματικό αντικείμενο προκειμένου να καταλάβει για ποιο λόγο χρησιμοποιεί το βιβλίο επικοινωνίας (μόνο στα παιχνίδια και τα λούτρινα ζωάκια).
- Ενίσχυση: Συνεχής κοινωνική ενίσχυση κατά την διάρκεια της συνεδρίας, όπως: έπαινος -«Μπράβο!», «Πολύ καλά!», απαλό άγγιγμα στο χέρι («Κόλλα το!») και ευχάριστη έκφραση του προσώπου -χαμόγελο-.
- Κριτήριο εμπέδωσης: Αρχικά τίθεται κριτήριο εμπέδωσης 60% - 80%
- Ποσοστό επιτυχίας: Η επιτυχημένη απόδοση του Δ. ήταν 75%

- Παρατηρήσεις: Στο Δ. πλέον είναι πολύ οικείο το ηλεκτρονικό βιβλίο - και οι εννοιολογικές εικόνες φυσικά – με αποτέλεσμα να σημειώσει μεγάλη πρόοδο και να είναι χαρούμενο γιατί αισθάνεται – καταλαβαίνει ότι τα καταφέρνει.
- Η χρονική διάρκεια της συνεδρίας ήταν 60 λεπτά.

Στην 19^η συνεδρία, έγινε εισαγωγή της νέας λεξικής κατηγορίας «συναισθήματα - καταστάσεις», στο Επαυξητικό Εναλλακτικό Σύστημα Επικοινωνίας (ηλεκτρονικό βιβλίο). Εισήχθηκε 1 εννοιολογική εικόνα (είμαι χαρούμενος).

- Στόχοι συνεδρίας

- Μακροπρόθεσμος: Επίτευξη λειτουργικής επικοινωνίας σε διαφορετικά περιβάλλοντα και με διαφορετικούς συνομιλητές, με την χρήση άλμπουμ φωτογραφιών.

- Βραχυπρόθεσμοι:

- Άμεσος

Δείξη των εικόνων που απεικονίζουν τα επιθυμητά λεκτικά μηνύματα.

Κατηγορία:

«παιχνίδια».

- Έμμεσοι

1. Μείωση – Εξάλειψη των στερεότυπων συμπεριφορών.

2. Ανάπτυξη - Διατήρηση βλεμματικής επαφής.

3. Αύξηση του χρόνου διάρκειας συγκέντρωσης.

- Μεθοδολογία: Αρχικά έγινε εισαγωγή στην έννοια «χαρούμενος» μέσα από εκφράσεις και ανάλογη στάση σώματος από τον κλινικό. Από το παιδί ζητήθηκε να αναγνωρίσει πότε ο κλινικός ήταν χαρούμενος και πότε όχι. Αρχικά έγιναν προσπάθειες όπου η επιτυχημένη απάντηση είναι μόνο ναι για την εκμάθηση της έννοιας και ύστερα εναλλάξ ναι και όχι. Ο κλινικός είχε στο τραπέζι μία εικόνα που απεικονίζει χαρούμενο πρόσωπο

ώστε όταν το παιδί αναγνωρίζει το συναίσθημα να δείχνει την εικόνα. Έπειτα η εικόνα εισήχθει στο ηλεκτρονικό βιβλίο όπου το παιδί έκανε εξάσκηση στο πάτημα του κουμπιού μετά από μίμηση της έκφρασης της χαράς. Έγινε προσπάθεια μίμησης την λεκτικής έκφρασης του συναισθήματος μετά το άκουσμα από τον θεραπευτή αλλά και του μηνύματος του ηλεκτρονικού βιβλίου.

- Ενίσχυση: Συνεχής κοινωνική ενίσχυση κατά την διάρκεια της συνεδρίας, όπως: έπαινος -«Μπράβο!», «Πολύ καλά!», απαλό άγγιγμα στο χέρι («Κόλλα το!») και ευχάριστη έκφραση του προσώπου -χαμόγελο-.
- Κριτήριο εμπέδωσης: Αρχικά τίθεται κριτήριο εμπέδωσης 60% - 100%
- Ποσοστό επιτυχίας: Η επιτυχημένη απόδοση του Δ. ήταν 60%
- Παρατηρήσεις: Ο Δ. παρατηρούσε επιτυχώς τις εκφράσεις και τη στάση του σώματος του θεραπευτή οι οποίες χρησιμοποιήθηκαν για την κατανόηση της έννοιας του συναισθήματος.
- Η χρονική διάρκεια της συνεδρίας ήταν 60 λεπτά.

Στην 20^η συνεδρία, έγινε εμπλουτισμός της κατηγορίας «συναίσθημα – καταστάσεις» στο ηλεκτρονικό βιβλίο με 2 εικόνες (είμαι λυπημένος, είμαι θυμωμένος) και επανάληψη της έννοιας «είμαι χαρούμενος».

- Στόχοι συνεδρίας

- Μακροπρόθεσμος: Επίτευξη λειτουργικής επικοινωνίας σε διαφορετικά περιβάλλοντα και με διαφορετικούς συνομιλητές, με την χρήση άλμπουμ φωτογραφιών.

- Βραχυπρόθεσμοι:

- Άμεσος

Δείξη των εικόνων που απεικονίζουν τα επιθυμητά λεκτικά μηνύματα.

Κατηγορία:

«παιχνίδια».

□ Έμμεσοι

1. Μείωση – Εξάλειψη των στερεότυπων συμπεριφορών.

2. Ανάπτυξη - Διατήρηση βλεμματικής επαφής.

3. Αύξηση του χρόνου διάρκειας συγκέντρωσης.

- Μεθοδολογία: Αρχικά έγινε επανάληψη στην εξάσκηση της δείξης στην έννοια «χαρούμενος» μέσα από το ηλεκτρονικό βιβλίο. Ύστερα έγινε εισαγωγή στις έννοιες «λυπημένος» και «θυμωμένος» μέσα από εκφράσεις και ανάλογη στάση σώματος από τον κλινικό. Από το παιδί ζητήθηκε να αναγνωρίσει πότε ο κλινικός ήταν λυπημένος ή θυμωμένος και πότε όχι. Οι δύο έννοιες δουλεύτηκαν ξεχωριστά. Αρχικά έγιναν προσπάθειες όπου η επιτυχημένη απάντηση είναι μόνο ναι για την εκμάθηση της έννοιας και ύστερα εναλλάξ ναι και όχι και για τις δυο έννοιες. Ο κλινικός είχε στο τραπέζι την εικόνα που απεικονίζει ένα λυπημένο και ένα θυμωμένο πρόσωπο αντίστοιχα ώστε όταν το παιδί αναγνωρίζει το συναίσθημα να δείχνει την εικόνα. Έπειτα οι εικόνες εισήχθησαν στο ηλεκτρονικό βιβλίο όπου το παιδί έκανε εξάσκηση στο πάτημα του κουμπιού μετά από μίμηση της έκφρασης της λύπης και του θυμού. Έγινε προσπάθεια μίμησης την λεκτικής έκφρασης των συναισθημάτων αυτών μετά το άκουσμα από τον θεραπευτή αλλά και του μηνύματος του ηλεκτρονικού βιβλίου.
- Ενίσχυση: Συνεχής κοινωνική ενίσχυση κατά την διάρκεια της συνεδρίας, όπως: έπαινος -«Μπράβο!», «Πολύ καλά!», απαλό άγγιγμα στο χέρι («Κόλλα το!») και ευχάριστη έκφραση του προσώπου -χαμόγελο-.
- Κριτήριο εμπέδωσης: Αρχικά τίθεται κριτήριο εμπέδωσης 60% - 100%
- Ποσοστό επιτυχίας: Η επιτυχημένη απόδοση του Δ. ήταν 70%

- Παρατηρήσεις: Ο Δ. και σε αυτή τη συνεδρία παρατηρούσε επιτυχώς τις εκφράσεις και τη στάση του σώματος του θεραπευτή οι οποίες χρησιμοποιήθηκαν για την κατανόηση της έννοιας των συναισθημάτων.
- Η χρονική διάρκεια της συνεδρίας ήταν 60 λεπτά.

Στην 21^η συνεδρία, έγινε εμπλουτισμός της κατηγορίας «συναισθήματα – καταστάσεις» στο ηλεκτρονικό βιβλίο με 2 εικόνες (πονάω στο κεφάλι, πονάω στο χέρι).

- Στόχοι συνεδρίας

- Μακροπρόθεσμος: Επίτευξη λειτουργικής επικοινωνίας σε διαφορετικά περιβάλλοντα και με διαφορετικούς συνομιλητές, με την χρήση άλμπουμ φωτογραφιών.

- Βραχυπρόθεσμοι:

- Άμεσος

Δείξη των εικόνων που απεικονίζουν τα επιθυμητά λεκτικά μηνύματα.

Κατηγορία:

«παιχνίδια».

- Έμμεσοι

1. Μείωση – Εξάλειψη των στερεότυπων συμπεριφορών.

2. Ανάπτυξη - Διατήρηση βλεμματικής επαφής.

3. Αύξηση του χρόνου διάρκειας συγκέντρωσης.

- Μεθοδολογία: Αρχικά έγινε επανάληψη στην εξάσκηση της δείξης των εννοιών «χαρούμενος», «λυπημένος», «θυμωμένος» μέσα από το ηλεκτρονικό βιβλίο. Ύστερα έγινε εισαγωγή στις έννοιες «πονάω στο κεφάλι» και «πονάω στο χέρι» μέσα από εκφράσεις και ανάλογη στάση σώματος από τον κλινικό. Από το παιδί ζητήθηκε να αναγνωρίσει πότε ο κλινικός πονάγε και πότε όχι. Η έννοια δουλεύτηκε ξεχωριστά για το χέρι και για το κεφάλι. Αρχικά έγιναν προσπάθειες όπου η επιτυχημένη

απάντηση είναι μόνο ναι για την εκμάθηση της έννοιας και ύστερα εναλλάξ ναι και όχι και για τις δυο καταστάσεις. Ο κλινικός είχε στο τραπέζι την εικόνα που απεικονίζει ένα άτομο που πονάει στο κεφάλι και ένα που πονάει στο χέρι ώστε όταν το παιδί αναγνωρίζει το συναίσθημα να δείχνει την εικόνα. Έπειτα οι εικόνες εισήχθησαν στο ηλεκτρονικό βιβλίο όπου το παιδί έκανε εξάσκηση στο πάτημα του κουμπιού μετά από μίμηση της έκφρασης του πόνου. Έγινε προσπάθεια μίμησης την λεκτικής έκφρασης των συναισθημάτων αυτών μετά το άκουσμα από τον θεραπευτή αλλά και του μηνύματος του ηλεκτρονικού βιβλίου.

- Ενίσχυση: Συνεχής κοινωνική ενίσχυση κατά την διάρκεια της συνεδρίας, όπως: έπαινος -«Μπράβο!», «Πολύ καλά!», απαλό άγγιγμα στο χέρι («Κόλλα το!») και ευχάριστη έκφραση του προσώπου -χαμόγελο-.
- Κριτήριο εμπέδωσης: Αρχικά τίθεται κριτήριο εμπέδωσης 60% - 100%
- Ποσοστό επιτυχίας: Η επιτυχημένη απόδοση του Δ. ήταν 70%
- Παρατηρήσεις: Ο Δ. παρατηρούσε επιτυχώς τις εκφράσεις και τη στάση του σώματος του θεραπευτή οι οποίες χρησιμοποιήθηκαν για την κατανόηση της έννοιας του πόνου.
- Η χρονική διάρκεια της συνεδρίας ήταν 60 λεπτά.

Στην 22^η συνεδρία, συνεχίστηκε ο εμπλουτισμός της κατηγορίας «συναισθήματα - καταστάσεις», με 1 εικόνα (κρυώνω).

- Στόχοι συνεδρίας
  - Μακροπρόθεσμος: Επίτευξη λειτουργικής επικοινωνίας σε διαφορετικά περιβάλλοντα και με διαφορετικούς συνομιλητές, με την χρήση άλμπουμ φωτογραφιών.
  - Βραχυπρόθεσμοι:

Άμεσος

Δείξη των εικόνων που απεικονίζουν τα επιθυμητά λεκτικά μηνύματα.

Κατηγορία:

«παιχνίδια».

□ Έμμεσοι

1. Μείωση – Εξάλειψη των στερεότυπων συμπεριφορών.

2. Ανάπτυξη - Διατήρηση βλεμματικής επαφής.

3. Αύξηση του χρόνου διάρκειας συγκέντρωσης.

- Μεθοδολογία: Αρχικά έγινε επανάληψη στην εξάσκηση της δείξης των εννοιών «πονάω στο κεφάλι» και «πονάω στο χέρι» μέσα από το ηλεκτρονικό βιβλίο. Ύστερα έγινε εισαγωγή στην έννοια «κρυώνω» μέσα από εκφράσεις προσώπου και ανάλογη στάση σώματος από τον κλινικό. Από το παιδί ζητήθηκε να αναγνωρίσει πότε ο κλινικός κρύωνε και πότε όχι.. Αρχικά έγιναν προσπάθειες όπου η επιτυχημένη απάντηση είναι μόνο ναι για την εκμάθηση της έννοιας και ύστερα εναλλάξ ναι και όχι. Ο κλινικός είχε στο τραπέζι την εικόνα που απεικονίζει ένα άτομο που κρυώνει ώστε όταν το παιδί αναγνωρίζει το συναίσθημα να δείχνει την εικόνα. Μία άλλη βοήθεια για την κατανόηση της κατάστασης «κρυώνω» ήταν το να δώσει το παιδί ένα μπουφάν στον κλινικό όποτε αναγνώριζε ότι κρυώνει. Έπειτα η εικόνα εισήχθη στο ηλεκτρονικό βιβλίο όπου το παιδί έκανε εξάσκηση στο πάτημα του κουμπιού μετά από μίμηση της έκφρασης της κατάστασης αυτής. Έγινε προσπάθεια μίμησης την λεκτικής έκφρασης «κρυώνω» μετά το άκουσμα από τον θεραπευτή αλλά και του μηνύματος του ηλεκτρονικού βιβλίου.
- Ενίσχυση: Συνεχής κοινωνική ενίσχυση κατά την διάρκεια της συνεδρίας, όπως: έπαινος -«Μπράβο!», «Πολύ καλά!», απαλό άγγιγμα στο χέρι («Κόλλα το!») και ευχάριστη έκφραση του προσώπου -χαμόγελο-.
- Κριτήριο εμπέδωσης: Αρχικά τίθεται κριτήριο εμπέδωσης 60% - 100%
- Ποσοστό επιτυχίας: Η επιτυχημένη απόδοση του Δ. ήταν 75%

- Παρατηρήσεις: Το παιδί και σ' αυτή τη συνεδρία ήταν πολύ συνεργάσιμο, βέβαια στην αρχή δεν μπορούσε να καταλάβει την έννοια της κατάστασης «κρυώνω». Ωστόσο μέσω της βοήθειας που δόθηκε το παιδί αντιλήφθηκε την έννοια και μπόρεσε να την επιλέξει σωστά.
- Η χρονική διάρκεια της συνεδρίας ήταν 60 λεπτά.

Στην 23^η συνεδρία, πραγματοποιήθηκε επανάληψη της κατηγορίας «συναισθήματα – καταστάσεις».

- Στόχοι συνεδρίας

- Μακροπρόθεσμος: Επίτευξη λειτουργικής επικοινωνίας σε διαφορετικά περιβάλλοντα και με διαφορετικούς συνομιλητές, με την χρήση άλμπουμ φωτογραφιών.

- Βραχυπρόθεσμοι:

- Άμεσος

Δείξη των εικόνων που απεικονίζουν τα επιθυμητά λεκτικά μηνύματα.

Κατηγορία:

«παιχνίδια».

- Έμμεσοι

1. Μείωση – Εξάλειψη των στερεότυπων συμπεριφορών.

2. Ανάπτυξη - Διατήρηση βλεμματικής επαφής.

3. Αύξηση του χρόνου διάρκειας συγκέντρωσης.

- Μεθοδολογία: Ο Δ. καλείται να δείξει την εικόνα που κατονομάζεται από τον κλινικό στο ηλεκτρονικό βιβλίο μεμονωμένα. Μετά την επιτυχή μεμονωμένη δείξη της κάθε έννοιας το παιδί καλείται να επιλέξει πλέον ανάμεσα σε όλες τις έννοιες της κατηγορίας «συναισθήματα – καταστάσεις» που έχουν τοποθετηθεί με σκοπό τη δείξη της σωστής εικόνας. Η εντολή για τις παραπάνω μεθόδους είναι «δείξε μου το...». Με βάση το ότι το ακουστικό ερέθισμα μέσω της κατονομασίας από τον

κλινικό αλλά και της εξάσκησης στο πάτημα του κουμπιού για την αναπαραγωγή του ηχογραφημένου μηνύματος είναι κυρίαρχο στη συνεδρία το παιδί καλείται να μιμηθεί την λεκτική εκφορά της έννοιας μέσα από την εντολή «πως νιώθω;».

- Ενίσχυση: Συνεχής κοινωνική ενίσχυση κατά την διάρκεια της συνεδρίας, όπως: έπαινος -«Μπράβο!», «Πολύ καλά!», απαλό άγγιγμα στο χέρι («Κόλλα το!») και ευχάριστη έκφραση του προσώπου -χαμόγελο-.
- Κριτήριο εμπέδωσης: Αρχικά τίθεται κριτήριο εμπέδωσης 60% - 100%
- Ποσοστό επιτυχίας: Η επιτυχημένη απόδοση του Δ. ήταν 75%
- Παρατηρήσεις: Το παιδί λόγω εξοικείωσης με τα πρόσωπα και τις εικόνες εννοιών που του παρέχονταν ήταν πρόσχαρο και εύκολα συνεργάσιμο. Ωστόσο, μόλις οι έννοιες αυξήθηκαν, και μεγάλωσε το ποσοστό των εικόνων που έπρεπε να επιλέξει αλλά και να κατονομάσει, έγινε ανήσυχο και εκδήλωσε έκρηξη συμπεριφοράς. Ο θεραπευτής μέσω των τεχνικών «time out» και «overcorrecting», το καθησύχασε και με χαμόγελο του τόνιζε πως τα πάει πολύ καλά και ότι είναι πολύ καλός.
- Η χρονική διάρκεια της συνεδρίας ήταν 60 λεπτά.

Στην 24^η συνεδρία, πραγματοποιήθηκε επανάληψη όλων των κατηγοριών «παιχνίδια», «ζώα», «φαγητά», «συναίσθημα - καταστάσεις».

- Στόχοι συνεδρίας

- Μακροπρόθεσμος: Επίτευξη λειτουργικής επικοινωνίας σε διαφορετικά περιβάλλοντα και με διαφορετικούς συνομιλητές, με την χρήση άλμπουμ φωτογραφιών.

- Βραχυπρόθεσμοι:

- Άμεσος

Δείξη των εικόνων που απεικονίζουν τα επιθυμητά λεκτικά μηνύματα.

Κατηγορία:

«παιχνίδια».

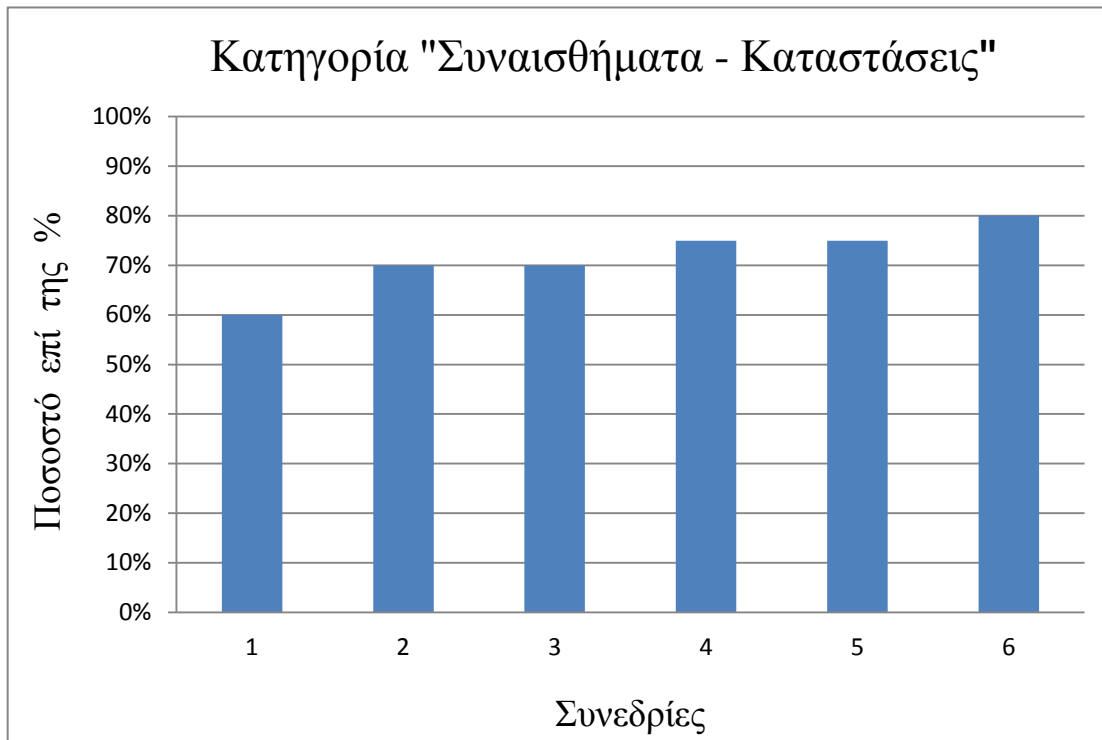
□ Έμμεσοι

1. Μείωση – Εξάλειψη των στερεότυπων συμπεριφορών.

2. Ανάπτυξη - Διατήρηση βλεμματικής επαφής.

3. Αύξηση του χρόνου διάρκειας συγκέντρωσης.

- Μεθοδολογία: Ο Δ. καλείται να δείξει την εικόνα που κατονομάζεται από τον κλινικό. Μετά την επιτυχή μεμονωμένη δείξη της κάθε έννοιας το παιδί καλείται να επιλέξει πλέον ανάμεσα σε όλες τις έννοιες που κατονομάζονται από τον κλινικό με σκοπό τη δείξη της σωστής εικόνας. Η εντολή για τις παραπάνω μεθόδους είναι «δείξε μου το..» ενώ αν χρειαστεί βοήθεια γίνεται η παρουσίαση της έννοιας με την έκφραση «αυτό είναι». Επιπλέον γίνεται εξάσκηση στο πάτημα του κουμπιού για κάθε έννοια. Με βάση το ότι το ακουστικό ερέθισμα μέσω της κατονομασίας από τον κλινικό είναι κυρίαρχο στη συνεδρία το παιδί καλείται να μιμηθεί την λεκτική εκφορά της έννοιας μέσα από την εντολή «τι είναι αυτό;» ή «πως νιώθει;».
- Ενίσχυση: Συνεχής κοινωνική ενίσχυση κατά την διάρκεια της συνεδρίας, όπως: έπαινος -«Μπράβο!», «Πολύ καλά!», απαλό άγγιγμα στο χέρι («Κόλλα το!») και ευχάριστη έκφραση του προσώπου -χαμόγελο-.
- Κριτήριο εμπέδωσης: Αρχικά τίθεται κριτήριο εμπέδωσης 60% - 100%
- Ποσοστό επιτυχίας: Η επιτυχημένη απόδοση του Δ. ήταν 80%
- Παρατηρήσεις: Ο Δ. ήταν πολύ συνεργάσιμος και το ποσοστό σωστών απαντήσεων ήταν ικανοποιητικό σε μεγάλο βαθμό. Ρόλο έπαιξε η συνεπής και επίμονη ενασχόληση των γονιών στη κατηγορία αυτή λόγω της σημαντικότητας που πιστεύουν πως έχει.
- Η χρονική διάρκεια της συνεδρίας ήταν 60 λεπτά.

Στην 25^η συνεδρία, έγινε εισαγωγή της κατηγορίας «ρούχα» με 3 εννοιολογικές εικόνες (μπλούζα, παντελόνι, κάλτσες).

- Στόχοι συνεδρίας

- Μακροπρόθεσμος: Επίτευξη λειτουργικής επικοινωνίας σε διαφορετικά περιβάλλοντα και με διαφορετικούς συνομιλητές, με την χρήση άλμπουμ φωτογραφιών.

- Βραχυπρόθεσμοι:

- Άμεσος

Δείξη των εικόνων που απεικονίζουν τα επιθυμητά λεκτικά μηνύματα.

Κατηγορία:

«παιχνίδια».

- Έμμεσοι

1. Μείωση – Εξάλειψη των στερεότυπων συμπεριφορών.

2. Ανάπτυξη - Διατήρηση βλεμματικής επαφής.

3. Αύξηση του χρόνου διάρκειας συγκέντρωσης.

- Μεθοδολογία: Ο Δ. καλείται να ανοίξει το βιβλίο επικοινωνίας στο οποίο έχουν τοποθετηθεί τρεις εικόνες και το παιδί καλείται να τις αναγνωρίσει δείχνοντάς τες μετά από κατονομασία του θεραπευτή και άκουσμα του ηχογραφημένου μηνύματος. Το παιδί πρέπει να επιλέξει ανάμεσα στις τρεις έννοιες τη δείξη της σωστής εικόνας μέσα από το γύρισμα των σελίδων. Η εντολή για τις παραπάνω μεθόδους είναι «δείξε μου το..». Ύστερα γίνεται εξάσκηση σε κάθε εικόνα ξεχωριστά στο πάτημα του κουμπιού για την αναπαραγωγή του λεκτικού μηνύματος. Τέλος με βάση το ότι το ακουστικό ερέθισμα μέσω του ηλεκτρονικού βιβλίου είναι κυρίαρχο στη συνεδρία, το παιδί καλείται να μιμηθεί την λεκτική εκφορά της έννοιας μέσα από την εντολή «τι είναι αυτό;».
- Ενίσχυση: Συνεχής κοινωνική ενίσχυση κατά την διάρκεια της συνεδρίας, όπως: έπαινος -«Μπράβο!», «Πολύ καλά!», απαλό άγγιγμα στο χέρι («Κόλλα το!») και ευχάριστη έκφραση του προσώπου -χαμόγελο-.
- Κριτήριο εμπέδωσης: Αρχικά τίθεται κριτήριο εμπέδωσης 60% - 100%
- Ποσοστό επιτυχίας: Η επιτυχημένη απόδοση του Δ. ήταν 65%
- Παρατηρήσεις: Ο Δ. ήταν λίγο ανήσυχος από το ξεκίνημα της συνεδρίας και κατά κύριο λόγο παρατηρήθηκε απόσπαση προσοχής από τον θεραπευτή κατά τις δραστηριότητες. Με την μείωση του αριθμού των ερεθισμάτων στο χώρο της συνεδρίας και την τεχνική «overcorrecting» το παιδί επανήλθε και μετέπειτα απάντησε σωστά τις περισσότερες φορές.
- Η χρονική διάρκεια της συνεδρίας ήταν 60 λεπτά.

Στην 26^η συνεδρία, συνεχίστηκε ο εμπλουτισμός της κατηγορίας «ρούχα», με άλλες 4 εικόνες (μπουφάν, σκουφί, γάντια, παπούτσια).

- Στόχοι συνεδρίας

- Μακροπρόθεσμος: Επίτευξη λειτουργικής επικοινωνίας σε διαφορετικά περιβάλλοντα και με διαφορετικούς συνομιλητές, με την χρήση άλμπουμ φωτογραφιών.

- Βραχυπρόθεσμοι:

- Άμεσος

Δείξη των εικόνων που απεικονίζουν τα επιθυμητά λεκτικά μηνύματα.

Κατηγορία:

«παιχνίδια».

- Έμμεσοι

1. Μείωση – Εξάλειψη των στερεότυπων συμπεριφορών.

2. Ανάπτυξη - Διατήρηση βλεμματικής επαφής.

3. Αύξηση του χρόνου διάρκειας συγκέντρωσης.

- Μεθοδολογία: Ο Δ. καλείται να ανοίξει το βιβλίο επικοινωνίας στο οποίο έχουν τοποθετηθεί οι τέσσερις νέες εικόνες και να τις αναγνωρίσει δείχνοντάς τις μετά από κατονομασία του θεραπευτή και άκουσμα του ηχογραφημένου μηνύματος. Το παιδί πρέπει να επιλέξει ανάμεσα στις τέσσερις έννοιες τη Δείξη της σωστής εικόνας μέσα από το γύρισμα των σελίδων. Η εντολή για τις παραπάνω μεθόδους είναι «δείξε μου το...». Ύστερα γίνεται εξάσκηση σε κάθε εικόνα ξεχωριστά στο πάτημα του κουμπιού για την αναπαραγωγή του λεκτικού μηνύματος. Τέλος με βάση το ότι το ακουστικό ερέθισμα μέσω του ηλεκτρονικού βιβλίου είναι κυρίαρχο στη συνεδρία, το παιδί καλείται να μιμηθεί την λεκτική εκφορά της έννοιας μέσα από την εντολή «τι είναι αυτό;».
- Ενίσχυση: Συνεχής κοινωνική ενίσχυση κατά την διάρκεια της συνεδρίας, όπως: έπαινος -«Μπράβο!», «Πολύ καλά!», απαλό άγγιγμα στο χέρι («Κόλλα το!») και ευχάριστη έκφραση του προσώπου -χαμόγελο-.
- Κριτήριο εμπέδωσης: Αρχικά τίθεται κριτήριο εμπέδωσης 60% - 100%

- Ποσοστό επιτυχίας: Η επιτυχημένη απόδοση του Δ. ήταν 65%
- Παρατηρήσεις: Ο Δ. ήταν λίγο ανήσυχος από το ξεκίνημα της συνεδρίας και κατά κύριο λόγο παρατηρήθηκε απόσπαση προσοχής από τον θεραπευτή κατά τις δραστηριότητες. Με την μείωση του αριθμού των ερεθισμάτων στο χώρο της συνεδρίας και την τεχνική «overcorrecting» το παιδί επανήλθε και μετέπειτα απάντησε σωστά τις περισσότερες φορές.
- Η χρονική διάρκεια της συνεδρίας ήταν 60 λεπτά.

Στην 27^η συνεδρία, πραγματοποιήθηκε επανάληψη της κατηγορίας «ρούχα».

- Στόχοι συνεδρίας

- Μακροπρόθεσμος: Επίτευξη λειτουργικής επικοινωνίας σε διαφορετικά περιβάλλοντα και με διαφορετικούς συνομιλητές, με την χρήση άλμπουμ φωτογραφιών.

- Βραχυπρόθεσμοι:

- Άμεσος

Δείξη των εικόνων που απεικονίζουν τα επιθυμητά λεκτικά μηνύματα.

Κατηγορία:

«παιχνίδια».

- Έμμεσοι

1. Μείωση – Εξάλειψη των στερεότυπων συμπεριφορών.

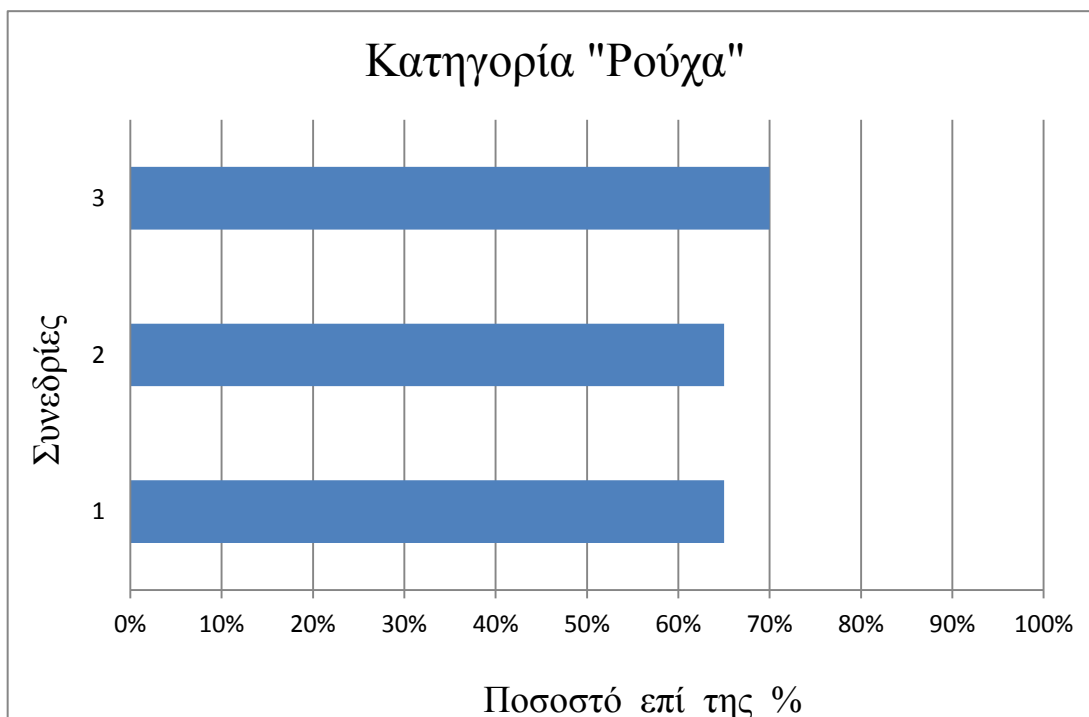
2. Ανάπτυξη - Διατήρηση βλεμματικής επαφής.

3. Αύξηση του χρόνου διάρκειας συγκέντρωσης.

- Μεθοδολογία: Ο Δ. καλείται να δείξει την εικόνα που κατονομάζεται από τον κλινικό. Μετά την επιτυχή μεμονωμένη δείξη της κάθε έννοιας το παιδί καλείται να επιλέξει πλέον ανάμεσα σε όλες τις έννοιες που κατονομάζονται από τον κλινικό με σκοπό τη δείξη της σωστής εικόνας. Η εντολή για τις παραπάνω μεθόδους είναι «δείξε μου το..» ενώ αν

χρειαστεί βοήθεια γίνεται η παρουσίαση της έννοιας με την έκφραση «αυτό είναι». Επιπλέον γίνεται εξάσκηση στο πάτημα του κουμπιού για κάθε έννοια. Με βάση το ότι το ακουστικό ερέθισμα μέσω της κατονομασίας από τον κλινικό είναι κυρίαρχο στη συνεδρία το παιδί καλείται να μιμηθεί την λεκτική εκφορά της έννοιας μέσα από την εντολή «τι είναι αυτό;».

- Ενίσχυση: Συνεχής κοινωνική ενίσχυση κατά την διάρκεια της συνεδρίας, όπως: έπαινος -«Μπράβο!», «Πολύ καλά!», απαλό άγγιγμα στο χέρι («Κόλλα το!») και ευχάριστη έκφραση του προσώπου -χαμόγελο-.
- Κριτήριο εμπέδωσης: Αρχικά τίθεται κριτήριο εμπέδωσης 60% - 100%
- Ποσοστό επιτυχίας: Η επιτυχημένη απόδοση του Δ. ήταν 70%
- Παρατηρήσεις: Ο Δ. ήταν αρκετά προσεκτικός κατά τη διάρκεια των δραστηριοτήτων αλλά η απόδοση του στις απαντήσεις του θα μπορούσε να είναι καλύτερη.
- Η χρονική διάρκεια της συνεδρίας ήταν 60 λεπτά.

Στην 28^η συνεδρία, πραγματοποιήθηκε επανάληψη όλων των κατηγοριών

- Στόχοι συνεδρίας

- Μακροπρόθεσμος: Επίτευξη λειτουργικής επικοινωνίας σε διαφορετικά περιβάλλοντα και με διαφορετικούς συνομιλητές, με την χρήση άλμπουμ φωτογραφιών.

- Βραχυπρόθεσμοι:

- Άμεσος

Δείξη των εικόνων που απεικονίζουν τα επιθυμητά λεκτικά μηνύματα.

Κατηγορία:

«παιχνίδια».

- Έμμεσοι

1. Μείωση – Εξάλειψη των στερεότυπων συμπεριφορών.

2. Ανάπτυξη - Διατήρηση βλεμματικής επαφής.

3. Αύξηση του χρόνου διάρκειας συγκέντρωσης.

- Μεθοδολογία: Ο Δ. καλείται να δείξει την εικόνα που κατονομάζεται από τον κλινικό. Μετά την επιτυχή μεμονωμένη δείξη της κάθε έννοιας το παιδί καλείται να επιλέξει πλέον ανάμεσα σε όλες τις έννοιες που κατονομάζονται από τον κλινικό με σκοπό τη δείξη της σωστής εικόνας. Η εντολή για τις παραπάνω μεθόδους είναι «δείξε μου το..» ενώ αν χρειαστεί βοήθεια γίνεται η παρουσίαση της έννοιας με την έκφραση «αυτό είναι». Επιπλέον γίνεται εξάσκηση στο πάτημα του κουμπιού για κάθε έννοια. Με βάση το ότι το ακουστικό ερέθισμα μέσω της κατονομασίας από τον κλινικό είναι κυρίαρχο στη συνεδρία το παιδί καλείται να μιμηθεί την λεκτική εκφορά της έννοιας μέσα από την εντολή «τι είναι αυτό;».
- Ενίσχυση: Συνεχής κοινωνική ενίσχυση κατά την διάρκεια της συνεδρίας, όπως: έπαινος -«Μπράβο!», «Πολύ καλά!», απαλό άγγιγμα στο χέρι («Κόλλα το!») και ευχάριστη έκφραση του προσώπου -χαμόγελο-.

- Κριτήριο εμπέδωσης: Αρχικά τίθεται κριτήριο εμπέδωσης 60% - 100%
- Ποσοστό επιτυχίας: Η επιτυχημένη απόδοση του Δ. ήταν 70%
- Παρατηρήσεις: Το παιδί λόγω εξοικείωσης με τα πρόσωπα και τις έννοιες - εικόνες που του παρέχονταν ήταν πρόσχαρο και εύκολα συνεργάσιμο. Ωστόσο, μόλις οι έννοιες αυξήθηκαν, και μεγάλωσε το ποσοστό των εικόνων που έπρεπε να επιλέξει αλλά και να κατονομάσει, έγινε ανήσυχο και εκδήλωσε έκρηξη συμπεριφοράς. Ο θεραπευτής μέσω των τεχνικών «time out» και «overcorrecting» το ηρέμησε και μετά από την εκμείευση της σωστής συμπεριφοράς με χαμόγελο του τόνιζε πως τα πάει πολύ καλά και ότι είναι πολύ καλός.
- Η χρονική διάρκεια της συνεδρίας ήταν 60 λεπτά.

Στην 29^η συνεδρία, επανάληψη όλων των κατηγοριών

- Στόχοι συνεδρίας
  - Μακροπρόθεσμος: Επίτευξη λειτουργικής επικοινωνίας σε διαφορετικά περιβάλλοντα και με διαφορετικούς συνομιλητές, με την χρήση άλμπουμ φωτογραφιών.
  - Βραχυπρόθεσμοι:

Άμεσος

Δείξη των εικόνων που απεικονίζουν τα επιθυμητά λεκτικά μηνύματα.

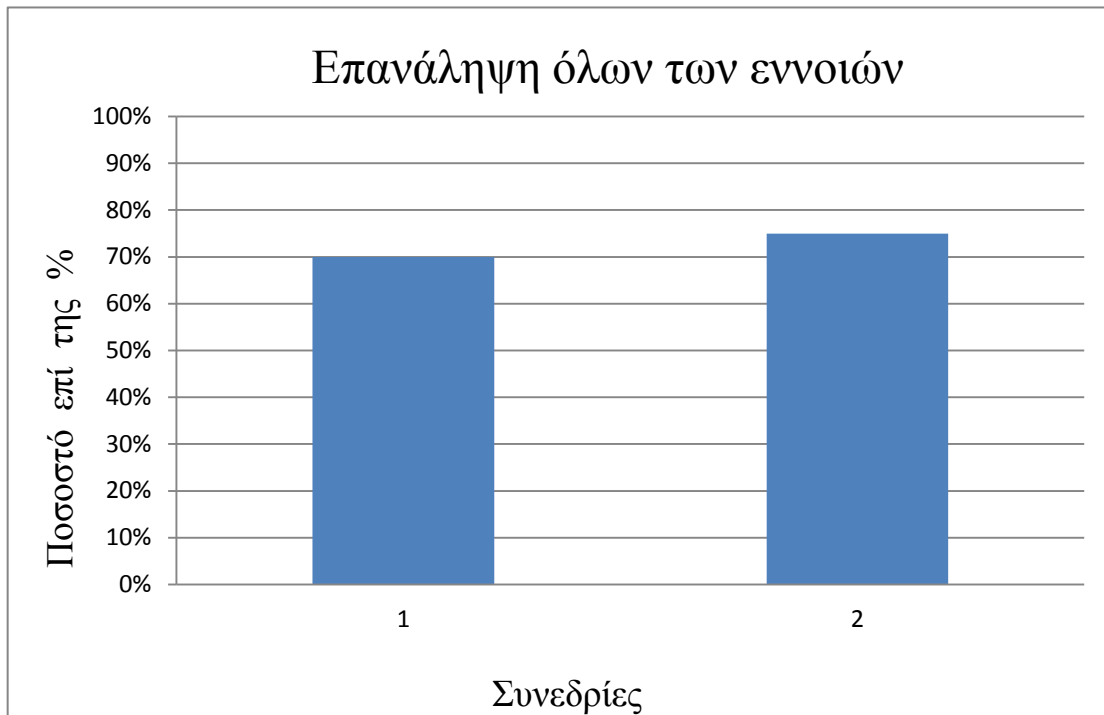
Κατηγορία:

«παιχνίδια».

Έμμεσοι

1. Μείωση – Εξάλειψη των στερεότυπων συμπεριφορών.
2. Ανάπτυξη - Διατήρηση βλεμματικής επαφής.
3. Αύξηση του χρόνου διάρκειας συγκέντρωσης.

- Μεθοδολογία: Ο Δ. καλείται να δείξει την εικόνα που κατονομάζεται από τον κλινικό. Μετά την επιτυχή μεμονωμένη δείξη της κάθε έννοιας το παιδί καλείται να επιλέξει πλέον ανάμεσα σε όλες τις έννοιες που κατονομάζονται από τον κλινικό με σκοπό τη δείξη της σωστής εικόνας. Η εντολή για τις παραπάνω μεθόδους είναι «δείξε μου το..» ενώ αν χρειαστεί βοήθεια γίνεται η παρουσίαση της έννοιας με την έκφραση «αυτό είναι». Επιπλέον γίνεται εξάσκηση στο πάτημα του κουμπιού για κάθε έννοια. Με βάση το ότι το ακουστικό ερέθισμα μέσω της κατονομασίας από τον κλινικό είναι κυρίαρχο στη συνεδρία το παιδί καλείται να μιμηθεί την λεκτική εκφορά της έννοιας μέσα από την εντολή «τι είναι αυτό;».
- Ενίσχυση: Συνεχής κοινωνική ενίσχυση κατά την διάρκεια της συνεδρίας, όπως: έπαινος -«Μπράβο!», «Πολύ καλά!», απαλό άγγιγμα στο χέρι («Κόλλα το!») και ευχάριστη έκφραση του προσώπου -χαμόγελο-.
- Κριτήριο εμπέδωσης: Αρχικά τίθεται κριτήριο εμπέδωσης 60% - 100%
- Ποσοστό επιτυχίας: Η επιτυχημένη απόδοση του Δ. ήταν 75%
- Παρατηρήσεις: Το παιδί λόγω εξοικείωσης με τα πρόσωπα και τις εννοιολογικές εικόνες που του παρέχονταν ήταν πρόσχαρο και εύκολα συνεργάσιμο. Ωστόσο, μόλις οι έννοιες αυξήθηκαν, και μεγάλωσε το ποσοστό των εικόνων που έπρεπε να επιλέξει αλλά και να κατονομάσει, έγινε ανήσυχο και εκδήλωσε έκρηξη συμπεριφοράς. Ο θεραπευτής μέσω των τεχνικών «time out» και «overcorrecting» το ηρέμησε και μετά από την εκμαίευση της σωστής συμπεριφοράς με χαμόγελο του τόνιζε πως τα πάει πολύ καλά και ότι είναι πολύ καλός.
- Η χρονική διάρκεια της συνεδρίας ήταν 60 λεπτά.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4 – ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ

ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΤΟΥ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΟΣ:

Ο Δ. , είναι 4,5 χρονών παιδί και παρουσιάζει μικτή ειδική διαταραχή με μειωμένο έως ανύπαρκτο προφορικό λόγο και έντονες εκρήξεις συμπεριφοράς λόγω αδυναμίας να επικοινωνήσει.

ΔΕΞΙΟΤΗΤΕΣ ΠΡΙΝ ΤΗ ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΗ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗ:

Κατά την αρχική αξιολόγηση του παιδιού, παρατηρήθηκε πως ο Δ. όποια επιθυμία είχε τη δήλωνε μέσω κλάματος και σε πολύ σπάνιες περιπτώσεις μέσω δείξης αντικειμένου ή κατονομασίας. Αυτός άλλωστε ήταν και ο μοναδικός τρόπος επικοινωνίας του.

ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΘΕΡΑΠΕΙΑΣ:

Το πρόγραμμα παρέμβασης του παιδιού, διήρκησε 4,5 μήνες με 2 συνεδρίες τη βδομάδα για 60 λεπτά η κάθε μια.

Αρχικός στόχος ήταν η εκμάθηση δείξης εικόνας μέσω των λεξικών κατηγοριών που επιλέχθηκαν για την Ε.Ε.Ε. και εκμάθηση επιλογής ανάμεσα σε 2 – 3 κάρτες. Ακολούθησε εκπαίδευση του παιδιού για τη σωστή χρήση του εφεδρικού συστήματος επικοινωνίας, που αφορά άλμπουμ φωτογραφιών ως βιβλίο επικοινωνίας. Καθόλη τη διάρκεια των συνεδριών γινόταν ενίσχυση της εκφοράς των λέξεων μέσω μίμησης από το παιδί για να ενισχυθεί η λεκτική παραγωγή του λόγου.

Μετά την επιτυχημένη χρήση του εφεδρικού βιβλίου, έγινε εισαγωγή της ηλεκτρονικής συσκευής, όπου το παιδί χρειάστηκε αρκετό χρόνο εξοικείωσης

καθώς εκτός από το γύρισμα σελίδων πλέον είχε και το πάτημα του κουμπιού για την αναπαραγωγή εκφοράς της εκάστοτε εικόνας.

Τέλος έγινε ενημέρωση των γονιών για την λειτουργία της συσκευής, τον τρόπο που ανοίγει και κλείνει καθώς και για τον τρόπο ηχογράφησης και επανηχογράφησης. Ενημερώθηκαν ακόμη για τις λεκτικές εκφορές που εμπεριέχει το ηλεκτρονικό αυτό βιβλίο για την κάθε εικόνα που περιλαμβάνεται και πως χρόνο με το χρόνο, όσο αυξάνονται οι ανάγκες και οι δυνατότητες του παιδιού θα μπορούν να αλλάζουν και αυτές.

ΔΕΞΙΟΤΗΤΕΣ ΜΕΤΑ ΤΗ ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΗ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗ:

Μετά το τέλος του θεραπευτικού προγράμματος, που κράτησε 4,5 μήνες, σημειώθηκε μεγάλη βελτίωση του παιδιού στο κομμάτι της επικοινωνίας, λόγου & ομιλίας. Ακόμη παρατηρήθηκε μείωση της αντιδραστικής συμπεριφοράς και των εκρήξεων που είχε το παιδί στις πρώτες συναντήσεις μας. Συγκεκριμένα, ο Δ. παρουσίασε βελτίωση στα εξής τομείς:

1. Εννοιολογική ανάπτυξη με έννοιες λειτουργικές για την καθημερινότητα του.
2. Αύξηση του χρόνου διάρκειας συγκέντρωσης,
3. Αύξηση του χρόνου διατήρησης βλεμματικής επαφής,
4. Βελτίωση των επικοινωνιακών δεξιοτήτων του παιδιού,
5. Λειτουργική επικοινωνία σε διαφορετικά περιβάλλοντα και με διαφορετικούς συνομιλητές, με την επιτυχημένη χρήση ηλεκτρονικού βιβλίου επικοινωνίας ως μέσο Επαυξητικής Εναλλακτικής Επικοινωνίας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

5.1 ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Ο σκοπός της εργασίας αυτής είναι η εφαρμογή ενός εναλλακτικού επαυξητικού συστήματος επικοινωνίας στο Δ. , ένα παιδί 3,5 χρονών, το οποίο έχει αυτισμό – διάχυτη αναπτυξιακή διαταραχή. Η διαταραχή αυτή έχει δημιουργήσει μεγάλο έλλειμμα στις επικοινωνιακές του δεξιότητες λόγω προβλημάτων λόγου, γλωσσικών ικανοτήτων και ομιλίας.

Έγινε επιλογή ενός ηλεκτρονικού βιβλίου επικοινωνίας ως συσκευή E.E.E. καθώς πληρούσε τα στοιχεία ως τις δεξιότητες που χρειάζεται να διδαχθούν στο παιδί για την επιτυχή χρήση του, τα επιθυμητά χαρακτηριστικά και το κόστος. Πριν την εισαγωγή όμως του ηλεκτρονικού βιβλίου υπήρξε μια περίοδος προετοιμασίας στη χρήση E.E.E. μέσω ενός εφεδρικού συστήματος και συγκεκριμένα ένα άλμπουμ φωτογραφιών. Έγινε επιλογή λεξιλογίου με βάση τις βασικές ανάγκες του παιδιού και τις επιθυμίες του, το αν υπάρχει ήδη κατεκτημένο λεξιλόγιο καθώς και τις επιθυμίες των γονέων του. Οι κατηγορίες των λέξεων είναι οι εξής: 1) «παιχνίδια», 2) «ζώα», 3) «φαγητά», 4) «συναισθήματα», 5) «ρούχα» . Κατά τη διάρκεια του θεραπευτικού προγράμματος έγινε εμπλουτισμός του λεξιλογίου με τις παραπάνω κατηγορίες και εκμάθηση της χρήσης του βιβλίου για να το χρησιμοποιεί σε όλα τα περιβάλλοντα. Σημαντικό ρόλο έπαιξαν οι γονείς οι οποίοι εφάρμοζαν το σύστημα E.E.E. στο σπίτι.

Το παιδί παρουσίασε σημαντική βελτίωση σε πολλά επίπεδα κατά τη διάρκεια της αποκατάστασης της επικοινωνίας. Ο Δ. έμαθε νέες έννοιες, εμπλουτίζοντας το λεξιλόγιο του ετσι ώστε μπορεί να είναι πιο λειτουργικός στην καθημερινότητά του αναγνωρίζοντας αντικείμενα και καταστάσεις της καθημερινότητας και του οικείου περιβάλλοντός του. Έμαθε να ζητά αυτό που

θέλει και ταυτόχρονα να ακούει ηχογραφημένα μηνύματα που εκφέρουν αυτό που θέλει να πει λεκτικά. Η εξάσκηση μέσω μίμησης προήγαγε την λεκτική παραγωγή των εννοιών από το ίδιο το παιδί, το οποίο σημαίνει πως εάν μάθει να ζητά λεκτικά κάποια πράγματα, τότε ο εμπλουτισμός μπορεί να συνεχιστεί με νέο λεξιλόγιο.

Άλλες δεξιότητες οι οποίες αναπτύχθηκαν αφορούν την οπτική προσοχή, τον χειρισμό τόσο απλού όσο και του ηλεκτρονικού βιβλίου, οι ικανότητες μνήμης και η γνώση της σχέσης αιτίου αιτιατού καθώς κάθε κίνηση του παιδιού είχε μια ανάλογη ανταπόκριση. Η τελευταία σχέση έγινε κατανοητή όχι μόνο μέσω της σωστής χρήσης των εικόνων, καθώς ανάλογα με το τι έδειχνε του δινόταν και το ανάλογο αντικείμενο η επιβράβευση αλλά και μέσω των τεχνικών ηρεμίας. Όταν το παιδί είχε εκρήξεις θυμού οι τεχνικές ήταν συγκεκριμένες και έδειχναν καθαρά πότε μία συμπεριφορά είναι αποδεκτή και αν δεν είναι, ποια είναι η συνέπεια.

Όλες οι παραπάνω δεξιότητες βοήθησαν το παιδί στο να είναι όχι μόνο λειτουργικό στις επικοινωνιακές του αλληλεπιδράσεις αλλά να έχει και περισσότερη θέληση για να επικοινωνήσει με κάποιο άτομο ακόμα και αν αυτό σε αρχικό στάδιο είναι ο ένας γονιός. Το παιδί έχει κατακτήσει ένα σύστημα επικοινωνίας το οποίο μπορεί να το χρησιμοποιήσει και αργότερα όταν θα αυξηθούν οι επικοινωνιακές του ανάγκες κάτι που άμεσα προάγει την καλύτερη ποιότητα ζωής.

5.2.ΣΥΣΤΑΣΕΙΣ

Συστήνεται η συνέχιση του προγράμματος αποκατάστασης της επικοινωνίας μέσω Εναλλακτικού Επαυξητικού Συστήματος Επικοινωνίας ώστε οι δεξιότητες να γενικευτούν σε όλα τα περιβάλλοντα όπου μπορεί να βρεθεί ο Δ. και να μάθει να το χρησιμοποιεί με όλα τα άτομα που είναι πιθανό να

αλληλεπιδράσει επικοινωνιακά. Επίσης συστήνεται να συνεχίσει τη λογοθεραπευτική παρέμβαση για τον εμπλουτισμό του λεξιλογίου του.

5.3.ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Το εγχείρημα αυτό είναι μια προσπάθεια να δοθεί σε ένα παιδί με σοβαρή διαταραχή επικοινωνίας η ευκαιρία να αναπτύξει την κοινωνική του αλληλεπίδραση και να έχει την ικανότητα στο δικαίωμα του να εκφράζεται όπως οι υπόλοιποι άνθρωποι αν και με διαφορετικό μέσο. Η χρήση Ε.Ε.Ε. αποδεικνύεται χρήσιμη στο παρόν και ελπίζουμε στην όσο το δυνατόν μεγαλύτερη αποκατάσταση των επικοινωνιακών ελλειμμάτων στο μέλλον και κυρίως στην ανάπτυξη της θέλησης για επικοινωνιακές αλληλεπιδράσεις.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

American Psychiatric Association (2000). *Diagnostic criteria for 299.00 Autistic Disorder. Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders*. (4th, text revision (DSM-IV-TR) έκδοση).

Βογινδρούκας, Ι., - Sherratt, D. (2008). *Οδηγός εκπαίδευσης παιδιών με διάχυτες αναπτυξιακές διαταραχές*. Αθήνα: Εκδόσεις Ταξιδευτής

Γεωργοπούλου, Χ., Στ. (2013). *Τεχνολογία Επαυξητικής και Εναλλακτικής Επικοινωνίας*. Πάτρα.

Dodd, S. (2005). *Understanding Autism*. Sydney: Elsevier

Hodgdon, L., A. (1995). *Visual Strategies for Improving Communication*. Vol 1. Michigan: Quirk Roberts Publishing.

Light, J. (1988). *Interaction involving individuals using augmentative and alternative communication systems: State of the art and future directions. Augmentative and Alternative Communication*, Vol. 4, No. 2 : Pages 66-82.

Ανακτήθηκε στις 20/03/2013 από το:
<http://informahealthcare.com/doi/pdf/10.1080/07434618812331274657>

Lyle, Lloyd, L., Donald, Fuller, R., & Helen, Arvidson, H. (1997). *Augmentative and Alternative Communication. A Handbook of Principles and Practices*. Boston: Allyn & Bacon.

M-CHAT : © 1999 Diana Robins, Deborah Fein, & Marianne Barton, Hellenic Translation by Dr Panagiota Pervanidou, MD and Dr George P. Chrousos, MD, Developmental and Behavioral Pediatrics Unit, First Department of Pediatrics, Athens University Medical School, “Aghia Sophia” Children’s Hospital, Athens, Greece, 2009, with permission from the authors.

MKProsopsis, (2013). Ανακτήθηκε στις 05/03/2013 από το: <http://www.mkprosopsis.com/Hardware/Communication.htm>

MKProsopsis, (2013). Ανακτήθηκε στις 05/03/2013 από το: <http://www.mkprosopsis.com/Hardware/PocketGoTalk.htm>

MKProsopsis, (2013). Ανακτήθηκε στις 05/03/2013 από το: <http://www.mkprosopsis.com/Hardware/GreekCommunicationB.htm>

MKProsopsis, (2013). Ανακτήθηκε στις 05/03/2013 από το: <http://www.mkprosopsis.com/Hardware/GreekCommunicationA.htm>

MKProsopsis, (2013). Ανακτήθηκε στις 05/03/2013 από το: <http://www.mkprosopsis.com/Hardware/ProxTalker.htm>

MKProsopsis, (2013). Ανακτήθηκε στις 05/03/2013 από το: <http://www.mkprosopsis.com/Hardware/TPA.html>

Reynold, R., C. – Fletcher – Jansen, El. (2007). *ENCYCLOPEDIA of Special Education: A Reference for the Education of Children, Adolescents and Adults with Other Exceptional Individuals*. Vol 1. New Jersey: John Wiley & Sons, Inc., Hoboken.

Ανακτήθηκε στις 16/03/2013 από το:
<http://books.google.gr/books?id=wdNpBchvdvQC&printsec=frontcover&dq=encyclopedia+of+special+education+vol+1&hl=el&sa=X&ei=BE11Ua2sKtKP7AbR0IGQBA&ved=0CC8Q6AEwAA>

Schlosser, W., R., Wendt, O., (2008). *Effects of Augmentative and Alternative Communication Intervention on Speech Production in Children with Autism: A Systematic Review*. *American Journal of Speech-Language Pathology*, 17, 212-230.

Sharon, Glennen, L. & Denise, DeCoste, C. (1997). *Handbook of Augmentative and Alternative Communication*. San Diego: Singular Pub. Group

Συριοπούλου, Χ., Κάσιμος, Δ., Ζαφειρίου, Δ., (2010). *Αναπτυξιακά Διαγνωστικά κριτήρια και μέσα αξιολόγησης του αυτισμού και άλλων διάχυτων αναπτυξιακών διαταραχών*. *Paediatr N Gr*, 22, 357 – 363.

Ανακτήθηκε στις 16/03/2013 από το:

<http://www.paediatriki.gr/data/issue4/09-Siriopoulou.pdf>

Tager – Flusberg, H. (1996). 'Brief Report: Current Theory and Research on Language and Communication in Autism.' *Journal of Autism and Developmental Disorders* 26(2).

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 1 – ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΟΥ ΑΛΜΠΟΥΜ
ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΩΝ

